

Posynodálna apoštolská exhortácia

Sacramentum caritatis

PÁPEŽA

BENEDIKTA XVI.

biskupom, kňazom a diakonom,
zasväteným osobám a veriacim laikom
o Eucharistii – prameni a vrchole
života a poslania Cirkvi

ÚVOD

1. **S**VIATOSŤ LÁSKY,¹ najsvätejšia Eucharistia, je dar, ktorý Ježiš Kristus vytvára zo seba samého, a tak nám zjavuje nekonečnú lásku Boha voči každému človeku. V tejto obdivuhodnej sviatosti sa prejavuje tá *väčšia láska*, ktorá podnecuje „*položiť život za svojich priateľov*“ (Jn 15, 13). Ježiš ich totiž „*miloval do krajnosti*“ (Jn 13, 1). Týmto výrazom evanjelista uvádza gesto nekonečnej pokory, ktoré Ježiš vykonal: prv než za nás zomrel na kríži, prepásal sa plátenou zásterou a umyl svojim učeníkom nohy. Takým istým spôsobom nás Ježiš v eucharistickej sviatosti naďalej miluje „*až do krajnosti*“, až po darovanie svojho tela a krvi. Aký úžas musel naplniť srdcia apoštolov pri týchto Pánových slovách a gestách počas tejto večere! Aký obdiv musí vyvolať aj v našich srdciach eucharistické tajomstvo!

Pokrm pravdy

2. V Oltárnej sviatosti Pán prichádza v ústrety človeku, stvorenému na Boží obraz a podobu (porov. Gn 1, 27), keď sa stáva spoločníkom na jeho ceste. V tejto sviatosti sa totiž Pán stáva pokrmom pre človeka, hladného po pravde a slobode. Pretože len pravda nás môže urobiť skutočne slobodnými (porov. Jn 8, 36), Kristus sa pre nás stáva pokrmom pravdy.

© Copyright 2007 – Libreria Editrice Vaticana
© Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2007

ISBN 978 – 80 – 7162 – 659 – 6

¹ Porov. SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa theologiae* III, q. 73, a. 3.

S vnímavým poznaním ľudských skutočností svätý Augustín poukázal na to, ako sa človek spontánne a bez donútenia hýbe, keď sa nachádza vo vzťahu s tým, čo ho priťahuje a vyvoláva v ňom túžbu. A keď si kladie otázku, čo môže hýbať najhlbším vnútram človeka, svätý biskup zvolá: „Čo si môže duša vrúcejšie želať ako pravdu?“² Každý človek totiž v sebe nosí nepotlačiteľnú túžbu po pravde, poslednej a definitívnej. Preto sa Pán Ježiš, „*cesta, pravda a život*“ (Jn 14, 6), obracia na túžiace srdce človeka, ktorý sa cíti ako vysmädnutý pútnik, na srdce vzdychajúce po prameni života, na srdce žobrajúce o pravdu. Ježiš Kristus je totiž pravda, ktorá sa stala človekom a ktorá k sebe priťahuje svet. „Ježiš je polárkou ľudskej slobody: bez neho sloboda stráca smerovanie, lebo bez poznania pravdy sloboda stráca svoju prirodzenosť, uzatvára sa a zužuje sa na sterilné rozhodovanie. S ním sa však sloboda opäť nachádza.“³ V Eucharistii nám Ježiš ukazuje predovšetkým *pravdu o láske*, ktorá je samotnou podstatou Boha. Toto je tá evanjeliová pravda, ktorá zaujíma každého človeka a celého človeka. Preto Cirkev, ktorá v Eucharistii nachádza svoj životodarný stredobod, sa podujíma neustále všetkým ohlasovať, *opportune importune* (porov. 2 Tim 4, 2), že Boh je láska.⁴ Práve preto, že Kristus sa pre nás stal pokrmom pravdy, Cirkev sa obracia na človeka, aby ho pozvala slobodne prijať tento Boží dar.

² SV. AUGUSTÍN, *In Iohannis evangelium tractatus*, 26. 5: PL 35, 1609.

³ BENEDIKT XVI., príhovor k účastníkom plenárneho zhromaždenia Kongregácie pre náuku viery (10. februára 2006): AAS 98 (2006), 255.

⁴ Porov. BENEDIKT XVI., príhovor k členom stálej rady generálneho sekretariátu Biskupskej synody (1. júna 2006): *L'Osservatore Romano*, 2. júna 2006, s. 5.

Vývoj eucharistického obradu

3. Pri pohľade na dvetisícročnú históriu Božej Cirkvi, riadenú múdrym pôsobením Ducha Svätého, plní vďačnosti obdivujeme vývoj obradných foriem – usporiadaný v čase –, v ktorých si pripomínáme udalosť našej spásy. Od rozličných foriem prvých storočí, ktoré ešte prežarujú v obradoch starobylých východných cirkví, až po rozšírenie latinského rítu; od jasných usmernení Tridentského koncilu a Misála sv. Pia V. až po liturgickú obnovu zavedenú Druhým vatikánskym koncilom: v každej etape dejín Cirkvi žiari slávenie Eucharistie, ktorá je prameňom a vrcholom jej života a poslania a v liturgickom obrade žiari v celom svojom mnohotvárnom bohatstve. Jedenáste riadne plenárne zasadanie Biskupskej synody, ktoré sa konalo od 2. do 23. októbra 2005 vo Vatikáne, vyjadrilo hlbokú vďačnosť Bohu za tieto dejiny, spoznajúc v nich vedenie Ducha Svätého. Synodálni otcovia konštatovali a zdôraznili predovšetkým pozitívny vplyv, ktorý mala liturgická reforma uskutočnená po Druhom vatikánskom koncile na život Cirkvi.⁵ Biskupská synoda mala možnosť kladne ohodnotiť jeho prijatie po skončení koncilových zasadaní. Veľmi mnohé veci sa ocenili. Ako sa konštatovalo, problémy a tiež niektoré zneužitia nemôžu zatemniť dobro a oprávnenosť liturgickej obnovy, ktorá zahŕňa aj ešte nie úplne preskúmané bohatstvá. Konkrétne ide o chápanie zmien, ktoré chcel koncil zaviesť v rámci jednoty charakterizujúcej historický

⁵ Porov. *Propositio 2*.

vývoj samotného rítu bez toho, aby sa zavádzali umelé zlomy.⁶

Biskupská synoda a Rok Eucharistie

4. Okrem toho treba zdôrazniť vzťah nedávno konaného zasadnutia Biskupskej synody o Eucharistii s tým, čo sa udialo v posledných rokoch v živote Cirkvi. Predovšetkým sa v duchu musíme spojiť s Veľkým jubileom roku 2000, ktorým môj milovaný predchodca, Boží služobník Ján Pavol II., voviedol Cirkev do tretieho kresťanského tisícročia. Jubilejný rok bol bezpochyby poznačený v silne eucharistickým zmysle. Nemožno tiež zabudnúť, že Biskupskú synodu predchádzal a v istom zmysle tiež pripravoval Rok Eucharistie, ktorý predvídavo zvolil Ján Pavol II. pre celú Cirkev. Toto obdobie sa začalo Medzinárodným eucharistickým kongresom v Guadalajare v októbri 2004 a bolo ukončené 23. októbra 2005, na záver XI. zasadania Biskupskej synody, blahorečením piatich blahoslavených, ktorých osobitným spôsobom charakterizovala úcta k Eucharistii: biskupa Józefa Bilczewského, kňazov Gaetana Catanosu, Zygmunta Gorazdowského a Alberta Hurtada Cruchaga a rehoľníka kapucína Felice da Nicosia. Vďaka náuke predloženej Jánom Pavlom II. v jeho apoštolskom liste *Mane nobiscum Domine*⁷ a cenným odporúčaniam Kongregácie pre Boží kult a disciplínu

⁶ Myslím tu na potrebu hermeneutickej kontinuity aj vo vzťahu na korektný pohľad na liturgický vývoj po Druhom vatikánskom koncile: porov. BENEDIKT XVI., príhovor k Rímskej kúrii (22. decembra 2005): AAS 98 (2006), 44 – 45.

⁷ Porov. AAS 97 (2005), 337 – 352.

sviatostí⁸ sa uskutočnili mnohé podujatia, ktoré zorganizovali diecézy a rôzne cirkevné inštitúcie, aby u veriacich prebudili a podnietili vzrast eucharistickej viery, aby sa viac dbalo na liturgické slávenia a podporila eucharistická adorácia, aby sa povzbudili do skutočnej solidarity, ktorá vychádzajúca z Eucharistie dosahuje núdznych. Nakoniec treba spomenúť význam encykliky *Ecclesia de Eucharistia*,⁹ v ktorej nám môj ctený predchodca zanechal bezpečný odkaz Magistéria, pokiaľ ide o eucharistické učenie a posledné svedectvo o ústrednom mieste, ktoré táto božská sviatosť zaujímala v jeho živote.

Zámer predkladanej exhortácie

5. Táto posynodálna apoštolská exhortácia má za cieľ vrátiť sa k mnohotvárnemu bohatstvu úvah a návrhov, ktoré sa vynorili v priebehu posledného riadneho plenárneho zasadania Biskupskej synody – počnúc *Lineamentami* až po *Propositiones* vrátane *Instrumentum laboris*, *Relationes ante et post disceptationem*, výstúpení synodálnych otcov, auditorov a bratských delegátov –, s úmyslom objasniť niektoré hlavné línie synodálnej práce, snažiac sa vyvolať v Cirkvi nový impulz a eucharistický zápal. Vedomý si šírky dedičstva nazhromaždeného v priebehu stáročí a spočívajúceho v náuke a disciplíne

⁸ Porov. *Anno dell' Eucaristia: suggerimenti e proposte* (15. októbra 2004): *L'Osservatore Romano*, 15. októbra 2004, Dodatok.

⁹ Porov. AAS 95 (2003), 433 – 475. Prípoeme aj inštrukciu KONGREGÁCIE PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, *Redemptionis sacramentum* (25. marca 2004): AAS 96 (2004), 549 – 601, ktorú si výslovné prijal Ján Pavol II.

ohľadom tejto sviatosti,¹⁰ chcem v tomto dokumente predovšetkým odporučiť a zároveň vyhovieť hlasu synodálnych otcov,¹¹ aby sa kresťanský ľud hlbšie oboznámil so vzťahom *eucharistického tajomstva, liturgického konania a nového duchovného kultu*, vychádzajúceho z Eucharistie ako *sviatosti lásky*. V tejto perspektíve by som chcel predkladanú exhortáciu dať do súvisu s mojou prvou encyklikou *Deus caritas est*, v ktorej som viackrát hovoril o sviatosti Eucharistie, aby som zdôraznil jej vzťah s kresťanskou láskou, tak voči Bohu, ako aj voči blížnemu: „vtelený Boh nás všetkých priťahuje k sebe. Preto sa *agapé* stala aj označením Eucharistie: v nej Božia *agapé* prichádza k nám v telesnej podobe, aby naďalej pôsobila v nás a prostredníctvom nás“.¹²

PRVÁ ČASŤ

EUCHARISTIA – TAJOMSTVO VIERY

**„Boží skutok je veriť v toho,
ktorého on poslal.“ (Jn 6, 29)**

¹⁰ Len aby som pripomenul najhlavnejšie: TRIDENTSKÝ KONCIL, *Doctrina et canones de ss. Missae sacrificio*, DS 1738 – 1759; LEV XIII., encyklika *Mirae caritatis* (28. mája 1902): AAS (1903), 115 – 136; PIUS XII., encyklika *Mediator Dei* (20. novembra 1947): AAS 39 (1947), 521 – 595; PAVOL VI., encyklika *Mysterium fidei* (3. septembra 1965): AAS 57 (1965), 753 – 774; JÁN PAVOL II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. apríla 2003): AAS 95 (2003), 433 – 475; KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, inštrukcia *Eucharisticum mysterium* (25. mája 1967): AAS 59 (1967), 539 – 573; inštrukcia *Liturgiam authenticam* (28. marca 2001): AAS 93 (2001), 685 – 726.

¹¹ Porov. *Propositio* 1.

¹² Č. 14: AAS 98 (2006), 229.

Eucharistická viera Cirkvi

6. „*Hla, tajomstvo viery!*“ Týmto zvolaním, predneseným hneď po slovách premenenia, kňaz ohlasuje slávené tajomstvo a vyjadruje svoj obdiv nad podstatnou premenou chleba a vína na telo a krv Ježiša Krista, nad skutočnosťou, ktorá presahuje akékoľvek ľudské chápanie. Eucharistia je skutočne v pravom zmysle „tajomstvo viery“: „je zhrnutím a súhrnom našej viery“.¹³ Viera Cirkvi je vo svojej podstate eucharistickou vierou a osobitným spôsobom sa sýti na eucharistickej hostine. Viera a sviatosti sú dve komplementárne stránky života Cirkvi. Viera, vzbudená ohlasovaním Božieho slova, sa živí a rastie prostredníctvom láskyplných stretnutí so zmŕtvychvstalým Pánom, ktoré sa dejú vo sviatostiach: „Viera sa prejavuje v obrade a obrad posilňuje a upevňuje vieru.“¹⁴ Preto je Oltárna sviatosť stále stredobodom cirkevného života; „vdaka Eucharistii sa Cirkev vždy znovu rodí!“¹⁵ O čo živšia je v Božom ľude eucharistická viera, o to hlbšia je jeho účasť na živote Cirkvi prostredníctvom presvedčivého prístupu k poslaniu, ktoré Kristus zveril svojim učeníkom. Každá veľká reforma je istým spôsobom spojená so znovuobjavením viery v eucharistickej prítomnosti Pána uprostred svojho ľudu.

¹³ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1327.

¹⁴ *Propositio* 16.

¹⁵ BENEDIKT XVI., homília pri príležitosti nastúpenia na Rímsku katedru (7. mája 2005): AAS 97 (2005), 752.

NAJSVÄTEJŠIA TROJICA A EUCHARISTIA

Chlieb, ktorý zostúpil z neba

7. Prvoradou skutočnosťou eucharistickej viery je samotné tajomstvo Boha, trojičnej lásky. V dialógu Ježiša s Nikodémom nachádzame vyjadrenie, ktoré objasňuje túto skutočnosť: „Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život. Lebo Boh neposlal Syna na svet, aby svet odsúdil, ale aby sa skrze neho svet spasil“ (Jn 3, 16 – 17). Tieto slová poukazujú na najhlbší dôvod Božieho daru. Ježiš nám v Eucharistii nedáva „niečo“, ale dáva sám seba; obetuje svoje telo a vylieva svoju krv. Tým dáva celé svoje bytie, zjavujúc pôvodný prameň tejto lásky. On je večný Syn, ktorého nám dal Otec. V evanjeliu počúvame Ježiša, ktorý po nasýtení zástupov rozmnoženým chlebom a rybami hovorí svojim poslucháčom, ktorí ho nasledovali až do synagógy v Kafarnaume: „Môj Otec vám dáva pravý chlieb z neba. Lebo Boží chlieb je ten, ktorý zostúpil z neba a dáva svetu život“ (Jn 6, 32 – 33), a nakoniec sám seba, svoje vlastné telo a svoju krv, stotožní s týmto chlebom: „Ja som živý chlieb, ktorý zostúpil z neba. Kto bude jesť z tohto chleba, bude žiť naveky. A chlieb, ktorý ja dám, je moje telo za život sveta“ (Jn 6, 51). Ježiš sa tu zjavuje ako chlieb života, ktorý večný Otec dáva ľuďom.

Bezodplatný dar Najsvätejšej Trojice

8. V Eucharistii sa odhaľuje plán lásky, ktorý riadi celé dejiny spásy (porov. Ef 1, 10; 3, 8 – 11). V nej sa *Deus Trinitas*, ktorý je v sebe samom láskou (porov. 1 Jn 4, 7 – 8), naplno spája s naším ľudským stavom. Pod spôsobmi chleba a vína, v ktorých sa nám Kristus dáva na veľkonočnej večeri (porov. Lk 22, 17 – 20; 1 Kor 11, 23 – 26), k nám prichádza celý božský život a dáva sa nám vo forme sviatosti. Boh je dokonalým spoločenstvom lásky medzi Otcom, Synom a Duchom Svätým. Už pri stvorení je človek povolaný do istej miery sa podieľať na oživujúcom Božom dychu (porov. Gn 2, 7). No práve v Kristovi, ktorý zomrel a vstal z mŕtvych, a vo vyliatí Ducha Svätého, daného bez miery (porov. Jn 3, 34), máme účasť na vnútornom Božom živote.¹⁶ Ježiš Kristus, ktorý „skrze večného Ducha sám seba priniesol Bohu na obeť bez poškvry“ (Hebr 9, 14), nám v eucharistickom dare odovzdáva sám božský život. Ide o úplne nezaslúžený dar, ktorý zodpovedá len naplneným Božím príslubom, ktoré presahujú všetky očakávania. Cirkev prijíma, slávi a adoruje tento dar vo vernej poslušnosti. „Tajomstvo viery“ je tajomstvom trojičnej lásky, na ktorej sme milosťou povolání mať účasť. Aj my musíme preto spolu so svätým Augustínom zvolať: „Ak vidíš lásku, vidíš Trojicu.“¹⁷

¹⁶ Porov. *Propositio* 4.

¹⁷ *De Trinitate*, VIII, 8, 12: CCL 50, 287.

EUCCHARISTIA: JEŽIŠ, PRAVÝ OBETNÝ BARÁNOK

Nová a večná zmluva v Baránkovej krvi

9. Poslanie, pre ktoré Ježiš prišiel medzi nás, nachádza svoje naplnenie vo veľkonočnom tajomstve. Z výšky kríža, z ktorého všetkých priťahuje k sebe (porov. *Jn 12, 32*), prv než „odovzdá ducha“, Ježiš hovorí: „*Je dokonané*“ (*Jn 19, 30*). V tajomstve jeho poslušnosti až na smrť, a to na smrť na kríži (porov. *Flp 2, 8*), bola uzavretá nová a večná zmluva. Sloboda Boha a sloboda človeka sa definitívne stretli v jeho ukrižovanom tele v nerozlučnej zmluve, platnej navždy. Aj hriech človeka bol Božím Synom odčinený raz navždy (porov. *Hebr 7, 27; 1 Jn 2, 2; 4, 10*). Ako som už mal možnosť zdôrazniť: „V jeho smrti na kríži sa uskutočňuje obrátenie sa Boha proti sebe samému, v ktorom sa daruje človeku, aby ho vyzdvihol a spasil – a to je láska v jej najradikálnejšej podobe.“¹⁸ Vo veľkonočnom tajomstve sa naozaj uskutočnilo naše oslobodenie od zla a smrti. Pri ustanovení Eucharistie sám Ježiš hovoril o „novej a večnej zmluve“, uzatvorenej v jeho preliatej krvi (porov. *Mt 26, 28; Mk 14, 24; Lk 22, 20*). Tento posledný cieľ jeho poslania bol dostatočne jasný na začiatku jeho verejného pôsobenia. Keď na brehu Jordánu Ján Krstiteľ vidí Ježiša prichádzať k nemu, zvolá: „*Hľa, Boží Baránok, ktorý sníma hriech sveta*“ (*Jn 1, 29*). Pozoruhodné je, že tie isté slová

¹⁸ Encyklika *Deus caritas est* (25. decembra 2005), 12: AAS 98 (2006), 228.

zaznievajú vždy, keď slúžime svätú omšu, vo výzve kňaza pristúpiť k oltáru: „*Hľa, Baránok Boží, ktorý sníma hriechy sveta. Blažení tí, čo sú pozvaní na hostinu Baránkovu.*“ Ježiš je pravý veľkonočný Baránok, ktorý sa dobrovoľne ponúkol ako obeta za nás a tak uskutočnil novú a večnú zmluvu. Eucharistia v sebe obsahuje túto radikálnu novosť, ktorá sa nám ponúka pri každom jej slávení.¹⁹

Ustanovenie Eucharistie

10. Takto prichádzame k uvažovaniu o ustanovení Eucharistie pri Poslednej večeri. Odohráva sa to v kontexte rituálnej večere, ktorá predstavovala pamiatku na základnú udalosť izraelského ľudu: oslobodenie z egyptského otroctva. Táto rituálna večera, viazaná na obetovanie baránkov (porov. *Ex 12, 1 – 28. 43 – 51.*) bola spomienkou na minulosť, no súčasne aj prorockou víziou, teda ohlásením budúceho oslobodenia. Ľud sa skutočne presviedčal, že to oslobodenie nebolo definitívne, lebo jeho dejiny boli ešte príliš poznačené otroctvom a hriechom. Pamiatka na dávne oslobodenie sa tak otvárala k požiadavke a očakávaniu hlbšej spásy, radikálnej, univerzálnej a definitívnej. A práve do tohto kontextu Ježiš umiestňuje novosť svojho daru. V modlitbe chvály, *Berakah*, ďakuje Otcovi nielen za veľké udalosti minulých dejín, ale aj za vlastné „povýšenie“. Keď Ježiš ustanovuje sviatosť Eucharistie, anticipuje a zahrňa obeť kríža i víťazstvo vzkriesenia. Súčasne sa

¹⁹ Porov. *Propositio 3.*

zjavuje ako pravý obetovaný Baránok, prisľúbený v Otcových plánoch už od stvorenia sveta, ako čítame v *Prvom Petrovom liste* (porov. 1, 18 – 20). Ježiš umiestnil svoj dar do tohto kontextu a tým zjavuje spásonosný význam svojej smrti a vzkriesenia, tajomstvo, ktoré sa stáva obnovujúcou skutočnosťou dejín a celého vesmíru. Ustanovenie Eucharistie totiž ukazuje, ako sa táto smrť, sama osebe násilná a absurdná, stala v Ježišovi najvyšším aktom lásky a definitívnym oslobodením ľudstva od zla.

Figura transit in veritatem

11. Takto Ježiš včleňuje svoje radikálne novum do starobylej židovskej obetnej večere. Pre nás kresťanov nie je nevyhnutné opakovať túto večeru. Ako správne hovoria otcovia, *figura transit in veritatem*: to, čo ohlasovalo budúce skutočnosti, teraz prenecháva miesto pravde samotnej. Starobylý obrad sa naplnil a bol definitívne prekonaný prostredníctvom daru lásky vteleného Božieho Syna. Pokrm pravdy, Kristus obetovaný za nás, *dat... figuris terminum*.²⁰ Príkazom „*toto robte na moju pamiatku*“ (*Lk 22, 19; 1 Kor 11, 25*) nás Kristus vyzýva, aby sme boli v súlade s jeho darom a sviatostne ho predstavovali. Týmto slovami Pán takpovediac vyjadruje očakávanie, že Cirkev, zrodená z jeho obety, prijme tento dar a pod vedením Ducha Svätého rozvinie liturgickú formu sviatosti. Pamiatka na jeho dokonalý dar totiž nespočíva v jednoduchom opakovaní Poslednej

²⁰ RÍMSKY BREVIÁR, *Hymnus z posvätného čítania na slávnosť Božieho tela*.

večere, ale v Eucharistii, teda v radikálnej novosti kresťanského kultu. Ježiš nám tak zanechal úlohu vstúpiť do jeho „hodiny“: „Eucharistia nás vťahuje do aktu Ježišovej obety. Vtelené *Logos* neprijímame len statickým spôsobom, ale sme včlenení do dynamiky jeho dávania sa“.²¹ On nás „príťahuje do svojho vnútra“.²² Podstatné premenenie chleba a vína na jeho telo a krv vkladá do stvorenstva princíp radikálnej zmeny, akoby určitý druh „štiepenia atómov“, aby sme použili dnes dobre známy obraz, vnesený do najhlbšej intimity bytia, zmenu určenú vyvolať proces premeny skutočnosti, ktorého posledným cieľom bude premena celého sveta, až do toho stavu, keď Boh bude všetko vo všetkom (porov. *1 Kor 15, 28*).

DUCH SVÄTÝ A EUCHARISTIA

Ježiš a Duch Svätý

12. Svojím slovom, chlebom a vínom nám sám Pán ponúkol základné prvky nového kultu. Cirkev, jeho nevesta, je povolaná každodenne sláviť eucharistickú hostinu na jeho pamiatku. Tak vpisuje vykupiteľskú obetu svojho ženícha do dejín ľudí a sviatostne ho sprítomňuje vo všetkých kultúrach. Toto veľké tajomstvo sa slávi liturgickými formami, ktoré Cirkev, vedená Duchom Svätým, rozvíja v priestore a čase.²³ Z tohto dôvodu je potrebné, aby sme v nás

²¹ BENEDIKT XVI., encyklika *Deus caritas est*, (25. decembra 2005), 13: AAS 98 (2006), 228.

²² BENEDIKT XVI., homília na priestranstve Marienfeld (21. augusta 2005): AAS 97 (2005), 891 – 892.

²³ Porov. *Propositio 3*.

prebúdza vedomie o rozhodujúcej úlohe, ktorú zohráva Duch Svätý v rozvoji liturgickej formy a v prehĺbení Božích tajomstiev. Povzbuditeľ, prvý dar veriacim,²⁴ pôsobiaci už pri stvorení (porov. *Gn* 1, 2), je plne prítomný v existencii vteleného Slova: Ježiš Kristus bol počatý z Panny Márie dielom Ducha Svätého (porov. *Mt* 1, 18; *Lk* 1, 35); na začiatku svojho verejného pôsobenia ho na brehu Jordánu vidí zostupovať na seba v podobe holubice (porov. *Mt* 3, 16), v tomto istom Duchu koná, hovorí, plesá (porov. *Lk* 10, 21); a je to on, v kom môže obetovať seba samého (porov. *Hebr* 9, 14). V takzvaných rozlúčkových rečiach, ktoré zachytáva Ján, Ježiš dáva do jasného vzťahu dar seba samého vo veľkonočnom tajomstve s darom Ducha svojim učeníkom (porov. *Jn* 16, 7). Len čo vstal, nesúc na svojom tele znaky utrpenia, môže zoslať Ducha (porov. *Jn* 20, 22) a svojim dáva účasť na vlastnom poslaní (porov. *Jn* 20, 21). Bude to Duch, ktorý potom naučí učeníkov všetky veci a pripomenie im všetko, čo Kristus povedal (porov. *Jn* 14, 26), veď to je úloha Ducha pravdy (porov. *Jn* 15, 26), aby doviedol učeníkov do plnej pravdy (porov. *Jn* 16, 13). V rozprávaní *Skutkov apoštolov* Duch zostupuje na apoštolov, zhromaždených na modlitbách spolu s Máriou v deň Turíc (porov. 2, 1 – 4), a dáva im poslanie ohlasovať všetkým národom radostnú zvesť. Pôsobením Ducha Svätého teda sám Kristus zostáva prítomný a pôsobiaci vo svojej Cirkvi, počínajúc jej vitálnym stredobodom, ktorým je Eucharistia.

²⁴ Porov. Rímsky misál, *IV. eucharistická modlitba*.

Duch Svätý a eucharistické slávenie

13. V tomto horizonte lepšie chápeme rozhodujúcu úlohu Ducha Svätého pri eucharistickom slávení a osobitne vo vzťahu k prepodstatneniu. Uvedomenie si tejto skutočnosti možno dobre zdokumentovať u cirkevných otcov. Svätý Cyril Jeruzalemský vo svojich *Katechézach* pripomína, že my „vzývame milosrdného Boha, aby zoslal svojho Svätého Ducha na obetné dary, ktoré máme pred sebou, aby on premenil chlieb na Kristovo telo a víno na Kristovu krv. To, čoho sa Duch Svätý dotkne, je úplne posvätené a premenené.“²⁵ Aj svätý Ján Zlatoústý zdôrazňuje, že kňaz pri slávení obety vzýva Ducha Svätého: ako Eliáš, aj služobník – hovorí –, prifahuje Ducha Svätého, aby sa prostredníctvom milosti zostupujúcej na obetu „rozohoreli duše všetkých“.²⁶ Pre duchovný život veriacich je nevyhnutne dôležité jasnejšie vedomie o bohatstve anafory: spolu so slovami, ktoré Kristus vyslovil pri Poslednej večeri, obsahuje aj epiklézu, vzývanie Otca, aby dal zostúpiť daru Ducha, aby sa chlieb a víno stali telom a krvou Ježiša Krista a aby sa „celé spoločenstvo stávalo čoraz viac Kristovým telom“.²⁷ Duch Svätý, ktorého celebrant zvoláva na dary chleba a vína, položené na oltári, je ten istý Duch, ktorý spája veriacich do „jedného tela“, aby sa stali duchovnou obetou, príjemnou Otcovi.²⁸

²⁵ *Katechéza* XXIII, 7: PG 33, 1114 a nasl.

²⁶ Porov. *O kňazstve*, VI, 4: PG 48, 681.

²⁷ *Tamtiež*, III, 4: PG 48, 642.

²⁸ Porov. *Propositio* 42: „Toto eucharistické stretnutie sa uskutočňuje v Duchu Svätom, ktorý nás premieňa a posväcuje. On prebúda v učeníkovi rozhodnú vôľu odvážne ohlasovať druhým to, čo počul a prežil, aby aj ich priviedol k tomu istému stretnutiu s Kristom. Takto sa učenik, vyslaný Cirkvou, otvára poslianiu bez hraníc.“

EUCHARISTIA A CIRKEV

Eucharistia, kauzálny princíp Cirkvi

14. Prostredníctvom eucharistickej sviatosti Ježiš zapája veriacich do svojej vlastnej „hodiny“; tak nám ukazuje puto, ktoré chce vytvoriť medzi sebou a nami, medzi svojou osobou a Cirkvou. Veď sám Kristus v obete kríža zrodil Cirkev ako svoju nevestu a svoje telo. Cirkevní otcovia obšírne meditovali nad vzťahom medzi pôvodom Evy z boku spiaceho Adama (porov. *Jn* 2, 21 – 23) a novej Evy, Cirkvi, z otvoreného boku Krista, ponoreného do spánku smrti: z prebodnutého boku, hovorí Ján, vyšla krv a voda (porov. *Jn* 19, 34), symbol sviatostí.²⁹ Kontemplatívny pohľad na „*toho, ktorého prebodli*“ (*Jn* 19, 37) nám umožňuje uvedomiť si príčinný vzťah medzi Kristovou obetou, Eucharistiou a Cirkvou. Cirkev totiž „žije z Eucharistie“.³⁰ Keďže v nej sa sprítomňuje Kristova vykupiteľská obeta, treba predovšetkým uznať, že „pri samotných počiatkoch Cirkvi je kauzálny vplyv Eucharistie“.³¹

Eucharistia, to je Kristus, ktorý sa nám daruje, a tak nás neustále buduje ako svoje telo. Preto v sugestívnom kolobehu medzi Eucharistiou, ktorá buduje Cirkev, a samotnou Cirkvou, ktorá koná Eucharistiu,³²

²⁹ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 3; napríklad pozri SV. JÁN ZLATOÚSTY, *Katechézy* 3, 13 – 19; SC 50, 174 – 177.

³⁰ JÁN PAVOL II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. apríla 2003), 1; AAS 95 (2003), 433.

³¹ *Tamtiež*, 21; AAS 95 (2003), 447.

³² Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptor hominis* (4. marca 1979), 20; AAS 71 (1979), 309 – 316; apoštolský list *Dominicae cenae* (24. februára 1980), 4; AAS 72 (1980), 119 – 121.

primárna kauzalita je tá, ktorá je vyjadrená v prvej formule: Cirkev môže sláviť a adorať tajomstvo Krista prítomného v Eucharistii práve preto, že sám Kristus sa ako prvý daroval Cirkvi v obete kríža. To, že Cirkev môže „konať“ Eucharistiu, je plne zakorenené v dare, ktorým sa jej daroval sám Kristus. Aj tu objavujeme presvedčivé vyjadrenie svätého Jána: „*On nás miloval prvý*“ (*1 Jn* 4, 19). Tak aj my pri každom slávení vyznávame primát Kristovho daru. Kauzálny vplyv pri počiatkoch Cirkvi poukazuje na to, že on nás miloval „ako prvý“ nielen v chronologickom, lež aj v ontologickom zmysle.

Eucharistia a cirkevné spoločenstvo

15. Eucharistia je teda konštitutívna pre samo bytie a činnosť Cirkvi. Preto sa v starokresťanskom vyjadrovaní tými istými slovami *corpus Christi* označovalo telo, narodené z Panny Márie, eucharistické telo a ekleziálne Kristovo telo.³³ Táto skutočnosť, jasne prítomná v Tradícii, nám pomáha viac si uvedomiť nerozlučnosť Krista a Cirkvi. Pán Ježiš, obetujúc sám seba za nás, vo svojom dare účinne predpovedal tajomstvo Cirkvi. Pozoruhodné je, že Druhá eucharistická modlitba pri zvolávaní Ducha Svätého takto formuluje modlitbu za jednotu Cirkvi: „*nech nás všetkých, ktorí máme účasť na Kristovom tele a krvi, združí v jedno Duch Svätý*“. Tieto slová nám jasne vysvetľujú, že *res* eucharistickej sviatosti je jednotu veriacich v cirkevnom spoločenstve.

³³ Porov. *Propositio* 5.

Eucharistia sa tak javí v základoch Cirkvi ako tajomstvo spoločenstva.³⁴

Na vzťah medzi Eucharistiou a *communio*m už upriamil pozornosť aj Boží sluha Ján Pavol II. vo svojej encyklike *Ecclesia de Eucharistia*. O Kristovej pamiatke hovoril ako o „najvyššom sviatosťnom prejave spoločenstva Cirkvi“.³⁵ Jednota cirkevného spoločenstva sa konkrétne prejavuje v cirkevných komunitách a obnovuje sa v eucharistickom akte, ktorý ich spája a diferencuje do partikulárnych cirkví, „*in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica existit*“.³⁶ Práve skutočnosť jedinej Eucharistie, ktorá sa v každej diecéze slávi okolo vlastného biskupa, nám ukazuje, ako samotné partikulárne cirkvi jestvujú *in a ex Ecclesia*. Preto „jednota a nerozlučnosť Pánovho eucharistického tela zahŕňa jednotu jeho mystického tela, ktorým je jedna a nerozlučná Cirkev. Z eucharistického centra pramení nevyhnutná otvorenosť každého sláviaceho spoločenstva, každej partikulárnej cirkvi: pritiahnutá do Pánovho otvoreného náručia je včlenená do jeho tela, jediného a nerozdeleného“.³⁷ Z tohto dôvodu sa každý veriaci pri eucharistickom slávení nachádza vo svojej Cirkvi, teda v Kristovej Cirkvi. V tejto eucharistickej perspektíve, primerane chápanej, sa cirkevné spoločenstvo javí ako skutočnosť svojou povahou

³⁴ SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa theologiae*, III, q. 80, a. 4.

³⁵ Č. 38: AAS 95 (2003), 458.

³⁶ DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 23.

³⁷ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, list o niektorých aspektoch Cirkvi chápanej ako spoločenstvo *Communio* notio (28. mája 1992), 11: AAS 85 (1993), 844 – 845.

katolícka.³⁸ Podčiarknutie tohto eucharistického koreňa cirkevného spoločenstva môže účinne prispieť aj k ekumenickému dialógu s cirkvami a cirkevnými spoločenstvami, ktoré nie sú v plnej jednote s Petrovým stolcom. Veď Eucharistia objektívne vytvára silné puto jednoty medzi Katolíckou cirkvou a ortodoxnými cirkvami, ktoré si zachovali pravú a úplnú podstatu eucharistického tajomstva. Zároveň sa dôraz na ekleziálny charakter Eucharistie môže stať privilegovaným prvkom aj v dialógu s cirkevnými spoločenstvami, zrodenými z reformácie.³⁹

EUCHARISTIA A SVIATOSTI

Sviatosťná povaha Cirkvi

16. Druhý vatikánsky koncil pripomenul, že „ostatné sviatosti, ako aj všetky cirkevné služby a apoštolské diela úzko súvisia so svätou Eucharistiou a sú na ňu zamerané. Veď najsvätejšia Eucharistia obsahuje celé duchovné dobro Cirkvi, totiž samého Krista, nášho veľkonočného Baránka a živý chlieb, ktorý skrze svoje telo, oživené a oživujúce Duchom Svätým, dáva život ľuďom a tak ich pozýva a podnecuje, aby spolu s ním obetovali samých seba, svoje práce a všetky stvorené veci.“⁴⁰ Tento intímny

³⁸ *Propositio* 5: „Výraz ‚katolícky‘ vyjadruje univerzalitu, pochádzajúcu z jednoty, ktorú Eucharistia, slávená v každej cirkvi, napomáha a buduje. Partikulárne cirkvi v Cirkvi univerzálnej tak majú úlohu zviditeľňovať v Eucharistii ich vlastnú jednotu a ich odlišnosť. Toto puto bratskej lásky umožňuje prežarovať trojičnému spoločenstvu. Koncily a synody, konané v dejinách, vyjadrujú tento bratský aspekt Cirkvi.“

³⁹ Porov. tamtiež.

⁴⁰ Dekrét o službe a živote kňazov *Presbyterorum ordinis*, 5.

vzťah medzi Eucharistiou a všetkými ostatnými sviatosťami a kresťanským životom pochopíme v jeho koreňoch, keď kontemplujeme tajomstvo samotnej Cirkvi ako sviatosti.⁴¹ V tomto súvisi Druhý vatikánsky koncil tvrdí, že „Cirkev je v Kristovi ako by sviatosťou, čiže znakom a nástrojom dôverného spojenia s Bohom a jednoty celého ľudstva.“⁴² Ako hovorí svätý Cyprián, Cirkev ako „ľud, zjednotený jednotou Otca i Syna i Ducha Svätého“,⁴³ je sviatosťou trojičného spoločenstva.

Skutočnosť, že Cirkev je „všeobecnou sviatosťou spásy“,⁴⁴ ukazuje, ako sviatosťná „ekonómia“ napokon determinuje aj spôsob, akým Kristus, jediný Spasiteľ, prostredníctvom Ducha Svätého dosahuje našu existenciu v špecifickosti jej okolností. Cirkev sa prijíma a zároveň vyjadruje v siedmich sviatosťach, skrze ktoré Božia milosť konkrétne ovplyvňuje existenciu veriacich, aby sa celý ich život, vykúpený Kristom, stal obetou príjemnou Bohu. V tejto perspektíve by som tu chcel podčiarknuť niektoré prvky, na ktoré poukázali synodálni otcovia a ktoré nám môžu pomôcť pochopiť vzťahy všetkých sviatosťí s eucharistickým tajomstvom.

I. EUCHARISTIA A KREŠŤANSKÁ INICIÁCIA

Eucharistia, plnosť kresťanskej iniciácie

17. Ak je Eucharistia skutočne prameňom a vrcholom života a poslania Cirkvi, z toho potom vyplýva predovšetkým to, že cesta kresťanskej iniciácie má ako svoj oporný bod možnosť prístupovať k tejto sviatosťi. Ako povedali synodálni otcovia, v tomto súvisi sa musíme pýtať, či sa v našich spoločenstvách dostatočne vníma úzky vzťah medzi krstom, birmovkou a Eucharistiou.⁴⁵ Nesmieme totiž nikdy zabudnúť, že sme pokrstení a birmovaní v zameraní na Eucharistiu. Táto skutočnosť zahŕňa úlohu napomáhať v pastoračnej praxi jednotnejšie chápanie cesty kresťanskej iniciácie. Sviatosť krstu, ktorou sme boli pripodobnení Kristovi,⁴⁶ začlenení do Cirkvi a stali sme sa Božími deťmi, je vstupnou bránou ku všetkým sviatosťam. Krstom sme boli včlenení do jediného Kristovho tela (porov. *I Kor 12, 13*), kňazského ľudu. Je to však účasť na eucharistickej obete, ktorá v nás zdokonaľuje to, čo sme prijali v krste. Aj dary Ducha Svätého, ktoré sme dostali na budovanie Kristovho tela (*I Kor 12*) a na výraznejšie evanjeliové svedectvo vo svete.⁴⁷ Najsvätejšia Eucharistia teda vedie k plnosti kresťanskej iniciácie a je stredobodom a cieľom celého sviatosťného života.⁴⁸

⁴⁵ Porov. *Propositio 13*.

⁴⁶ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 7.

⁴⁷ Porov. *tamtiež*, 11; DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dekrét o misijnej činnosti Cirkvi *Ad gentes*, 9. 13.

⁴⁸ Porov. JÁN PAVOL II., apoštolský list *Dominicae cenae* (24. februára 1980), 7: AAS 72 (1980), 124 – 127; DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dekrét o službe a živote kňazov *Presbyterorum ordinis*, 5.

⁴¹ Porov. *Propositio 14*.

⁴² Dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 1.

⁴³ *De orat. Dom.*, 23: PL 4, 553.

⁴⁴ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 48; porov. aj *tamtiež* 9.

Poriadok sviatostí iniciácie

18. V tomto ohľade treba venovať pozornosť téme poriadku sviatostí iniciácie. V Cirkvi jestvujú rozličné tradície. Tento rozdiel sa jasne prejavuje v cirkevných zvykoch Východu⁴⁹ a v samotnej západnej praxi, čo sa týka iniciácie dospelých⁵⁰ a detí⁵¹. Tieto rozdiely však nie sú dogmatickej povahy, ale pastoračného charakteru. Konkrétne treba overiť, ktorá prax môže v skutočnosti lepšie pomôcť veriacim dať do stredu sviatosť Eucharistie ako skutočnosť, ku ktorej celá iniciácia smeruje. Nech v úzkej spolupráci s kompetentnými dikastériami Rímskej kúrie biskupské konferencie preveria účinnosť súčasných postupov, aby sa kresťanovi výchovným pôsobením našich spoločenstiev pomohlo čoraz viac dozrievať a dosiahnuť v jeho živote autenticky eucharistické chápanie, aby tak mohol dať primeraným spôsobom dôvod svojej nádeji pre naše časy (porov. *I Pt* 3, 15).

Iniciácia, cirkevné spoločenstvo a rodina

19. Treba si uvedomiť, že celá kresťanská iniciácia je cestou obrátenia, ktorou treba prejsť s Božou pomocou a s neustálou podporou cirkevného spoločenstva, či už keď si dospelý žiada vstúpiť do Cirkvi – ako sa to stáva v krajinách prvej evanjelizácie a v toľkých sekularizovaných oblastiach –, alebo keď rodičia žiadajú sviatosti pre svoje deti. V tomto ohľade by

⁴⁹ Porov. *Kódex kánonov východných cirkví*, kán 710.

⁵⁰ Porov. *Obrad kresťanskej iniciácie dospelých*, všeobecný úvod č. 34 – 36.

⁵¹ Porov. *Obrad krstu detí*, úvod č. 18 – 19.

som chcel upriamiť pozornosť predovšetkým na vzťah medzi kresťanskou iniciáciou a rodinou. V pastoračnom pôsobení treba do programu iniciácie vždy začleniť aj rodinu. Prijatť krst, birmovku a po prvý raz pristúpiť k Eucharistii sú rozhodujúce okamihy nielen pre toho, kto ich prijíma, ale aj pre celú rodinu, ktorá má byť podporovaná v jej výchovnej úlohe cirkevným spoločenstvom a jeho rozličnými zložkami.⁵² Tu by som chcel zdôrazniť význam prvého svätého prijímania. U toľkých veriacich necháva tento deň právom v pamäti hlbokú stopu ako prvý okamih, v ktorom – aj keď len počiatočným spôsobom – zakúsili dôležitosť osobného stretnutia s Ježišom. Farská pastorácia musí primerane vedieť doceniť túto významnú príležitosť.

II. EUCHARISTIA A SVIATOSŤ ZMIERENIA

Ich vnútorné spojivo

20. Synodálni otcovia právom zdôrazňovali, že láska k Eucharistii vedie aj k čoraz hlbšiemu oceneniu sviatosti zmierenia.⁵³ Z dôvodu vzájomného spojenia medzi týmito sviatosťami autentickú katechézu o zmysle Eucharistie nemožno oddeliť od pozvania vykročiť na cestu pokánia (porov. *I Kor* 11, 27 – 29). Iste konštatujeme, ako sa v našich časoch veriaci nachádzajú ponorení do kultúry, ktorá sa snaží vymazať

⁵² Porov. *Propositio* 15.

⁵³ Porov. *Propositio* 7; JÁN PAVOL II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. apríla 2003), 36: AAS 95 (2003), 457 – 458.

zmysel hriechu⁵⁴ a podporuje povrchný postoj, ktorý vedie k zabúdaniu na potrebu byť v Božej milosti, aby sme mohli pristúpiť k svätému prijímaniu.⁵⁵ V skutočnosti stratiť vedomie hriechu prináša so sebou aj istú povrchnosť v chápaní samotnej Božej lásky. Pre veriacich je veľmi prospešné poukázať na tie prvky, ktoré v obrade svätej omše zahŕňajú vedomie vlastného hriechu a súčasne Božie milosrdenstvo.⁵⁶ Okrem toho nám vzťah medzi Eucharistiou a zmierením pripomína, že hriech nikdy nie je výlučne individuálna skutočnosť; vždy prináša aj zranenie v rámci cirkevného spoločenstva, do ktorého sme včlenení vďaka krstu. Preto je zmierenie, ako hovorievali cirkevní otcovia, *laboriosus quidam baptismus*,⁵⁷ podčiarkujúc tak, že výsledok cesty obrátenia je aj obnovenie plného cirkevného spoločenstva, ktoré sa vyjadruje v opätovnom prijímaní Eucharistie.⁵⁸

⁵⁴ Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Reconciliatio et paenitentia* (2. decembra 1984), 18: AAS 77 (1985), 224 – 228.

⁵⁵ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1385.

⁵⁶ Myslíme tu na *Confiteor* alebo na slová kňaza veriacim, prv než by pristúpili k oltáru: „Pane, nie som hoden, aby si vošiel pod moju strechu, ale povedz iba slovo, a moja duša bude uzdravená.“ Nie je bez významu, ak liturgia ponúka aj kňazovi niektoré veľmi pekné modlitby, ktoré nám zanechala Tradícia a ktoré hovoria o potrebe odpustenia, ako napríklad tá, ktorú sa potíchu modlí prv, než by veriacich vyzval na sväté prijímanie: „*týmto svojím presväтым telom a krvou zbav ma všetkých mojich hriechov a každého zla. Daj, aby som sa vždy pridŕžoval tvojich prikázaní, a nikdy nedopust, aby som sa odlúčil od teba*“.

⁵⁷ Porov. SV. JÁN DAMASCÉNSKY, *O pravej viere*, IV, 9: PG 94, 1124C; SV. GREGOR NAZIÁNSKY, *Discorso* 39, 17: PG 36, 356A; TRIDENTSKÝ KONCIL, *Doctrina de sacramento paenitentiae*, kap. 2: DS 1672.

⁵⁸ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 11; JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Reconciliatio et paenitentia* (2. decembra 1984), 30: AAS 77 (1985), 256 – 257.

Niektoré pastoračné pripomienky

21. Synoda pripomenula, že pastoračnou úlohou biskupa je napomáhať vo vlastnej diecéze rozhodné znovuoživenie pedagogie obrátenia, ktoré sa rodí z Eucharistie, a podporovať medzi veriacimi častú sľobu. Nech sa všetci kňazi veľkodušne venujú s veľkorysostou, zánietením a kompetenciou vysluhovaníu sviatosti zmierenia.⁵⁹ V tomto ohľade treba venovať pozornosť tomu, aby sľobnice v našich chrámoch boli dobre viditeľné a vyjadrovali význam tejto sviatosti. Vyzývam pastierov, aby pozorne bdeli nad vysluhovaním sviatosti zmierenia, aby obmedzili prax všeobecného rozhršenia výlučne na vymedzené prípady⁶⁰ a považovali za normálnu formu len osobnú sľobu.⁶¹ Pre potrebu znovuoživenia nevyhnutnosti sviatostného odpustenia nech je vo všetkých diecézach penitenciár.⁶² A napokon na nové uvedomenie si vzťahu medzi Eucharistiou a zmierením môže byť užitočnou pomocou vyrovnaná a prehĺbená prax *odpustkov*, získaných pre seba alebo pre zosnulých. Nimi sa dosahuje „pred Bohom odpustenie časných trestov za hriechy, ktorých vina už bola odpustená.“⁶³ Prax odpustkov nám pomáha pochopiť, že len našimi vlastnými silami nebudeme schopní

⁵⁹ Porov. *Propositio* 7.

⁶⁰ Porov. JÁN PAVOL II., motu proprio *Misericordia Dei* (7. apríla 2002): AAS 94 (2002), 452 – 459.

⁶¹ Spolu so synodálnymi otcami pripomínam, že nesviatostné kajúce pobožnosti, spomínané v rituáli sviatosti zmierenia, môžu byť užitočné na posilnenie ducha obrátenia a spoločenstva v kresťanských spoločenstvách, pripravujúc tak srdcia na vysluhovanie sviatosti: porov. *Propositio* 7.

⁶² Porov. *Kódex kánonického práva*, kán. 508.

⁶³ PAVOL VI., apoštolská konštitúcia *Indulgentiarum doctrina* (1. januára 1967), Normae, č. 1: AAS 59 (1967), 21.

napraviť vykonané zlo a že hriechy každého z nás pôsobia škodu celému spoločenstvu. Navyše prax odpustkov, zahŕňajúca okrem náuky o nekonečných zásluhách Ježiša Krista aj náuku o spoločenstve svätých, nám hovorí o tom, „ako intímne sme v Kristovi navzájom spojení a ako môže byť nadprirodzený život každého osožný pre iných“.⁶⁴ Pretože samotná ich forma si okrem iných požiadaviek vyžaduje prítupť k spovedi a svätému prijímaniu, ich prax môže účinne podporiť veriacich na ceste obrátenia a objavenia ústredného miesta Eucharistie v kresťanskom živote.

III. EUCHARISTIA A POMAZANIE CHORÝCH

22. Ježiš nielen poslal svojich učeníkov, aby liečili chorých (porov. *Mt* 10, 8; *Lk* 9, 2; 10, 9), ale ustanovil pre nich aj osobitnú sviatosť: pomazanie chorých.⁶⁵ *Jakubov list* nám potvrdzuje prítomnosť tohto sviatosťného gesta už v prvom kresťanskom spoločenstve (porov. 5, 14 – 16). Ak Eucharistia ukazuje, ako sa Kristove utrpenia a smrť premenili na lásku, pomazanie chorých zas pripája trpiaceho k obete, ktorú Kristus učinil zo seba pre spásu všetkých, aby aj on mohol v tajomstve spoločenstva svätých mať účasť na spáse sveta. Vzťah medzi týmito sviatosťami sa prejavuje, aj keď sa choroba zhoršuje: „Tým, čo opúšťajú tento život, Cirkve poskytuje okrem pomazania chorých aj Eucharistiu ako viatikum.“⁶⁶

⁶⁴ *Tamtiež*, 9: AAS 59 (1967), 18 – 19.

⁶⁵ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1499 – 1531

⁶⁶ *Tamtiež*, 1524

Na ceste k Otcovi sa spoločenstvo na Kristovom tele a krvi javí ako semeno večného života a moc vzkriesenia: „*Kto je moje telo a pije moju krv, má večný život a ja ho vzkriesim v posledný deň*“ (*Jn* 6, 54). Pretože sväté viatikum otvára chorému plnosť veľkonočného tajomstva, je nevyhnutné zabezpečiť jeho udeľovanie.⁶⁷ Pozornosť a pastoračná starostlivosť voči chorým je určite na duchovný úžitok celého spoločenstva, veď čo sme spravili jednému z maličkých, urobili sme samému Ježišovi (porov. *Mt* 25, 40).

IV. EUCHARISTIA A SVIATOSŤ POSVÄTNÉHO STAVU

In persona Christi Capitis

23. Vnútorne spojenie medzi Eucharistiou a sviatosťou posvätného stavu vyplýva zo samotných Ježišových slov vo večeradle: „*Toto robte na moju pamiatku*“ (*Lk* 22, 19). Ježiš totiž v predvečer svojej smrti ustanovil Eucharistiu a zároveň ustanovil kňazstvo novej zmluvy. On je kňaz, obeta i oltár: prostredník medzi Bohom Otcom a ľudom (porov. *Hebr* 5, 5 – 10), zmierna obeta (porov. *1 Jn* 2, 2; 4, 10), ktorý obetuje seba samého na oltári kríža. Nikto nemôže povedať „toto je moje telo“ a „toto je kalich mojej krvi“, ak nie v mene a v osobe Krista, jediného veľkňaza novej a večnej zmluvy (porov. *Hebr* 8 – 9). Biskupská synoda sa už pri iných zhromaždeniach venovala téme služobného kňazstva, či už čo sa týka

⁶⁷ Porov. *Propositio* 44.

identity tejto služby,⁶⁸ alebo formácie kandidátov.⁶⁹ Pri tejto príležitosti, vo svetle dialógu, ktorý prebiehal v rámci posledného synodálneho zhromaždenia, mi záleží na tom, aby som poukázal na niektoré hodnoty, týkajúce sa vzťahu medzi eucharistickou sviatosťou a kňazstvom. Predovšetkým je potrebné poukázať, že vzťah medzi *posvätným stavom* a *Eucharistiou* je viditeľný práve pri omši, ktorej predsedá biskup alebo presbyter v *osobe Krista Hlavy*.

Cirkevná náuka považuje kňazskú vysviacku za nevyhnutnú podmienku na platné slávenie Eucharistie.⁷⁰ Veď „v ekleziálnej službe vysväteného služobníka je prítomný vo svojej Cirkvi sám Kristus ako hlava svojho tela, pastier svojho stáda, veľkňaz vykupiteľskej obety“.⁷¹ Vysvätený služobník iste „koná aj v mene celej Cirkvi, keď prednáša Bohu modlitbu Cirkvi a predovšetkým keď prináša eucharistickú obeť“.⁷² Je teda potrebné, aby si kňazi uvedomovali, že v celej ich službe nemôžu dávať na prvé miesto seba samých alebo svoje názory, ale Ježiša Krista. Kňazskej identite protirečí každá snaha klásť seba samých ako protagonistov liturgickej činnosti. Kňaz je predovšetkým služobník a neustále sa musí snažiť ako ochotný nástroj v Kristových rukách všetko

⁶⁸ Porov. SYNODA BISKUPOV, II. GENERÁLNE ZHROMAŽDENIE, dokument o služobnom kňazstve *Ultimis temporibus* (30. novembra 1971): AAS 63 (1971), 898 – 942.

⁶⁹ Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* (25. marca 1992), 42 – 69: AAS 84 (1992), 729 – 778.

⁷⁰ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 10; KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, list o niektorých otázkach, týkajúcich sa vysluhovateľa Eucharistie *Sacerdotium ministeriale* (6. augusta 1983): AAS 75 (1983), 1001 – 1009.

⁷¹ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1548.

⁷² *Tamtiež*, 1552

zameriavať k nemu. To sa prejavuje najmä v pokore, ktorou kňaz vedie liturgickú činnosť, v poslušnosti obradu, zodpovedajúc mu svojím srdcom a myslou. Zároveň sa musí vyvarovať všetkého, čo by mohlo pôsobiť dojmom vlastného nevhodného presadzovania sa. Preto kléru odporúčam neustále si prehlbovať vedomie svojej vlastnej eucharistickej služby ako pokornej služby Kristovi a jeho Cirkvi. Kňazstvo je, ako hovorieval svätý Augustín, *amoris officium*,⁷³ služba dobrého pastiera, ktorý dáva život za ovce (porov. *Jn* 10, 14 – 15).

Eucharistia a kňazský celibát

24. Synodálni otcovia chceli podčiarknuť, že služobné kňazstvo si prostredníctvom vysviacky vyžaduje plné pripodobnenie sa Kristovi. Rešpektujúci odlišnú východnú prax a tradíciu, je nevyhnutné poukázať na hlboký zmysel kňazského celibátu, právom považovaného za úctyhodné bohatstvo. Potvrďuje to aj východná prax vyberať biskupov len spomedzi tých, ktorí žijú v celibáte a ktorá vysoko oceňuje rozhodnutie mnohých kňazov pre celibát. V takomto rozhodnutí kňaza nachádzajú osobitný výraz darovania sa, ktoré ho pripodobňuje Kristovi, a výhradnej obety seba samého pre Božie kráľovstvo.⁷⁴ Skutočnosť, že sám Kristus, kňaz naveky, žil svoje poslanie až po obeť kríža v stave panenstva, je pevným oporným bodom na pochopenie zmyslu tradície Rímskokatolíckej cirkvi v tomto ohľade. Kňazský celibát

⁷³ Porov. *In Iohannis evangelium tractatus* 123, 5: PL 35, 1967

⁷⁴ Porov. *Propositio* 11.

však nemožno dostatočne pochopiť len v čisto praktickom chápaní. V skutočnosti znamená osobitné stotožnenie sa so životným štýlom samého Krista. Takéto rozhodnutie je predovšetkým zásadné; je stotožnenie sa so srdcom Krista Ženícha, ktorý dáva život za svoju nevestu. V jednote s veľkou cirkevnou tradíciou, s Druhým vatikánskym koncilom⁷⁵ a s pápežmi,⁷⁶ mojimi predchodcami, opätovne potvrdzujem krásu a dôležitosť kňazského života žitého v celibáte ako výrečnom znaku totálneho a výlučného darovania sa Kristovi, Cirkvi a Božiemu kráľovstvu a potvrdzujem jeho záväznosť pre latinskú tradíciu. Kňazský celibát, žitý v zrelosti, radosti a darovaní sa, je veľmi veľkým požehnaním pre Cirkev i pre samotnú spoločnosť.

Nedostatok kňazov a pastoračia povolání

25. Čo sa týka vzťahu medzi sviatosťou posvätného stavu a Eucharistiou, synoda sa venovala ťaživej situácii, ktorá vzniká v rôznych diecézách, keď sa naráža na potrebu počítat s nedostatkom kňazov. To sa nestáva len v niektorých oblastiach prvej evanjelizácie, ale aj v mnohých krajinách s dlhou kresťanskou tradíciou. K riešeniu problému zaiste môže prispieť vyrovnanejšie rozdelenie kléru. Na problém

⁷⁵ Porov. Dekrét o službe a živote kňazov *Presbyterorum ordinis*, 16.

⁷⁶ Porov. JÁN XXIII., encyklika *Sacerdotii nostri primordia* (1. augusta 1959): AAS 51 (1959), 545 – 579; PAVOL VI., encyklika *Sacerdotalis coelibatus* (24. júna 1967): AAS 59 (1967), 657 – 698; JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* (25. marca 1992), 29: AAS 84 (1992), 703 – 705; BENEDIKT XVI., príhovor k Rímskej kúrii (22. decembra 2006): *L'Osservatore Romano*, 23. decembra 2006, s. 6.

je potrebné poukazovať pri najrozmanitejších situáciách. Biskupi nech do pastoračných potrieb zapoja inštitúty zasväteného života a nové cirkevné skutočnosti, rešpektujúc ich vlastnú charizmu, a nech povzbudzujú všetkých členov kléru do väčšej ochoty slúžiť Cirkvi tam, kde treba, a to aj za cenu obety.⁷⁷ Okrem toho sa v rámci synody diskutovalo aj o pastoračných podujatiach, ktoré treba uskutočňovať, aby sa napomohla, najmä u mladých, vnútorná otvorenosť pre kňazské povolanie. Riešenie takejto situácie nemožno nájsť v jednoduchých pragmatických kompromisoch. Treba vylúčiť, aby biskupi – aj keď pohnutí pochopiteľnými praktickými starosťami pre nedostatok kňazov –, nevykonávali primerané rozlišovanie povolania a pripustili k osobitnej formácii a k vysviacke kandidátov, ktorí nemajú vlastnosti potrebné na kňazskú službu.⁷⁸ Nedostatočne formovaný klérus, pripustený k vysviacke bez potrebného rozlišovania, ťažko môže ponúknuť primerané svedectvo, ktoré by v druhých vyvolalo túžbu veľkodušne odpovedať na Kristovo volanie. Pastoračia povolání musí zapojiť celé kresťanské spoločenstvo v každom jeho prostredí.⁷⁹ Do tejto mnohostrannej pastoračnej práce

⁷⁷ Porov. *Propositio* 11.

⁷⁸ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o kňazskej formácii *Optatam totius*, 6; *Kódex kánonického práva*, kán. 241, § 1 a kán. 1029; *Kódex kánonov východných cirkví*, kán. 342, § 1 a kán. 758; JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* (25. marca 1992) 11. 34. 50: AAS 84 (1992), 673 – 675; 712 – 714; 746 – 748; KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS, direktorium pre službu a život kňazov *Dives Ecclesiae* (31. marca 1994), 58; LEV, 1994, s. 56 – 58; KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU, inštrukcia o kritériách a rozlišovaní povolania ohľadom osôb s homosexuálnymi sklonmi z perspektívy ich prijatia do seminára a k vysviacke (4. novembra 2005): AAS 97 (2005), 1007 – 1013.

⁷⁹ Porov. *Propositio* 12; JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* (25. marca 1992) 41: AAS 84 (1992) 726 – 729.

treba, pochopiteľne, zapojiť aj senzibilizáciu rodín, často indiferentných alebo dokonca nepravých predstave kňazského povolania. Nech sa veľkodušne otvoria daru života a vychovávajú deti, aby boli otvorené pre Božiu vôľu. Súhrnne povedané, treba mať predovšetkým odvahu predložiť mladým radikálnosť nasledovania Krista a ukázať im jeho prítlačivosť.

Vďaka a nádej

26. Napokon je dôležité mať väčšiu vieru a nádej v Božiu iniciatívu. Aj keď v niektorých oblastiach možno pozorovať nedostatok kňazov, nikdy nám nesmie chýbať dôvera, že Kristus naďalej podnecuje mužov, aby opustili každé iné zamestnanie a plne sa venovali sláveniu svätých tajomstiev, ohlasovaniu evanjelia a pastoračnej službe. Pri tejto príležitosti by som rád vyjadril vďaka celej Cirkvi za všetkých biskupov a presbyterov, ktorí s vernou odovzdanosťou a úsilím vykonávajú svoje poslanie. Vďaka Cirkvi patrí, pravdaže, aj diakonom, na ktorých sú položené ruky „nie pre kňazstvo, ale pre službu“.⁸⁰ Ako odporúčalo synodálne zhromaždenie, s osobitnou vďakou sa obraciam na kňazov *fidei donum*, ktorí svojou kompetenciou a s veľkodušným nasadením budujú spoločenstvá, ohlasujú im Božie slovo, a lámu chlieb života, nešetriac sily v službe misijného poslania Cirkvi.⁸¹ Treba sa poďakovať Bohu za toľkých kňazov, ktorí trpeli až po obeť svojho života v službe

⁸⁰ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 29.

⁸¹ Porov. *Propositio* 38.

Kristovi. Na nich sa výrečne prejavuje, čo znamená byť kňazom až do konca. Ide o dojemné svedectvá, ktoré môžu inšpirovať toľkých mladých, aby teraz oni nasledovali Krista a venovali svoj život druhým a tak nachádzali pravý život.

V. EUCHARISTIA A MANŽELSTVO

Manželský ráz Eucharistie

27. Eucharistia, sviatosť lásky, vyjadruje osobitný vzťah s láskou medzi mužom a ženou, spojených v manželstve. Prehĺbiť toto spojenie je potreba vlastná našim časom.⁸² Pápež Ján Pavol II. mal viackrát príležitosť venovať sa manželskému charakteru Eucharistie a jej osobitnému vzťahu so sviatosťou manželstva: „Eucharistia je sviatosť našej spásy. Je sviatosťou ženícha a nevesty.“⁸³ Napokon, „celý kresťanský život nesie znak lásky Krista a Cirkvi ako lásky ženícha a nevesty. Už krst, ktorý začleňuje do Božieho ľudu, je svadobným tajomstvom; je takpovediac svadobným kúpeľom, ktorý predchádza svadobnú hostinu – Eucharistiou“.⁸⁴ Eucharistia nevyčerpateľným spôsobom posilňuje nerozlúčnú jednotu a lásku každého kresťanského manželstva. V ňom je silou sviatosti manželský zväzok vnútorne spojený s eucharistickou jednotou medzi Kristom – ženíchom a Cirkvou – nevestou (porov. *Ef* 5, 31 – 32).

⁸² Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Familiaris consortio* (22. novembra 1981), 57: AAS 74 (1982), 149 – 150.

⁸³ Apoštolský list *Mulieris dignitatem* (15. augusta 1988), 26: AAS 80 (1988), 1715 – 1716.

⁸⁴ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1617.

Vzájomný súhlas, ktorý si manžel a manželka navzájom vymieňajú v Kristovi a ktorý z nich vytvára spoločenstvo života a lásky, má tiež eucharistický rozmer. V pavlovskej teológii je manželská láska sviatostným znakom lásky Krista k jeho Cirkvi, lásky, ktorá má svoj vrcholný bod na kríži, kde vyjadril svoje „zásnuby“ s ľudstvom a kde je zároveň pôvod a stredobod Eucharistie. Preto Cirkev prejavuje osobitnú duchovnú blízkosť voči všetkým tým, čo založili svoje rodiny na sviatosti manželstva.⁸⁵ Rodina – domáca cirkev⁸⁶ – je primárnym prostredím života Cirkvi, zvlášť pre rozhodujúcu úlohu pri kresťanskej výchove detí.⁸⁷ V tomto kontexte synoda odporúčala vyzdvihnúť osobitné poslanie ženy v rodine a v spoločnosti, poslanie, ktoré treba brániť, uchovať a napomáhať.⁸⁸ Skutočnosť, že je manželkou a matkou, ju činí nenahraditeľnou a nikdy nesmie byť znevážená.

Eucharistia a jednota manželstva

28. Práve vo svetle tohto hlbokého vnútorného vzťahu medzi manželstvom, rodinou a Eucharistiou možno uvažovať o niektorých pastoračných problémoch. Verné, nerozlučné a výlučné puto, ktoré spája Krista a Cirkev a ktoré nachádza sviatostné vyjadrenie v Eucharistii, sa stretá s pôvodnou antropologickou

⁸⁵ Porov. *Propositio* 8.

⁸⁶ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 11.

⁸⁷ Porov. *Propositio* 8.

⁸⁸ Porov. JÁN PAVOL II., apoštolský list *Mulieris dignitatem* (15. augusta 1988): AAS 80 (1988), 1653 – 1729; KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIER, list biskupom Katolíckej cirkvi o spolupráci muža a ženy v Cirkvi a vo svete (31. mája 2004): AAS 96 (2004), 671 – 687.

skutočnosťou, pre ktorú sa muž môže definitívnym spôsobom zjednotiť len s jednou ženou a naopak (porov. *Gn* 2, 24; *Mt* 19, 5). V tejto rovine myslenia sa Synoda biskupov zaoberala témou pastoračnej praxe v prípadoch, keď sa ohlasovanie evanjelia stretá s tými, čo pochádzajú z kultúr, v ktorých sa praktizuje polygamia. Tým, čo sa nachádzajú v takejto situácii a otvárajú sa kresťanskej viere, treba pomáhať integrovať ich ľudské videnie do novosti zakorenenej v Kristovi. V procese katechumenátu ich Kristus zachytáva v ich špecifických podmienkach a volá ich k plnosti pravdy o láske, čo sa spája s nevyhnutnými odriekami s cieľom dosiahnuť dokonalé cirkevné spoločenstvo. Cirkev ich sprevádza pastoráciou plnou nežnosti, ale aj pevnosti⁸⁹ a ukazuje im svetlo, ktoré sa z kresťanských tajomstiev odráža na ľudskej prirodzenosti a náklonnosti.

Eucharistia a nerozlučnosť manželstva

29. Ak Eucharistia vyjadruje nezvratnosť Božej lásky v Kristovi voči jeho Cirkvi, možno pochopiť, prečo zahŕňa vo vzťahu k sviatosti manželstva tú nerozlučnosť, po ktorej nemôže netužiť žiadna pravá láska.⁹⁰ Synoda sa, pochopiteľne, starostlivo venovala aj bolestným situáciám, v ktorých sa nachádza nemálo veriacich. Mnohí totiž slávilí sviatostné manželstvo, potom sa rozviedli a uzavreli nový zväzok. Ide o boľavý a komplexný pastoračný problém, o skutočnú pliahu dnešného spoločenského kontextu, ktorý

⁸⁹ Porov. *Propositio* 9.

⁹⁰ Porov. *Katechismus Katolíckej cirkvi*, 1640.

rastúcim spôsobom poznačuje samotné katolícke prostredia. Pastieri sú z lásky k pravde povinní dobre rozlišovať rozličné situácie, aby primeraným spôsobom duchovne pomohli veriacim, ktorých sa to týka.⁹¹ Biskupská synoda potvrdila prax Cirkvi, založenú na Svätom písme (porov. *Mk* 10, 2 – 12), nepripúšťať k sviatostiam rozvedených, ktorí uzavreli nový zväzok, nakoľko ich stav a životné podmienky objektívne protirečia tej jednote lásky medzi Kristom a Cirkvou, ktorá sa vyjadruje a uskutočňuje práve v Eucharistii. Znovuzosobášení rozvedení však napriek ich situácii naďalej prináležia k Cirkvi, ktorá ich sprevádza s osobitnou pozornosťou, v túžbe, aby praktizovali, nakoľko je to možné, kresťanský štýl života prostredníctvom účasti na svätej omši, i keď nemôžu pristupovať k svätému prijímaniu, počúvaním Božieho slova, eucharistickou adoráciou, modlitbou, účasťou na živote spoločenstva, dôverným rozhovorom s kňazom alebo učiteľom duchovného života, venovaním sa charitatívnym službám, skutkom pokánia, úsilím vychovávať svoje deti.

Tam, kde sa vynárajú opodstatnené pochybnosti, čo sa týka platnosti sviatostne uzavretého manželstva, malo by sa podniknúť všetko potrebné, aby sa overila ich oprávnenosť. Pri plnom rešpektovaní kánonického práva⁹² ďalej treba zriadiť na danom

⁹¹ Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Familiaris consortio* (22. novembra 1981), 84: AAS 74 (1982), 184 – 186; KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, list biskupom Katolíckej cirkvi o prijímaní Eucharistie zo strany rozvedených a znovuzosobášených veriacich *Annus internationalis familiae* (14. septembra 1994): AAS 86 (1994), 974 – 979.

⁹² Porov. PÁPEŽSKÁ RADA PRE VÝKLAD LEGISLATÍVNYCH TEXTOV, inštrukcia o normách, ktoré treba zachovávať v cirkevných tribunáloch pri manželských kauzách *Dignitas connubii* (25. januára 2005), Città del Vaticano, 2005.

území cirkevné tribunály, aby mali pastoračný charakter a pohotovú a korektnú činnosť.⁹³ V každej diecéze by mal byť dostatočný počet primerane pripravených osôb na dobré fungovanie cirkevných tribunálov. Pripomínam, že „je vážnou povinnosťou čoraz viac priblížiť veriacim inštitucionálnu činnosť Cirkvi v tribunáloch“.⁹⁴ Nevyhnutné však je vyhnúť sa tomu, aby sa pastoračná starostlivosť chápala ako niečo, čo je v protiklade s právom. Skôr treba vychádzať z predpokladu, že základný bod, kde sa stretá právo a pastorácia, je *lásky k pravde*: tá totiž nikdy nie je abstraktná, ale „integruje sa v ľudskom kresťanskom živote každého jedného veriaceho“.⁹⁵ Tam, kde nie je uznaná nulita manželského zväzku a sú objektívne podmienky, pre ktoré je súčasné spolužitie fakticky neodvratné, Cirkev povzbudzuje týchto veriacich, aby sa snažili žiť ich vzťah podľa požiadaviek Božieho zákona ako priatelia alebo ako brat a sestra; tak môžu opäť pristupovať k eucharistickému stolu, samozrejme, s obozretnosťou vyplývajúcou z osvedčenej cirkevnej praxe. Aby taká cesta bola možná a prinášala ovocie, je potrebné, aby ju podporovali pastieri a primerané cirkevné iniciatívy. V každom prípade však treba vylúčiť požehnanie týchto vzťahov, aby medzi veriacimi nevznikol zmätok o hodnote manželstva.⁹⁶

Vzhľadom na komplexnosť kultúrneho kontextu, v ktorom žije Cirkev v mnohých krajinách, synoda

⁹³ Porov. *Propositio* 40.

⁹⁴ BENEDIKT XVI., príhovor k tribunálu Rímskej rotty pri príležitosti otvorenia nového právnického roku (28. januára 2006): AAS 98 (2006), 138.

⁹⁵ Porov. *Propositio* 40.

⁹⁶ Porov. *tamtiež*.

ďalej odporúčala, aby sa venovala čo najväčšia pastoračná starostlivosť formácii snúbencov a overeniu ich presvedčenia o nevyhnutných požiadavkách pre platnosť sviatosti manželstva. Seriózne rozlišovanie v tomto ohľade môže predísť tomu, aby emotívne vzplanutie alebo povrchné dôvody viedli dvoch mladých prijať zodpovednosť, ktorej potom nebudú môcť zadosťučiniť.⁹⁷ Dobro, ktoré Cirkev a celá spoločnosť očakávajú od manželstva a na ňom založenej rodiny, je príliš veľké, aby sa nevenovalo úsilie tomuto špecifickému pastoračnému poľu. Manželstvo a rodina sú ustanovizne, ktoré treba napomáhať a chrániť pred každým možným omylom o ich pravde, lebo každá škoda, ktorá sa im spôsobí, je v skutočnosti ranou spôsobenou ľudskému spolužitiu ako takému.

EUCHARISTIA A ESCHATOLÓGIA

Eucharistia: dar putujúcemu človeku

30. Ak je pravda, že sviatosti sú skutočnosťou, ktorá patrí Cirkvi, putujúcej v čase⁹⁸ k plnému zjaveniu sa víťazstva vzkrieseného Krista, rovnako je pravda, že najmä v eucharistickej liturgii sa nám dáva možnosť už zakúšať eucharistické naplnenie, ku ktorému smeruje človek a celé stvorenie (porov. *Rim* 8, 19 a nasl.). Človek je stvorený pre pravé a večné šťastie. No naša ranená sloboda by zblúdila, ak by nebolo možné už teraz zakúšať niečo z budúceho naplnenia. Napokon, každý človek potrebuje

⁹⁷ Porov. *tamtiež*.

⁹⁸ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 48.

orientáciu na posledný cieľ, aby mohol kráčať správnym smerom. Táto najvyššia méta je v skutočnosti sám Kristus Pán, víťaz nad hriechom a smrťou, ktorý sa pre nás stáva osobitným spôsobom prítomným v eucharistickom slávení. A tak, hoci sme ešte na tomto svete „*cudzinci a pútnici*“ (*1 Pt* 2, 11), vo viere už máme účasť na plnosti vzkrieseného života. Eucharistická hostina, vyjadrujúca silne eschatologickú dimenziu, prichádza na pomoc našej slobode pútnikov.

Eucharistická hostina

31. Pri uvažovaní nad týmto tajomstvom môžeme povedať, že Ježiš sa svojím príchodom postavil do vzťahu s vtedajším očakávaním izraelského národa, celého ľudstva a v podstate samotného stvorenia. Darom seba samého objektívne začal eschatologický čas. Kristus prišiel, aby zvolal a zhromaždil rozptýlený Boží ľud (porov. *Jn* 11, 52), pričom jasne prejavil záujem zhromaždiť spoločenstvo zmluvy; prišiel naplniť Božie prisľúbenia, ktoré dal praotcom (porov. *Jer* 23, 3; 31, 10; *Lk* 1, 55. 70). Povolal Dvanástich, ktorých možno dať do vzťahu s dvanástimi kmeňmi Izraela, a pri Poslednej večeri pred svojím vykupiteľským utrpením im zveril poslanie, aby slávil jeho pamiatku. Týmto Ježiš dal najavo, že na celé spoločenstvo, ktoré založil, chce preniesť úlohu byť v dejinách znamením a nástrojom eschatologického zhromaždenia, ktoré on začal. Tak sa v každom eucharistickom slávení sviatostne uskutočňuje eschatologické zhromažďovanie sa Božieho ľudu.

Eucharistická hostina je pre nás reálnou anticipáciou záverečnej hostiny, ktorú predpovedali proroci (porov. *Iz 25, 6 – 9*) a ktorá je v Novom zákone opísaná ako „*Baránkova svadba*“ (*Zjv 19, 7. 9*), ktorá sa bude sláviť v radosti spoločenstva svätých.⁹⁹

Modlitba za zosnulých

32. Eucharistické slávenie, v ktorom zvestujeme Pánovu smrť, vyznávame jeho vzkriesenie a očakávame jeho príchod, je zálohom budúcej slávy, v ktorej budú oslávené aj naše telá. Slávením pamiatky našej spásy sa v nás posilňuje nádej na vzkriesenie tela a na možnosť znova stretnúť z tváre do tváre tých, čo nás predišli so znamením viery. V tomto horizonte by som chcel spolu so synodálnymi otcami pripomenúť všetkým veriacim dôležitosť prosebnej modlitby za zosnulých a osobitne slúženie svätých omší za nich,¹⁰⁰ aby očistení mohli dosiahnuť blažené videnie Boha. Objavením eschatologického rozmeru, obsiahnutého v slávanej a adorovanej Eucharistii, nachádzame oporu na našej ceste a posilu v nádeji na slávu (porov. *Rim 5, 2; Tít 2, 13*).

EUCARISTIA A PANNA MÁRIA

33. Zo vzťahu medzi Eucharistiou a jednotlivými sviatosťami a z eschatologického významu svätých

⁹⁹ Porov. *Propositio 3*.

¹⁰⁰ Chcel by som tu pripomenúť slová plné nádeje a povzbudenia, ktoré nachádzame v Druhej eucharistickej modlitbe: „*Pamätaj i na našich bratov a sestry, čo zomreli v nádeji na vzkriesenie, i na všetkých, ktorí v tvojej milosti odišli z tohto sveta, a dovoľ im vidieť svetlo tvojej tváre.*“

tajomstiev vystupuje ako z celku profil kresťanskej existencie, volanie byť v každom okamihu duchovnou bohoslužbou, obetou príjemnou Bohu. Ak je pravda, že my všetci sme ešte na ceste k dokonalému naplneniu našej nádeje, nič to neuberá na skutočnosť, že už teraz možno s vďačnosťou uznať, že to, čo nám Boh daroval, nachádza dokonalé uskutočnenie v Panne Márii, Božej a našej Matke. Máriino nanebovzatie s telom i dušou je pre nás znamením bezpečnej nádeje, pretože nám, pútnikom v čase, ukazuje ten eschatologický cieľ, ktorý nám sviatosť Eucharistie umožňuje už teraz vopred zakúšať.

V najsvätejšej Márii vidíme dokonale uskutočnený aj sviatosťný spôsob, v ktorom sa Boh stretáva s ľudským stvorením a zapája ho do svojej spásonosnej iniciatívy. Od zvestovania po Turíce sa Mária z Nazareta javí ako osoba, ktorej sloboda je úplne k dispozícii Božej vôli. Jej nepoškvrnené počatie sa javí práve v jej bezpodmienečnej oddanosti Božiemu slovu. Poslušná viera je forma, ktorú jej život prijíma v každom okamihu vzhľadom na Božie pôsobenie. Počúvajúc Panna žije v plnom súlade s Božou vôľou. Uchováva vo svojom srdci slová, pochádzajúce od Boha, a ukladá ich ako mozaiku a tým sa učí chápať ich čoraz hlbšie (porov. *Lk 2, 19. 51*). Mária je veľká veriaca, ktorá sa s plnou dôverou vkladá do Božích rúk, odovzdávajúc sa jeho vôli.¹⁰¹ Toto tajomstvo je čoraz intenzívnejšie až po plné začlenenie sa do Ježišovho vykupiteľského poslania. Ako potvrdil Druhý vatikánsky koncil, „*Preblahoslavená Panna*

¹⁰¹ Porov. BENEDIKT XVI., homília (8. decembra 2005): AAS 98 (2006), 15 – 16.

napredovala na ceste viery a verne vytrvala vo svojom sporení so Synom až po kríž, pri ktorom stála (porov. *Jn 19, 25*) nie bez Božieho zámeru. Spolu so svojím Jednorodeným veľmi trpela a materským srdcom sa spojila s jeho obetou, keď s láskou súhlasila s obetovaním obete, ktorú porodila. A napokon ju sám Ježiš Kristus, umierajúci na kríži, dal za matku učeníkovi týmito slovami: Žena, hľa, tvoj syn!¹⁰² Od zvestovania po kríž je Mária tou, ktorá prijíma Slovo, ktoré sa v nej stalo telom a došlo až k tomu, že bolo umlčané v tichu smrti. Napokon je to ona, ktorá berie do svojich rúk darované telo, teraz bezduché, telo toho, ktorý skutočne miloval svojich až „do krajnosti“ (*Jn 13, 1*).

Preto vždy, keď v eucharistickej liturgii pristupujeme ku Kristovmu telu a krvi, obraciame sa na tú, ktorá s plným odovzdaním prijala pre celú Cirkev Kristovu obetu. Právom synodálni otcovia tvrdili, že „Mária inauguruje účasť Cirkvi na Vykupiteľovej obete“.¹⁰³ Ona je Nepoškvrnená, tá, ktorá bezpodmienečne prijíma Boží dar a tak sa pripája k dielu spásy. Mária z Nazareta, ikona rodiacej sa Cirkvi, je vzorom, ako je každý z nás povolaný prijať ten dar, ktorým sa stáva sám Ježiš v Eucharistii.

DRUHÁ ČASŤ

EUCHARISTIA – TAJOMSTVO, KTORÉ SLÁVIME

*„Veru, veru, hovorím vám:
Nie Mojžiš vám dal chlieb z neba,
ale môj Otec vám dáva pravý chlieb z neba.“
(Jn 6, 32)*

¹⁰² Dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 58.

¹⁰³ *Propositio 4*.

Lex orandi a lex credendi

34. Biskupská synoda veľa uvažovala o hlbokom vnútornom vzťahu medzi eucharistickou vierou a slávením, pričom poukazovala na vzťah medzi *lex orandi* a *lex credendi* a podčiarkla liturgickú činnosť. Eucharistiu treba žiť ako autenticky vysluhované tajomstvo viery v jasnom vedomí, že „*intellectus fidei* je vždy pôvodné vo vzťahu s liturgickou činnosťou Cirkvi“.¹⁰⁴ V tomto prostredí teologická reflexia nikdy nemôže nebrať do úvahy sviatosťný poriadok, ustanovený samým Kristom. Na druhej strane však na liturgickú činnosť nemožno nikdy pozeráť genericky a nebrať do úvahy tajomstvo viery. Prameň našej viery a eucharistickej liturgie je totiž tá istá udalosť: dar, ktorým sa stal sám Kristus vo veľkonočnom tajomstve.

Krása a liturgia

35. Vzťah medzi tým, čo veríme, a tým, čo slávime, sa osobitným spôsobom prejavuje v teologickej a liturgickej hodnote krásy. Liturgia totiž, a napokon celé kresťanské zjavenie, má vnútorný vzťah s krásou: je *veritatis splendor*. V liturgii žiari veľkonočné tajomstvo, ktorým nás sám Kristus priťahuje k sebe a volá nás do spoločenstva s ním. V Ježišovi, ako zvykol hovoriť svätý Bonaventúra, kontemplujeme krásu a žiaru počiatkov.¹⁰⁵ Atribút, o ktorom sa

¹⁰⁴ *Relatio post disceptationem*, 4: *L'Osservatore Romano*, 14. októbra 2005, s. 5.

¹⁰⁵ Porov. *Sermo* 1, 7; 11, 10; 22, 7; 29, 76: *Sermones dominicalis ad fidem codicum nunc denuo editi*, Grottaferrata 1977, s. 135, 209 a nasl., 292 a nasl., 337; BENEDIKT XVI., posolstvo cirkevným hnutiam a novým spoločenstvám (22. mája 2006): AAS 98 (2006), 463.

zmieňujeme, nie je iba estetizmus, ale spôsob, akým nás zasahuje pravda o Božej láske v Kristovi, ako nás fascinuje a uchvacuje a umožňuje nám vyjsť zo seba samých a nechať sa pritiahnúť k nášmu pravému povolaniu: láske.¹⁰⁶ Už v stvorení sveta sa Boh necháva vidieť v kráse a harmónii vesmíru (porov. *Múd* 13, 5; *Rim* 1, 19 – 20). V Starom zákone nachádzame potom mnohé znamenia žiaru Božej moci; keď Boh prejavuje svoju slávu prostredníctvom zázračných činov, ktoré vykonal uprostred vyvoleného ľudu (porov. *Ex* 14; 16, 10; 24, 12 – 18; *Nm* 14, 20 – 23). V Novom zákone sa definitívne napĺňa táto epifánia krásy v zjavení sa Boha v Kristovi:¹⁰⁷ on je plné zjavenie Božej slávy. V oslavení Syna sa odráža a odovzdáva sláva Otca (porov. *Jn* 1, 14; 8, 54; 12, 28; 17, 1). Táto krása však nie je len jednoduchou harmóniou foriem; „*najkrajší z ľudských synov*“ (*Ž* 45, 3) je tajomne zároveň ten, ktorý „*nemá podoby ani krásy, aby sme hľadeli na neho*“ (*Iz* 53, 2). Ježiš Kristus nám ukazuje, ako vie pravda lásky premeniť aj temné tajomstvo smrti na svetlo žiariace zo vzkriesenia. Tu žiara Božej slávy presahuje každú svetskú krásu. Pravá krása je Božia láska, ktorá sa nám definitívne zjavila vo veľkonočnom tajomstve.

Krása liturgie je časťou tohto tajomstva; je najvyšším vyjadrením Božej slávy a v istom zmysle umožňuje nebu dotýkať sa zeme. Pamiatka na vykupiteľskú obeť nesie v sebe samej črty tej krásy, o ktorej nám vydali svedectvo Peter, Jakub a Ján, keď

¹⁰⁶ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et spes*, 22.

¹⁰⁷ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení *Dei verbum*, 2. 4.

sa Pán na ceste do Jeruzalema pred nimi premenil (porov. *Mk* 9, 2). Krása teda nie je dekoratívny prvok liturgie. Naopak, je skôr jej konštitutívnym prvkom, nakoľko je atribútom samého Boha a jeho zjavenia. To všetko nám pomáha uvedomiť si, akú pozornosť treba venovať tomu, aby liturgická činnosť žiarila primerane svojej vlastnej prirodzenosti.

EUCCHARISTICKÉ SLÁVENIE KONÁ „CHRISTUS TOTUS“

Christus totus in capite et in corpore

36. Subjektom vnútornej krásy liturgie je Kristus vzkriesený a oslávený v Duchu Svätom, ktorý zahŕňa Cirkev do svojho pôsobenia.¹⁰⁸ V tejto perspektíve je zvlášť sugestívne pripomenúť si slová svätého Augustína, ktoré účinne opisujú túto dynamiku viery, vlastnú Eucharistii. Veľký svätec z Hyppa sa odvoláva na eucharistické tajomstvo a práve tým poukazuje na to, ako nás Kristus sám asimiluje: „Ten chlieb, ktorý vidíte na oltári, posvätený Božím slovom, je Kristovo telo. Kalich, alebo lepšie to, čo kalich obsahuje, posvätený Božím slovom, je Kristova krv. Týmito [znakmi] nám chcel Kristus Pán zveriť svoje telo a svoju krv, ktorú vylial za nás na odpustenie hriechov. Ak ste ich prijali dobre, vy sami ste to, čo ste prijali.“¹⁰⁹ Preto „nielen že sme sa stali

¹⁰⁸ *Propositio* 33.

¹⁰⁹ *Sermo* 227, 1: PL 38, 1099.

kresťanmi, stali sme sa Kristom samým“.¹¹⁰ Tu môžeme kontemplovať tajomné Božie pôsobenie, ktoré prináša hlbokú jednotu medzi nás a Pána Ježiša: „Netreba veriť, že by bol Kristus v hlave bez toho, že by bol aj v tele, ale on je celý v hlave i v tele.“¹¹¹

Eucharistia a vzkriesený Kristus

37. Keďže eucharistická liturgia je v podstate *actio Dei*, ktoré nás včleňuje do Ježiša skrze Ducha Svätého, jej základ nie je daný k dispozícii nášmu rozhodovaniu a nemôže ju ovplyvňovať momentálna móda. Aj tu platí neochvejné tvrdenie svätého Pavla: „Nik nemôže položiť iný základ okrem toho, čo je už položený a je ním Ježiš Kristus“ (*1 Kor* 3, 11). Čo sa týka Eucharistie, ten istý apoštol národov nás uisťuje, že nám neodovzdal svoju vlastnú náuku, ale to, čo už prijal (porov. *1 Kor* 11, 23). Slávenie Eucharistie totiž zahŕňa aj živú tradíciu. V poslušnosti Kristovmu príkazu Cirkev slávi eucharistickú obeť od skúsenosti vzkriesenia a zoslania Ducha Svätého. Z tohto dôvodu kresťanské spoločenstvo sa už od začiatku stretalo na *fractio panis* (lámaní chleba) v Pánov deň. Deň, keď Pán vstal z mŕtvych, nedľa, je aj prvým dňom v týždni, tým, v ktorom starozákonná tradícia videla začiatok stvorenia. Deň stvorenia sa teraz stal dňom „nového stvorenia“, dňom nášho oslobodenia, v ktorom slávime pamiatku Krista, ktorý zomrel a vstal z mŕtvych.

¹¹⁰ SV. AUGUSTÍN, *In Iohannis evangelium tractatus* 21, 8: PL 35, 1568.

¹¹¹ *Tamtiež*, 28, 1: PL 35, 1622.

ARS CELEBRANDI

38. Počas synodálnych prác častejšie odznelo odporúčanie, aby sa prekonalo každé možné rozdeľovanie medzi *ars celebrandi*, teda umením správne celebrowať, a plnou, aktívnou a plodnou účasťou všetkých veriacich. Veď v skutočnosti prvá vec, čím sa napomáha účasť Božieho ľudu na posvätnom obrade, je primerané slávenie samotného obradu. *Ars celebrandi* je najlepšia podmienka na *actuosa participatio*.¹¹³ *Ars celebrandi* vyplýva z vernej poslušnosti liturgickým predpisom v ich komplexnosti, pretože práve toto je spôsob slávenia, ktorý dvetisíc rokov zaisťuje život viery všetkým veriacim, ktorí sú povolani žiť slávenie ako Boží ľud, kráľovské kňazstvo, svätý národ (porov. *1 Pt 2*, 4 – 5. 9).¹¹⁴

Biskup, liturg par excellence

39. Ak je pravda, že celý Boží ľud má účasť na svätej omši, predsa vo vzťahu k správne *ars celebrandi* sa neodmysliteľná úloha týka tých, čo prijali sviatosť posvätného stavu. Biskupi, kňazi a diakoni, každý podľa svojho stupňa, musia považovať slávenie za svoju základnú úlohu.¹¹⁵ Predovšetkým však

¹¹² Porov. *Propositio 30*. Aj svätá omša, ktorú Cirkev slávi počas týždňa, a na ktorej sú veriaci pozvaní mať účasť, nachádza svoju vlastnú formu v Pánovom dni, v dni Kristovho vzkriesenia; *Propositio 43*.

¹¹³ Porov. *Propositio 2*.

¹¹⁴ Porov. *Propositio 25*.

¹¹⁵ Porov. *Propositio 19*. *Propositio 25* upresňuje: „Autentická liturgická činnosť vyjadruje posvätnosť eucharistického tajomstva. Táto by mala vyžarovať zo slov a činov kňaza – celebranta, keď sa prihovára pred Bohom či už s veriacimi, alebo za nich.“

diecézny biskup: „ako prvý rozdeľovateľ Božích tajomstiev v partikulárnej cirkvi, ktorá mu je zverená, je vodcom, napomáhateľom a správcom celého liturgického života“.¹¹⁶ Toto všetko je rozhodujúce pre život miestnej cirkvi nielen preto, že spoločenstvo s biskupom je podmienkou, aby každé slávenie na jeho území bolo legitímne, ale preto, že on sám je liturgom vlastnej cirkvi *par excellence*.¹¹⁷ Jeho úlohou je chrániť jednotu slávení vo svojej diecéze. Preto musí byť „úlohou biskupa zabezpečiť, aby kňazi, diakoni a veriaci čoraz lepšie chápali autentický zmysel obradov a liturgických textov a tak boli vedení k aktívnemu a plodnému sláveniu Eucharistie“.¹¹⁸ Osobitne vyzývam urobiť všetko, čo treba, aby sa liturgické slávenia, ktoré koná biskup v katedrále, odohrávali pri plnom rešpektovaní *ars celebrandi*, aby sa mohli považovať za vzor pre všetky chrámy, nachádzajúce sa na jeho území.¹¹⁹

Rešpekt k liturgickým knihám a bohatstvu znakov

40. Ak podčiarkujeme dôležitosť *ars celebrandi*, v dôsledku toho vychádza na svetlo otázka dôležitosti liturgických noriem.¹²⁰ *Ars celebrandi* má

¹¹⁶ *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 22; Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätné liturgii *Sacrosanctum concilium*, 41; KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, inštrukcia *Redemptionis sacramentum* (25. marca 2004), 19 – 25; AAS 96 (2004), 555 – 557.

¹¹⁷ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o pastierskom úrade biskupov v Cirkvi *Christus Dominus*, 14; konštitúcia o posvätné liturgii *Sacrosanctum concilium*, 41.

¹¹⁸ *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 22.

¹¹⁹ Porov. *tamtiež*.

¹²⁰ Porov. *Propositio 25*.

napomáhať zmysel pre posvätno a používanie tých vonkajších foriem, ktoré vychovávajú k takémuto zmyslu, ako napríklad harmónia celého obradu, liturgických odevov, predmetov a posvätného miesta. Liturgické slávenie prináša úžitok tam, kde sa kňazi a zodpovední za liturgickú pastoraáciu snažia umožniť veriacim poznať platné liturgické knihy a k nim prináležiace predpisy, poukazujúc najmä na veľké bohatstvo *Všeobecných smerníc Rímskeho misála* a *Smerníc liturgických čítaní*. V cirkevných spoločenstvách sa možno považuje za samozrejmé ich poznanie a správne ocenenie, ale často to tak nie je. V skutočnosti sú to texty, ktoré obsahujú bohatstvá, uchovávajú a vyjadrujú vieru a putovanie Božieho ľudu počas dvoch tisícročí jeho dejín. Rovnako dôležitá pre správne *ars celebrandi* je pozornosť venovaná všetkým formám slovníka, ktorý liturgia používa: slovo a spev, gestá a chvíle mlčania, pohyby tela, liturgické farby paramentov. Liturgia už svojou povahou vlastní rôznorodé registre komunikácie, ktoré jej umožňujú zapojiť celého človeka. Jednoduchosť gest a striedmosť znakov, určených v predvídanom poradí a čase, vyjadria a zaujmú viac ako umelosť nevhodných dodatkov. Pozornosť a poslušnosť štruktúre, vlastnej obradu, okrem uznania Eucharistie ako daru vyjadrujú aj ochotu služobníka prijať s vďakou taký nevýslovný dar.

Umenie v službe slávenia

41. Hlboký vzťah medzi krásou a liturgiou nás musí viesť k pozornému zvažovaniu všetkých

umeleckých prejavov, ktoré sa ponúkajú do služby slávenia.¹²¹ Veľmi dôležitou zložkou posvätného umenia je iste *architektúra* chrámov,¹²² v ktorých musí vynikať jednota medzi prvkami, vlastnými presbytériu: oltár, kríž, svätostánok, ambóna, sedes. V tomto ohľade treba pamätať, že cieľ sakrálnej architektúry je ponúknuť Cirkvi, sláviacej tajomstvá viery, najmä Eucharistiu, najvhodnejší priestor na primeraný priebeh liturgickej činnosti.¹²³ Veď povaha kresťanského chrámu je daná samotnou liturgickou činnosťou zahŕňajúcou zhromažďovanie veriacich (*ecclesia*), ktorí sú živými kameňmi chrámu (porov. *1 Pt 2, 5*).

Ten istý princíp platí pre celé sakrálne umenie vo všeobecnosti, osobitne maliarstvo a sochárstvo, v ktorých náboženská ikonografia musí byť orientovaná na sviatosťnú mystagógiu. Hlbšie poznanie foriem, ktoré sakrálne umenie dokázalo vytvoriť v priebehu stáročí, môže byť veľkou pomocou pre tých, čo majú vzhľadom na umelcov a architektov zodpovednosť ako objednávateľa umeleckých diel, viazaných na liturgickú činnosť. Preto je nevyhnutné, aby do formácie seminaristov a kňazov boli včlenené ako jeden z dôležitých predmetov aj dejiny umenia s osobitným dôrazom na budovy určené na kult vo svetle liturgických noriem. Napokon je dôležité, aby vo všetkom, čo sa týka Eucharistie, bol cit pre krásu. Úctu a starostlivosť treba venovať aj paramentom,

¹²¹ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnnej liturgii *Sacrosanctum concilium*, 112 – 130.

¹²² Porov. *Propositio 27*.

¹²³ Porov. *tamtiež*.

zariadeniu, posvätným nádobám, aby vzájomným organickým a usporiadaným spojením živili obdiv pre Božie tajomstvo, vyjadrovali jednotu viery a posilňovali zbožnosť.¹²⁴

Liturgický spev

42. V *ars celebrandi* zaujíma významné miesto liturgický spev.¹²⁵ Svätý Augustín v jednej zo svojich slávnych kázni právom tvrdí: „Nový človek vie, aký je nový spev. Spievanie je vyjadrením radosti; a ak na to myslíme trochu pozornejšie, je vyjadrením lásky.“¹²⁶ Boží ľud zhromaždený na slávení spieva Božie chvály. Cirkev vo svojej dvetisícročnej histórii vytvorila a naďalej vytvára hudbu a spevy, tvoriace dedičstvo viery a lásky, ktoré nemožno stratiť. V liturgii nemôžeme povedať, že je spev ako spev. V tomto súvisi sa treba vyvarovať všeobecnej improvizácie alebo zavádzania takých hudobných druhov, ktoré nerešpektujú zmysel liturgie. Keďže spev je súčasťou liturgie, musí sa včleniť do formy vlastnej sláveniu.¹²⁷ V dôsledku toho všetko – text, melódia, predvedenie – musí zodpovedať zmyslu sláveného tajomstva, častiam obradu a liturgickým časom.¹²⁸ Napokon, i keď

¹²⁴ Čo sa týka týchto aspektov, treba sa verne pridržiavať toho, čo je určené vo *Všeobecných smerniciach Rímskeho misála*.

¹²⁵ Porov. *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 39 – 41; DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum concilium*, 112 – 118.

¹²⁶ *Sermo* 34, 1: PL 38, 210.

¹²⁷ Porov. *Propositio* 25: „Tak ako všetky umelecké prejavy, aj spev musí intímne harmonizovať s liturgiou, účinne sa podieľať na jej ciele, teda musí vyjadrovať vieru, modlitbu, obdiv, lásku k Ježišovi, prítomnému v Eucharistii.“

¹²⁸ Porov. *Propositio* 29.

si uvedomujeme rozličné smery a rozličné chvályhodné tradície, bol by som rád, aby – ako to žiadali synodálni otcovia – bol primerane ocenený gregoriánsky spev¹²⁹ ako spev vlastný rímskej liturgii.¹³⁰

ŠTRUKTÚRA EUCHARISTICKÉHO SLÁVENIA

43. Po tom, čo som pripomenul nosné prvky *ars celebrandi*, ako vyplynuli z práce počas synody, chcel by som špecifickejšie upriamiť pozornosť na niektoré časti štruktúry eucharistického slávenia, ktoré si v našich časoch vyžadujú osobitnú starostlivosť, aby sme zostali verní hlbokému úmyslu liturgickej reformy, ktorú si prial Druhý vatikánsky koncil v kontinuite s celou veľkou cirkevnou tradíciou.

Vnútornej jednoty liturgickej činnosti

44. Predovšetkým je potrebné uvažovať nad vnútornou jednotou obradu svätej omše. V katechéze i v spôsobe slávenia by sme sa nemali nechať ovplyvniť delením obradu na dve časti. Liturgia slova a liturgia Eucharistie – okrem úvodných a záverečných obradov – „sú medzi sebou tak úzko spojené, že tvoria jeden jediný akt bohoslužby“.¹³¹ Medzi

¹²⁹ Porov. *Propositio* 36.

¹³⁰ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum concilium*, 116; *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 41.

¹³¹ *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 28; porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum concilium*, 56; POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA OBRADOV, inštrukcia *Eucharisticum mysterium* (25. mája 1967), 3: AAS 57 (1967), 540 – 543.

Božím slovom a Eucharistiou jestvuje hlboké spojenie. Počúvaním Božieho slova sa rodí alebo posilňuje viera (porov. *Rim* 10, 17). V Eucharistii sa Slovo, ktoré sa stalo telom, nám dáva ako duchovný pokrm.¹³² Tak „z dvoch stolov Božieho slova a Kristovho tela Cirkev prijíma a ponúka veriacim chlieb života“.¹³³ Preto treba neustále pamätať, že Božie slovo, ktoré Cirkev číta a ohlasuje v liturgii, vedie k Eucharistii ako k svojmu vlastnému cieľu.

Liturgia slova

45. Spolu so synodou žiadam, aby sa liturgia slova vždy patrične pripravila a prežívala. Preto vrúčne odporúčam, aby sa v liturgii venovala veľká pozornosť čítaniu Božieho slova zo strany dobre pripravených lektorov. Nikdy nezabúdajme, že „keď sa v Cirkvi číta Sväté písmo, sám Boh hovorí k svojmu ľudu, a Kristus, prítomný v Božom slove, ohlasuje evanjelium“.¹³⁴ Ak to okolnosti umožňujú, možno myslieť na niekoľko úvodných slov, ktoré pomáhajú veriacim, aby čítania prijímali uvedomejšie. Aby bolo Božie slovo dobre pochopené, musí sa počúvať a prijať v cirkevnom duchu a vo vedomí jeho jednoty s eucharistickou sviatosťou. Veď slovo, ktoré ohlasujeme a počúvame, je Slovo, ktoré sa stalo telom (porov. *Jn* 1, 14) a má vnútorný vzťah k osobe Krista a sviatostnej podobe jeho prítomnosti. Kristus nehovorí v minulosti, ale v našej prítomnosti, tak ako je aj prítomný v liturgickej činnosti. V tomto sviatostnom

¹³² Porov. *Propositio* 18.

¹³³ Porov. *Tamtiež*.

¹³⁴ *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 29.

horizonte kresťanského zjavenia¹³⁵ nám poznanie a štúdium Božieho slova pomôžu lepšie oceniť, sláviť a prežívať Eucharistiu. Aj tu sa v plnej pravde potvrdzujú slová, podľa ktorých „nepoznať Písmo znamená nepoznať Krista“.¹³⁶

Na dosiahnutie tohto cieľa treba veriacim poskytnúť pomoc, aby vedeli oceniť poklady Svätého písma, prítomné v lekcionári, a to prostredníctvom pastoračných aktivít, liturgiou slova a *lectio divina*. Okrem toho nezabúdajme podporovať formy modlitby, potvrdené tradíciou: liturgia hodín, najmä ranné chvály, večery a kompletórium, ako aj slávenia vigílií. Modlitba žalmov, biblické čítania a čítania z veľkej Tradície, prítomné v posvätnom oficiu, môžu viesť k prehĺbenej skúsenosti Kristovej udalosti a ekonómie spásy, čo následne môže obohatiť chápanie a prežívanie eucharistického slávenia.¹³⁷

Homília

46. V súvisi s dôležitosťou Božieho slova vystupuje aj potreba zlepšiť kvalitu homílie. Aj ona je „súčastou liturgického diania“¹³⁸ a jej úlohou je napomáhať plnšie porozumenie a účinnosť Božieho slova v živote veriacich. Preto si vysvätení služobníci

¹³⁵ Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Fides et ratio* (14. septembra 1998), 13; AAS 91 (1999), 15 – 16.

¹³⁶ SV. HIERONYM, *Comm. in. Is.*, Prol.: PL 24, 17; porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení *Dei verbum*, 25.

¹³⁷ Porov. *Propositio* 31.

¹³⁸ *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 29; porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum concilium*, 7. 33. 52

musia „pozorne pripraviť homíliu, vychádzajúc z náležitého poznania Svätého písma“.¹³⁹ Vyhýbajme sa všeobecným a abstraktným homíliám. Osobitne prosím vysvätených služobníkov, aby homília postavila prečítané Božie slovo do úzkeho vzťahu so sviatostným slávením¹⁴⁰ a so životom spoločenstva tak, aby sa Božie slovo stalo skutočne oporou života Cirkvi.¹⁴¹ Zároveň nech sa myslí na katechetický a exhortatívny cieľ homílie. Vzhľadom na trojročný cyklus nedeľného lekcionára je vhodné veriacim múdro predstrieť tematické homílie, ktoré v priebehu liturgického roka preberajú veľké témy kresťanskej viery, čerpajúc z toho, čo je s autoritou predložené Magisteriom v štyroch „stĺpoch“ *Katechizmu Katolíckej cirkvi* a v súčasnom *Kompendiu*: vyznanie viery, slávenie kresťanského tajomstva, život v Kristovi a kresťanská modlitba.¹⁴²

Prinášanie darov

47. Synodálni otcovia upriamili pozornosť aj na prinášanie darov. Nejde jednoducho o istý „interval“ medzi liturgiou slova a Eucharistie. To by okrem iného poškodzovalo zmysel jediného obradu, zloženého z dvoch spojených častí. V tomto pokornom a jednoduchosť gestu sa v skutočnosti prejavuje veľký

¹³⁹ *Propositio* 19.

¹⁴⁰ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätné liturgii *Sacrosanctum concilium*, 52.

¹⁴¹ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení *Dei verbum*, 21.

¹⁴² Na taký cieľ Synoda povzbudzovala vypracovať pastoračné pomôcky, založené na trojročnom cykle lekcionára, ktoré by pomohli spájať čítanie patrických čítaní s náukou viery: porov. *Propositio* 19.

význam: v chlebe a víne, ktoré prinášame na oltár, je celé stvorenie prijaté Kristom Vykupiteľom, aby bolo premenené a prednesené Otcovi.¹⁴³ V tejto perspektíve prinášame na oltár aj všetko utrpenie a bolesť sveta v istote, že v Božích očiach je všetko vzácne. Aby sa toto gesto prežívalo v jeho autentickom význame, nie je potrebné, aby bolo nadnášané nevhodnými doplnkami. Samo osebe umožňuje dať hodnotu originálnej účasti, ktorú Boh žiada od človeka, aby priviedol k naplneniu Božie dielo v ňom a dal tak plný zmysel ľudskej práci, ktorá sa prostredníctvom eucharistického slávenia spája s Kristovou vykupiteľskou obetou.

Eucharistická modlitba

48. Eucharistická modlitba je „ústredný a vrcholný okamih celého slávenia“.¹⁴⁴ Jej dôležitosť si zasluhuje primerané zdôraznenie. Rozličné eucharistické modlitby, obsiahnuté v misáli, sú nám odovzdané zo živej tradície Cirkvi a charakterizuje ich nevyčerpatelné teologické a duchovné bohatstvo. Veriacich treba viesť k tomu, aby ho vedeli oceniť. *Všeobecné smernice Rímskeho misála* nám v tomto pomáhajú, keď nám pripomínajú základné prvky každej eucharistickej modlitby: vzdávanie vďaky, aklamácia, epikléza, opis ustanovenia Eucharistie, premenenie, anamnéza, obetovanie, príhovory a záverečná doxológia.¹⁴⁵ Eucharistickú spiritualitu a teologickú reflexiu zvlášť osvecuje, ak sa v anafore kontempluje

¹⁴³ Porov. *Propositio* 20.

¹⁴⁴ *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 78.

¹⁴⁵ Porov. *tamtiež*, 78 – 79.

hlboká jednota medzi vzývaním Ducha Svätého a opisom ustanovenia,¹⁴⁶ v ktorom sa „koná obeta, ktorú sám Kristus ustanovil pri Poslednej večeri“¹⁴⁷. Tu „Cirkev osobitnými výzvami vzýva moc Ducha Svätého, aby boli posvätené dary veriacich, čiže aby sa stali Kristovým telom a krvou, a aby nepoškvrnená obeta, ktorú veriaci majú prijať, im bola na spásu“.¹⁴⁸

Obrad pokoja

49. Eucharistia je svojou povahou sviatosť pokoja. Tento rozmer eucharistického tajomstva nachádza v liturgickom slávení osobitné vyjadrenie v obrade pokoja. Nepochybne ide o veľmi hodnotné gesto (porov. *Jn* 14, 27). V našich časoch, tak naplnených strašnými konfliktmi, nadobúda toto gesto aj z pohľadu všeobecnej citlivosti osobitný význam, nakoľko Cirkev čoraz viac pripomína ako svoju vlastnú úlohu vzývať Pána za dar pokoja a jednoty pre seba samu a pre celú ľudskú rodinu. Pokoj je iste nepotlačiteľná túžba, prítomná v srdci každého človeka. Cirkev sa stáva hlasom volania po pokoji a zmierení, ktorý stúpa zo srdca každého človeka dobrej vôle a obracia ho k tomu, ktorý „je náš pokoj“ (*Ef* 2, 14) a ktorý môže uzmierniť národy a jednotlivcov aj tam, kde padajú ľudské snahy. Z tohto všetkého môžeme pochopiť intenzitu, s akou sa často obrad pokoja prežíva počas liturgického slávenia. Čo sa týka tejto témy, počas zasadania Synody biskupov bola však aj

¹⁴⁶ Porov. *Propositio* 22.

¹⁴⁷ *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 79d.

¹⁴⁸ *Tamtiež*, 79c.

vyjadrená potreba usmerniť toto gesto, ktoré môže nabrať neprimerané prejavy a spôsobiť určitý zmätok v zhromaždení práve pred prijímaním. Je dobré pripomenúť, že z veľkej hodnoty tohto gesta nič neuberá, ak sa koná striedom pre uchovanie klímy, primeranej sláveniu, napríklad vymeniť si znak pokoja len s tými, čo stoja najbližšie.¹⁴⁹

Rozdávanie a prijímanie Eucharistie

50. Ďalší moment slávenia, na ktorý treba poukázať, je rozdávanie a prijímanie svätého prijímania. Žiadam všetkých, osobitne vysvätených služobníkov a tých, čo sú primerane pripravení a v prípade skutočnej nutnosti aj oprávnení na službu rozdávania Eucharistie, aby robili všetko preto, aby toto gesto v jeho jednoduchosti zodpovedalo jeho hodnote osobného stretnutia s Pánom Ježišom v Oltárnej sviatosti. Čo sa týka predpisov o správnej praxi, odkazujem na nedávno zverejnené dokumenty.¹⁵⁰ Nech sa všetky kresťanské spoločenstvá verne pridržajú platných noriem, vidiac v nich prejav viery a lásky, ktorú musíme všetci prechovávať voči tejto vznešenej sviatosti. Okrem toho nech sa nezanedbáva veľmi vzácny čas poďakovania po svätom prijímaní: okrem

¹⁴⁹ Berúc do úvahy starobylé a úctyhodné zvyky a želania, vyjadrené synodálnymi otcami, požiadal som kompetentné dikastériá, aby študovali možnosť umiestniť výmenu znaku pokoja do iného momentu, napríklad pred prinášaním darov na oltár. Také rozhodnutie by okrem iného významne pripomenulo Pánovo napomenutie o potrebe zmierenia prv, než sa prináša obeta Bohu (porov. *Mt* 5, 23 a nasl.): porov. *Propositio* 23.

¹⁵⁰ Porov. KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, inštrukcia *Redemptionis sacramentum* (25. marca 2004), 80 – 96; AAS 96 (2004), 574 – 577.

vhodného spevu môže byť veľmi užitočné aj zotrvať sústredene v tichu.¹⁵¹

V tomto súvisе by som chcel upriamiť pozornosť na pastoračný problém, s ktorým sme v našich časoch často konfrontovaní. Myslím na skutočnosť, keď pri niektorých príležitostiach, ako pri svätých omšiach slávených pri príležitosti sobášov, pohrebov a iných podobných udalostiach, sú okrem praktizujúcich veriacich prítomní aj iní, čo už roky nepristupujú k oltáru a možno sa nachádzajú v životnej situácii, ktorá im nedovoľuje pristupovať k sviatostiam. Inokedy sa stáva, že sú prítomní príslušníci iných kresťanských vyznaní alebo dokonca iných náboženstiev. Podobné okolnosti vznikajú aj v chrámoch, ktoré sú cieľom návštevníkov, najmä v historických mestách. Preto je pochopiteľná potreba nájsť krátky, ale dôrazný okamih a upozorniť všetkých na zmysel sviatostného prijímania, ako aj na podmienky na jeho prijatie. V situáciách, kde nie je možné zaručiť patričnú jasnosť, čo sa týka významu Eucharistie, treba zvážiť možnosť nahradiť svätú omšu liturgiou Božieho slova.¹⁵²

Prepustenie: „Ite, missa est“

51. Napokon by som sa chcel zastaviť pri tom, čo synodálni otcovia povedali o rozlúčení na záver svätej omše. Po požehnaní diakon alebo kňaz prepúšťa ľud slovami: *Ite, missa est*. V tomto pozdrave máme možnosť zachytiť vzťah medzi slávenou

¹⁵¹ Porov. *Propositio* 34.

¹⁵² Porov. *Propositio* 35.

omšou a kresťanským poslaním vo svete. V dávnej minulosti „missa“ znamenala jednoducho „prepustenie“. Avšak v kresťanskom používaní nachádzal tento výraz čoraz hlbší význam. Výraz „*dimissio*“ sa v skutočnosti premenil na „*missio*“. Tento pozdrav vyjadruje synteticky misijnú povahu Cirkvi. Preto je správne pomôcť Božiemu ľudu prehĺbiť túto základnú dimenziu cirkevného života a brať na to podnet aj z liturgie. V tejto perspektíve môže byť užitočné pripraviť texty modlitieb nad ľudom a záverečného požehnanie, patrične schválené, ktoré by vyjadrovali takúto spojitost.

ACTUOSA PARTICIPATIO

Opravdivá účasť

52. Druhý vatikánsky koncil právom kládol osobitný dôraz na aktívnu, plnú a plodnú účasť celého Božieho ľudu na svätej omši.¹⁵³ Iste, obnova, ktorá sa uskutočnila v týchto rokoch, napomohla očividný pokrok v smere, aký odporúčali konciloví otcovia. Nemôžeme však skrývať skutočnosť, že neraz sa prejavilo isté neporozumenie, konkrétne aj ohľadne zmyslu aktívnej účasti. Zdá sa preto vhodné, že týmto slovom sa nemyslí jednoducho na vonkajšiu činnosť počas slávenia. V skutočnosti aktívnu účasť, odporúčanú koncilom, treba chápať v podstatnejšom

¹⁵³ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum concilium*, 14 – 20; 30 a nasl., 48 a nasl.; KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, inštrukcia *Redemptionis sacramentum* (25. marca 2004), 36 – 42; AAS 96 (2004), 561 – 564.

zmysle slova, počínajúc hlbším uvedením si tajomstva, ktoré sa slávi, a jeho vzťahu s každodenným životom. Nadalej plne platí odporúčanie koncilovej konštitúcie *Sacrosanctum concilium*, ktorá povzbudzuje veriacich, aby neboli na svätej omši „ako cudzinci alebo nemí svedkovia“, ale aby sa zúčastnili „na posvätnom konaní vedome, plne a aktívne“.¹⁵⁴ Koncil túto úvahu ďalej rozvíja a veriacich vyzýva, „aby sa poučili Božím slovom, občerstvili sa pri stole Pánovho tela a vzdávali Bohu vďaky; a keď prinášajú nepoškvrnenú obeť, aby sa nielen rukami kňaza, ale spolu s ním naučili obetovať samých seba a skrze Krista – prostredníka sa deň čo deň zdokonaľovali v jednote s Bohom a medzi sebou“.¹⁵⁵

Účasť a kňazská služba

53. Krása a harmónia liturgického diania nachádzajú významný prejav v poriadku, v ktorom je každý povolaný mať aktívnu účasť. To zahŕňa uznanie rozličných hierarchických úloh, zahrnutých do samotného slávenia. Užitočné je pripomenúť, že aktívna účasť na omši nesúvisí sama osebe s konaním určitej osobitnej služby. Najmä neprispieva k aktívnej účasti veriacich zmätok, ktorý by pochádzal z neschopnosti rozlišovať v cirkevnom spoločenstve rozličné úlohy, ktoré sa každého týkajú.¹⁵⁶ Predovšetkým je potrebné, aby bolo jasno vzhľadom na špecifické úlohy, ktoré sa týkajú kňaza. On je nenahraditeľným

¹⁵⁴ Č. 48.

¹⁵⁵ *Tamtiež*.

¹⁵⁶ Porov. KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS a iné dikastéria Rímskej kúrie, inštrukcia o niektorých otázkach spolupráce laikov na službe kňazov *Ecclesiae de mysterio* (15. augusta 1997): AAS 89 (1997), 852 – 877.

spôsobom ten, kto predsedá eucharistickému sláveniu, a to od úvodného pozdravu až po záverečné požehnanie, ako to potvrdzuje tradícia Cirkvi. V sile prijatého posvätného stavu on predstavuje Ježiša Krista, hlavu Cirkvi, a jemu vlastným spôsobom aj samotnú Cirkev.¹⁵⁷ Každé eucharistické slávenie vlastne vedie biskup „alebo osobne, alebo prostredníctvom kňazov, svojich spolupracovníkov“.¹⁵⁸ Pomáha mu diakon, ktorý má pri slávení niektoré osobitné úlohy: pripraviť oltár a pomáhať kňazovi, čítať evanjelium, prípadne mať homíliu, predložiť veriacim úmysly spoločných modlitieb, rozdávať veriacim Eucharistiu.¹⁵⁹ Vo vzťahu k týmto služobníkom, viazaným na sviatosť posvätného stavu, sa pripájajú aj iní služobníci k liturgickej službe, pričom je chvályhodné, ak ju vykonávajú rehoľníci alebo pripravení laici.¹⁶⁰

Eucharistické slávenie a inkulturácia

54. Vychádzajúc zo základných tvrdení Druhého vatikánskeho koncilu, viackrát sa zdôrazňovala dôležitosť účasti veriacich na eucharistickej obete.

¹⁵⁷ Porov. *Propositio* 33.

¹⁵⁸ *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 92.

¹⁵⁹ Porov. *Tamtiež*, 94.

¹⁶⁰ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dekrét o apoštoláte laikov *Apostolicam actuositatem*, 24; *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, č. 95 – 111; KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, inštrukcia *Redemptionis sacramentum* (25. marca 2004), 43 – 47; AAS 96 (2004), 564 – 566; *Propositio* 33: „Do týchto služieb treba uviesť podľa osobitného mandátu a podľa reálnych potrieb spoločenstva, ktoré slávi. Osoby poverené týmito laickými liturgickými službami treba vyberať pozorne, dobre pripravené, a sprevádzať ich permanentnou formáciou. Ich menovanie musí byť viazané na vymedzený čas. Tieto osoby musia byť známe v spoločenstve a musia od neho dostávať aj vďačné uznanie.“

Aby sa napomohlo toto zapojenie sa, možno vytvoriť priestor na niektoré prispôsobenia, vlastné rozličným kontextom a kultúram.¹⁶¹ Skutočnosť, že došlo k niektorým zneužitiam, nezatemňuje jasnosť tohto princípu, ktorý treba zachovávať podľa reálnych potrieb Cirkvi, ktorá prežíva a slávi to isté Kristovo tajomstvo v rozličných kultúrnych situáciách. Pán Ježiš totiž práve v tajomstve vtelenia, narodiť sa zo ženy ako dokonalý človek (porov. *Gal* 4, 4), sa tým vložil do priameho vzťahu nielen s očakávaniami, prítomnými v Starom zákone, ale aj s tými, ktoré prechovávali všetci ľudia. Tým nám chcel ukázať, že Boh nás chce stretnúť v našom životnom kontexte. Preto je pre účinnejšiu účasť veriacich na svätých tajomstvách osožné pokračovať v procese inkulturácie aj v oblasti eucharistického slávenia, berúc do úvahy možnosti prispôsobenia, ktoré ponúkajú *Všeobecné smernice Rímskeho misála*,¹⁶² interpretované vo svetle IV. inštrukcie Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí *Varietates legitimae* z 25. januára 1994,¹⁶³ a z direktív, ktoré vyjadril Ján Pavol II. v posynodálnych exhortáciách *Ecclesia in Africa*, *Ecclesia in America*, *Ecclesia in Asia*, *Ecclesia in Oceania*, *Ecclesia in Europa*.¹⁶⁴ Na dosiahnutie tohto

¹⁶¹ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum concilium*, 37 – 42.

¹⁶² Porov. *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 386 – 399.

¹⁶³ AAS 87 (1995), 288 – 314.

¹⁶⁴ Posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Africa* (14. septembra 1995), 55 – 71; AAS 88 (1996), 34 – 47; posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in America* (22. januára 1999), 16. 40. 64. 70 – 72; AAS 91 (1999), 752 – 753; 775 – 776; 799; 805 – 809; posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Asia* (6. novembra 1999), 21 a nasl.: AAS 92 (2000), 482 – 487; posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Oceania* (22. novembra 2001), 16; AAS 94 (2002), 382 – 384; posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* (28. júna 2003), 58 – 60; AAS 95 (2003), 685 – 686.

cieľa odporúčam biskupským konferenciám, aby pôsobili v prospech správnej rovnováhy medzi kritériami a direktívami, ktoré už boli zverejnené, a novými prispôbeniami,¹⁶⁵ vždy so súhlasom Svätej stolice.

Osobné podmienky na „actuosa participatio“

55. Keď synodálni otcovia rokovali o *actuosa participatio* veriacich na posvätnom obrade, kládli dôraz aj na osobné podmienky, v ktorých sa má každý nachádzať, aby mohol mať na ňom plodnú účasť.¹⁶⁶ Jednou z nich je celkom isto duch stáleho obrátenia, ktorý musí charakterizovať život všetkých veriacich. Nemožno totiž očakávať aktívnu účasť na svätej omši, ak sa k nej pristupuje povrchno, bez toho, že by sme sa najskôr zamysleli nad vlastným životom. Takúto vnútornú disponovanosť napomáha napríklad tiché sústredenie sa aspoň niekoľko chvíľ pred začiatkom liturgie, pôst a – ak je to potrebné – sviatostná sved. Srdce zmierené s Bohom uschopňuje na pravú účasť. Osobitne treba upriamiť veriacich na skutočnosť, že *actuosa participatio* na svätých tajomstvách nemožno dosiahnuť, ak sa súčasne nesnažíme mať aktívnu účasť na cirkevnom živote v jeho celosti, čo zahŕňa aj misionársku angažovanosť prinášať Kristovu lásku do spoločnosti.

Bez pochyb o plnej účasti na Eucharistii možno hovoriť, keď veriaci osobne pristúpi k oltáru, aby prijal sväté prijímanie.¹⁶⁷ Pritom však treba dávať pozor,

¹⁶⁵ Porov. *Propositio* 26.

¹⁶⁶ Porov. *Propositio* 35; DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum concilium*, 11.

¹⁶⁷ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1388; DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum concilium*, 55.

aby toto opodstatnené tvrdenie nevedlo medzi veriacimi k zavedeniu istého automatizmu, takmer akoby sme už pre samotnú skutočnosť, že sa nachádzame v chráme počas liturgie, mali právo či dokonca povinnosť pristúpiť k eucharistickému stolu. Aj keď nie je možné prijímať Eucharistiu, účasť na svätej omši zostáva potrebná, platná, významná a plodná. V týchto podmienkach je dobré rozvíjať túžbu po plnom spojení s Kristom napríklad praktizovaním duchovného prijímania, ktoré pripomenul Ján Pavol II.¹⁶⁸ a ktoré odporúčajú svätí učitelia duchovného života.¹⁶⁹

Účasť kresťanov nekatolíkov

56. Pri téme o účasti sa nevyhnutne stretáme s potrebou hovoriť o kresťanoch, ktorí patria do cirkví alebo cirkevných spoločenstiev, ktoré nie sú v plnom spoločenstve s Katolíckou cirkvou. V tomto súvisе treba povedať, že vnútorné spojivo, ktoré existuje medzi Eucharistiou a jednotou Cirkvi, v nás vyvoláva na jednej strane vrúcnu túžbu po dni, keď budeme môcť so všetkými veriacimi v Krista sláviť spolu božskú Eucharistiu a vyjadriť tak viditeľne plnosť tej jednoty, ktorú Kristus chcel pre svojich učeníkov (porov. *Jn* 17, 21). Z druhej strany rešpekt, ktorý nás viaže voči sviatosti Kristovho tela a krvi, nám nedovoľuje robiť z nej jednoduchý „prostriedok“, ktorý by

¹⁶⁸ Porov. encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. apríla 2003), 34: AAS 95 (2003), 456.

¹⁶⁹ Ako napríklad SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa theologiae*, III, q. 80, a. 1, 2; SV. TERÉZIA JEŽIŠOVA, *Cammino di perfezione*, kap. 35. Náuka bola hodnoverne potvrdená TRIDENTSKÝM KONCILOM, sess. XIII, c. VIII.

sme bez rozlišovania používali na dosiahnutie tejto jednoty.¹⁷⁰ Eucharistia totiž nevyjadruje len naše osobné spoločenstvo s Ježišom Kristom, ale zahŕňa aj plné spoločenstvo s Cirkvou. Toto je teda dôvod, pre ktorý s bolesťou, ale nie bez nádeje, žiadame kresťanov nekatolíkov chápať a rešpektovať naše presvedčenie, ktoré sa odvoláva na Bibliu a Tradíciu. My tvrdíme, že eucharistické spoločenstvo a cirkevné spoločenstvo patria tak intímne spolu, že je zo strany nekatolíkov vo všeobecnosti nemožné odmietiť jedno a prijímať druhé. Ešte viac by chýbal zmysel skutočnej a pravej koncelebrácie so služobníkmi cirkví alebo cirkevných spoločenstiev, ktorí nie sú v plnom spoločenstve s Katolíckou cirkvou. Napriek tomu pravdou zostáva, že vzhľadom na večnú spásu je tu možnosť pripustenia jednotlivých kresťanov nekatolíkov k Eucharistii, k sviatosti zmierenia a pomazaniu chorých. To však predpokladá, že sa nachádzajú v istých presných a výnimočných situáciách a spĺňajú presné podmienky.¹⁷¹ Jasne sú vyjadrené v *Katechizme Katolíckej cirkvi*¹⁷² a v jeho *Kompendiu*.¹⁷³ Úlohou každého je verne sa ich pridržať.

¹⁷⁰ Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Ut unum sint* (25. mája 1995), 8: AAS 87 (1995), 925 – 926.

¹⁷¹ Porov. Propositio 41; DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*, 8, 15; JÁN PAVOL II., encyklika *Ut unum sint* (25. mája 1995), 46: AAS 87 (1995), 948; encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. apríla 2003), 45 – 46: AAS 95 (2003), 463 – 464; *Kódex kánonického práva*, kán. 844 § 3 – 4; *Kódex kánonov východných cirkví*, kán. 671 § 3 – 4; PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KREŠŤANOV, *Directoire pour l'application des principes et des normes sur l'œcuménisme* (25. marca 1993), 125, 129 – 131: AAS 85 (1993), 1087, 1088 – 1089.

¹⁷² Porov. č. 1398 – 1401.

¹⁷³ Porov. č. 293.

*Účasť prostredníctvom
komunikačných prostriedkov*

57. Vďaka obrovskému rozvoju komunikačných prostriedkov nadobudlo slovo „účasť“ oveľa širší význam, než malo v minulosti. Všetci s uspokojením uznávame, že tieto prostriedky ponúkajú nové možnosti aj vo vzťahu k svätej omši.¹⁷⁴ To si vyžaduje od pastoračných pracovníkov v tomto sektore špecifickú prípravu a živý zmysel pre zodpovednosť. Svätá omša vysielaná v televízii sa v istom zmysle stáva príkladnou. Preto je potrebné venovať osobitnú pozornosť, aby slávenie, okrem toho, že sa odohráva na dôstojných a dobre pripravených miestach, rešpektovalo liturgické predpisy.

Napokon, čo sa týka hodnoty účasti na svätej omši, ktorá je možná prostredníctvom komunikačných prostriedkov, kto sleduje takéto prenosy, musí vedieť, že za normálnych podmienok nespĺňa príkaz o povinnej účasti vo sviatočný deň. Reč obrazu totiž predstavuje skutočnosť, ale samu v sebe ju neprináša.¹⁷⁵ Ak je veľmi chvályhodné, že chorí a starí ľudia majú účasť na sviatočnej svätej omši prostredníctvom rozhlasových a televíznych prenosov, nemožno to isté povedať o tom, kto by sa sledovaním prenosu chcel ospravedlniť od návštevy chrámu, kde by sa zúčastnil na eucharistickom slávení v zhromaždení živej Cirkvi.

¹⁷⁴ Porov. PÁPEŽSKÁ RADA PRE SPOLOČENSKÉ KOMUNIKAČNÉ PROSTRIEDKY, pastoračná inštrukcia o spoločenských komunikačných prostriedkoch pri 20. výročí „Communio et progressio“ *Aetatis novae* (22. februára 1992): AAS 84 (1992), 447 – 468.

¹⁷⁵ Porov. *Propositio* 29.

„Actuosa participatio“ chorých

58. Čo sa týka podmienok tých, čo z dôvodu zdravia alebo veku nemôžu prísť na miesta bohoslužby, chcel by som upriamiť pozornosť celého cirkevného spoločenstva na pastoračnú potrebu zaistiť duchovnú službu chorým, tým, čo zostávajú vo svojich domoch, alebo tým, čo sú v nemocniciach. Viackrát na Synode biskupov boli spomenuté ich podmienky. Treba zabezpečiť, aby títo naši bratia a sestry mohli často pristupovať k svätému prijímaniu. Ak si posilnia vzťah s ukrižovaným a vzkrieseným Kristom, budú môcť cítiť, že ich život je plne včlenený do života a poslania Cirkvi prostredníctvom obety ich utrpenia v spojení s obetou nášho Pána. Osobitnú pozornosť treba venovať postihnutým. Tam, kde to ich podmienky dovoľujú, kresťanské spoločenstvo má napomáhať ich účasť na slávení na mieste bohoslužby. V tom súvisí treba v sakrálnych budovách odstrániť prípadné prekážky, ktoré znemožňujú prístup postihnutých. Napokon je potrebné, aby bolo sväté prijímanie zaistené, nakoľko je to možné, aj mentálne postihnutým, ktorí sú pokrstení a pobirmovaní: oni prijímajú Eucharistiu aj vo viere rodiny a spoločenstva, ktoré ich sprevádza.¹⁷⁶

Starostlivosť o väzňov

59. Duchovná tradícia Cirkvi na základe konkrétnych Kristových slov (porov. *Mt* 25, 36) ustálila návštevu väznených ako jeden zo skutkov telesného

¹⁷⁶ Porov. *Propositio* 44.

milosrdenstva. Tí, čo sa nachádzajú v tejto situácii, majú osobitnú potrebu, aby ich navštívil sám Pán v Oltárnej sviatosti. Zakúšať blízkosť cirkevného spoločenstva, mať účasť na svätej omši a prijať sväté prijímanie v takom osobitnom a bolestnom období života môže istotne napomôcť kvalitu vlastnej cesty vo viere a prispieť k spoločenskému začleneniu človeka. Interpretujúc túžby synodálneho zhromaždenia, žiadam diecézy, aby v rámci možností investovali sily do pastoračných aktivít, zameraných na duchovnú starostlivosť o väznených.

Migranti a účasť na Eucharistii

60. Keď sa dotýkame problému tých, čo sú pre rozličné dôvody nútení zanechať vlastnú krajinu, synoda vyjadrila osobitnú vďačnosť tým, čo sa venujú pastoračnej starostlivosti o migrantov. V tomto kontexte treba osobitnú starostlivosť venovať tým migrantom, ktorí patria do východných katolíckych cirkví a ktorým okrem vzdialenosti od vlastného domu sa pripája aj ťažkosť nemôcť sa zúčastniť na eucharistickej liturgii podľa obradu, ku ktorému patria. Preto tam, kde je to možné, nech sa im umožní, aby im slúžili kňazi vlastného obradu. V každom prípade prosím biskupov, aby týchto bratov prijímali v Kristovej láske. Stretnutie veriacich rozličných obradov sa môže stať aj príležitosťou na vzájomné obohatenie. Osobitne myslím na prínos, ktorý môže znamenať najmä pre kňazov poznanie rozličných tradícií.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Také poznanie možno sprostredkovať aj počas rokov formácie kandidátov na kňazstvo v seminári prostredníctvom vhodných iniciatív: porov. *Propositio 45*.

Veľké koncelebrácie

61. Synodálne zhromaždenie sa vo svojich úvahách zaoberalo aj kvalitou účasti na veľkých liturgických sláveniach, ktoré sa konajú pri osobitných príležitostiach a na ktorých sú okrem veľkého počtu veriacich aj mnohí kňazi koncelebranti.¹⁷⁸ Na jednej strane je ľahké uznať hodnotu týchto chvíľ, zvlášť ak im predsedá biskup, obklopený svojim kňazstvom a diakonmi. Na druhej strane sa pri takých príležitostiach môžu vyskytnúť ťažkosti pri citlivom vyjadrení jednoty presbyteria, najmä v eucharistickej modlitbe, a pri rozdávaní svätého prijímania. Treba predísť tomu, aby takéto veľké koncelebrácie vytvárali roztrieštenosť. Nech sa preto zabezpečia potrebné prostriedky na primeranú koordináciu a takú úpravu bohoslužobného miesta, aby dovolilo kňazom a veriacim plnú a reálnu účasť. Napriek všetkému treba pamätať, že ide o koncelebrácie výnimočnej povahy a obmedzené na mimoriadne situácie.

Latinský jazyk

62. To, čo bolo povedané, však nesmie zatieniť hodnotu týchto veľkých liturgií. Myslím v tejto chvíli osobitne na veľké slávenia, ktoré sa uskutočňujú počas medzinárodných stretnutí, dnes čoraz častejších. Treba ich spravodlivo oceniť. Aby sa lepšie vyjadrila jednota a univerzalita Cirkvi, chcel by som odporučiť, čo navrhla Biskupská synoda v súlade so

¹⁷⁸ Porov. *Propositio 37*.

smernicami Druhého vatikánskeho koncilu.¹⁷⁹ okrem čítaní, homílie a spoločných modlitieb veriacich je dobré, aby sa také slávenia konali v latinskom jazyku; tak isto nech sa v latinčine modlia aj najznámejšie modlitby¹⁸⁰ cirkevnej Tradície a prípadne niektoré ich časti nech sú spievané gregoriánskym spevom. V širšom zmysle žiadam, aby budúci kňazi už od seminára boli pripravení rozumieť a sláviť svätú omšu v latinčine, ako aj používať latinské texty a gregoriánsky spev. Nech sa nezanedbáva možnosť, aby aj samotní veriaci boli vychovávaní tak, aby poznali najznámejšie modlitby v latinčine, ako aj spievali v gregoriáne isté časti liturgie.¹⁸¹

Eucharistické slávenia v malých skupinách

63. Značne odlišná je situácia, ktorá vzniká pri istých pastoračných príležitostiach, keď práve pre vedomejšiu, aktívnejšiu a plodnejšiu účasť sa uprednostňuje slávenie v malých skupinách. Hoci treba uznať formačný význam, ktorý sa prikladá týmto rozhodnutiam, treba spresniť, že musia byť zosúladené s celkom pastoračnej ponuky diecézy. Také iniciatívy by totiž stratili svoj pedagogický význam, ak by sa vnímali v protiklade alebo ako paralela vzhľadom na život miestnej cirkvi. V tomto synoda zdôraznila niektoré kritériá, ktorých sa treba pridržať: malé skupiny musia slúžiť zjednocovaniu spoločenstva, nie jeho triešteniu. To sa musí potvrdiť v konkrétnej praxi.

¹⁷⁹ Porov. konštitúcia o liturgii *Sacrosanctum concilium*, 36 a 54.

¹⁸⁰ *Propositio* 36.

¹⁸¹ Porov. *Tamtiež*.

Tieto skupiny musia napomáhať plodnú účasť celého spoločenstva a zachovávať, nakoľko je to možné, jednotu liturgického života jednotlivých rodín.¹⁸²

VNÚTORNÁ ÚČASŤ NA SLÁVENÍ

Mystagogická katechéza

64. Veľká liturgická tradícia Cirkvi nás učí, že pre plodnú účasť je potrebné snažiť sa osobne zodpovedať tajomstvu, ktoré sa slávi, obetovaním vlastného života Bohu, v zjednotení s Kristovou obetou za spásu celého sveta. Z tohto dôvodu Biskupská synoda odporúčala pestovať vo veriacich intímny súlad vnútorných dispozícií s gestami a slovami. Ak by chýbal, našim liturgickým sláveniam – akokoľvek animovaným – by hrozilo, že by skončili v ritualizme. Preto treba napomáhať výchovu k eucharistickej viere, ktorá disponuje veriacich osobne prežívať to, čo sa slávi. Aké môžu byť vzhľadom na zásadnú dôležitosť tejto osobnej a vedomej *participatio* primerané formačné prostriedky? Synodálni otcovia jednoznačne poukázali na cestu katechézy mystagogického charakteru, ktorá by veriacich viedla k tomu, aby čoraz hlbšie vstupovali do tajomstiev, ktoré sa slávia.¹⁸³ Pre osobitný vzťah, jestvujúci medzi *ars celebrandi* a *actuosa participatio* treba predovšetkým zdôrazniť, že „najlepšia katechéza o Eucharistii je dobre slúžená samotná Eucharistia“.¹⁸⁴ Už svojou povahou má

¹⁸² Porov. *Propositio* 32.

¹⁸³ Porov. *Propositio* 14.

¹⁸⁴ *Propositio* 19.

totiž liturgia svoj pedagogický vplyv pri privádzaní veriacich k poznaniu sláveného tajomstva. Práve preto v najstaršej tradícii Cirkvi mala formačná cesta kresťana, bez toho, že by sa zanedbávalo systematické poznanie obsahu viery, vždy skúsenostný charakter, v ktorom bolo rozhodujúcim živé a presvedčivé stretnutie sa s Kristom, ohlasované autentickými svedkami. V tomto zmysle ten, kto vovádza do tajomstiev, je predovšetkým svedok. Také stretnutie sa iste prehĺbuje v katechéze a nachádza svoj prameň a vrchol v slávení Eucharistie. Z tejto základnej štruktúry kresťanskej skúsenosti čerpá inšpiráciu potreba mystagogického itineráru, v ktorom treba vždy pamätať na tri prvky.

a) Ide predovšetkým o *interpretáciu obradov vo svetle spásenosných udalostí*, v súlade so živou tradíciou Cirkvi. Slávenie Eucharistie v jej nekonečnom bohatstve obsahuje neustále odkazy na dejiny spásy. V ukrižovanom a vzkriesenom Kristovi sa nám dáva možnosť sláviť skutočne stredobod, v ktorom je všetko zjednotené (porov. Ef 1, 10). Už od počiatku čítalo kresťanské spoločenstvo udalosti Ježišovho života, zvlášť veľkonočné tajomstvo, vo vzťahu s celým starozákonným putovaním.

b) Mystagogická katechéza sa okrem toho má starať o *uvedenie do zmyslu znakov*, obsiahnutých v obradoch. Táto úloha je osobitne naliehavá v našej silno pretechnizovanej epoche, v ktorej hrozí riziko straty schopnosti vnímať význam znakov a symbolov. Nestačí len informovať, mystagogická katechéza

musí prebudiť a vychovávať citlivosť veriacich, aby vnímali reč znakov a gest, ktoré v spojení so slovom vytvárajú obrad.

c) Napokon sa mystagogická katechéza musí snažiť ukázať význam *obradov vo vzťahu ku kresťanskému životu* vo všetkých jeho rozmeroch práce, úsilí, myšlienok a citov, činnosti a odpočinku. Súčasťou mystagogického itinerára je objasniť vzťah medzi tajomstvami slávenými v obrade a misionárskou zodpovednosťou veriacich. V tom zmysle zreлым výsledkom mystagógie je vedomie, že náš vlastný život sa postupne premieňa slávenými svätými tajomstvami. Napokon cieľom celej kresťanskej výchovy je formovať veriaceho ako „nového človeka“ do zrelej, dospenej viery, vďaka ktorej je schopný vydávať vo svojom prostredí svedectvo kresťanskej nádeje, ktorou je podnecovaný.

Aby sme v rámci našich cirkevných spoločenstiev mohli uskutočniť takúto výchovnú úlohu, treba mať primerane pripravených formátorov. Iste, celý Boží ľud sa má cítiť zainteresovaný do tejto formácie. Každé kresťanské spoločenstvo je povolane byť miestom pedagogického vovádzania do tajomstiev, ktoré sa vo viere slávia. V tomto ohľade synodálni otcovia zdôraznili vhodnosť väčšieho zapojenia spoločenstiev zasväteného života, hnutí a združení, ktoré v sile svojej charizmy môžu vnieť nový elán do kresťanskej formácie.¹⁸⁵ Aj v našich časoch Duch Svätý iste nebude meškať z vyliatím svojich darov, aby

¹⁸⁵ Porov. *Propositio* 14.

podporil apoštolské poslanie Cirkvi, ktorá má úlohu šíriť vieru a vychovávať v nej až do plnej zrelosti.¹⁸⁶

Úcta k Eucharistii

65. Presvedčivým znamením účinnosti eucharistickej katechézy na veriacich je istotne vzrast ich zmyslu pre tajomstvo Boha, prítomného medzi nami. Ten sa môže dať najavo rôznymi osobitnými prejavmi úcty voči Eucharistii, do ktorých mystagogická cesta musí veriacich viesť.¹⁸⁷ Myslím vo všeobecnosti na dôležitosť gest a postojov, ako pokľaknutie počas vrcholných okamihov eucharistickej modlitby. Aby sme sa prispôbili oprávnenej rôznosti znakov, ktoré sa používajú v kontexte rozličných kultúr, nech každý žije a vyjadruje svoje vedomie, že sa pri každom slávení nachádza pred nekonečným Božím majetkom, ktorý k nám prichádza pokorným spôsobom vo sviatostných znakoch.

ADORÁCIA A EUCHARISTICKÁ ZBOŽNOSŤ

Hlboký vnútorný vzťah medzi slávením a adoráciou

66. Jeden z najintenzívnejších okamihov synody bol ten, keď sme sa spolu s mnohými veriacimi zhromaždili v Bazilike svätého Petra na eucharistickú adoráciu. Týmto gestom modlitby chcelo zhromaždenie biskupov nielen slovami upútať pozornosť

¹⁸⁶ Porov. BENEDIKT XVI., homília na prvé večery sviatku Turíc (3. júna 2006): AAS 98 (2006), 509.

¹⁸⁷ Porov. *Propositio* 34.

na význam hlbokého vzťahu medzi eucharistickým slávením a adoráciou. V tomto významnom aspekte viery Cirkvi sa nachádza jeden z rozhodujúcich prvkov cesty Cirkvi, ktorý sa uskutočňuje po liturgickej obnove, požadovanej Druhým vatikánskym koncilom. Kým reforma robila prvé kroky, vnútorný vzťah medzi svätou omšou a adoráciou Najsvätejšej sviatosti sa neraz nie dost jasne chápal. Jedna z vtedy rozšírených námietok znela, že eucharistický chlieb nám nebol daný na to, aby sme ho kontemplovali, ale aby sme ho jedli. V skutočnosti na základe skúsenosti modlitby Cirkvi sa taký protiklad ukázal ako úplne nepodložený. Už svätý Augustín povedal: „*Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit; peccemus non adorando* – Nikto nech neje tento chlieb, ak ho predtým neadoroval; hrešili by sme, keby sme neadorovali.“¹⁸⁸ V Eucharistii nám prichádza v ústrety Boží Syn a chce sa s nami spojiť. Eucharistická adorácia nie je nič iné ako samozrejme rozvinutie eucharistického slávenia, ktoré je samo v sebe najvyšším aktom adorácie Cirkvi.¹⁸⁹ Prijatí Eucharistiu znamená postaviť sa do postoja adorácie voči tomu, ktorého prijímame. Práve tak a len tak sa stávame s ním jedno a máme istým spôsobom predúčasť na kráse nebeskej liturgie. Akt adorácie mimo svätej omše predlžuje a zintenzívňuje to, čo sa konalo v samotnom liturgickom slávení. Veď „len v adorácii môže dozrieť hlboké a pravé prijatie. A práve v tomto osobnom akte stretnutia s Pánom dozrieva

¹⁸⁸ *Ennarationes in psalmos* 98, 9: CCL XXXIX, 1358; porov. BENEDIKT XVI., príhovor k Rímskej kúrii (22. decembra 2005): AAS 98 (2006), 44 – 45.

¹⁸⁹ Porov. *Propositio* 6.

aj sociálne poslanie, ktoré je v Eucharistii zahrnuté a ktoré chce prelomiť bariéry nielen medzi Pánom a nami, ale aj – a predovšetkým – bariéry, ktoré nás oddeľujú jedných od druhých“.¹⁹⁰

Prax eucharistickej adorácie

67. Spolu so synodálnym zhromaždením teda vrelo odporúčam pastierom Cirkvi a Božiemu ľudu prax eucharistickej adorácie, či osobnej, alebo spoločnej.¹⁹¹ Tomuto cieľu môže veľmi poslúžiť primeraná katechéza, v ktorej sa veriacim vysvetlí dôležitosť tohto aktu úcty k Bohu, ktorý pomáha žiť hlbšie a s väčším ovocím samotné liturgické slávenie. V rámci možností, najmä v zaľudnenejších strediskách, je vhodné určiť kostoly alebo oratóriá, ktoré by boli zámerne určené na stálu eucharistickú adoráciu. Okrem toho odporúčam, aby v katechetickej formácii, zvlášť v rámci prípravy na prvé sväté prijímanie, boli deti uvedené do zmyslu a krásy zotrvať v spoločnosti s Ježišom, pestujúc oduševnenie pre jeho eucharistickú prítomnosť.

Chcel by som tu vyjadriť obdiv a podporu všetkým tým inštitútom zasväteného života, ktorých členovia venujú značnú časť svojho času eucharistickej adorácii. Tak ponúkajú všetkým príklad ľudí, ktorí sa nechávajú utvárať Pánovou reálnou prítomnosťou.

¹⁹⁰ BENEDIKT XVI., príhovor k Rímskej kúrii (22. decembra 2005): AAS 98 (2006), 45.

¹⁹¹ Porov. Propositio 6; KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, *Direktórium o ľudovej zbožnosti a liturgii* (17. decembra 2001), 164 – 165; POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA OBRADOV, inštrukcia *Eucharisticum mysterium* (25. mája 1967): AAS 57 (1967), 539 – 573.

Rovnako túžim povzbudiť tie združenia a bratstvá veriacich, ktoré prijímajú túto prax ako svoju osobitnú úlohu, čím sa stávajú kvasom kontemplácie pre celú Cirkev a poukazujú na ústredné miesto Krista v živote jednotlivcov a spoločností.

Formy eucharistickej zbožnosti

68. Osobný vzťah, ktorý si jednotlivý veriaci vytvára s Ježišom, prítomným v Eucharistii, ho vždy odkazuje na celok cirkevného spoločenstva a živí v ňom vedomie jeho príslušnosti ku Kristovmu telu. Preto okrem pozvania jednotlivých veriacich, aby si osobne našli čas a zotrvali v modlitbe pred Najsvätejšou sviatosťou, považujem za potrebné povzbudiť samotné farnosti a iné cirkevné skupiny, aby napomáhali chvíle spoločnej adorácie. Pravdaže, svoju hodnotu si zachovávajú všetky doteraz jestvujúce formy eucharistickej zbožnosti. Myslím napríklad na eucharistické procesie, najmä na tradičnú procesiu na slávnosť *Corpus Domini*, na prax štyridsiaticich hodín, na miestne, národné a medzinárodné eucharistické kongresy a na iné podobné iniciatívy. Ak sa primerane obnovia a prispôbia rozličným okolnostiam, tieto formy si zaslúžia, aby sa aj dnes rozvíjali.¹⁹²

Miesto svätostánku v chráme

69. V súvisi s dôležitosťou uchovávanania Eucharistie, adorácie a úcty vo vzťahu k sviatosťi

¹⁹² Porov. *Relatio post disceptationem*, 11: *L'Osservatore Romano*, 14. októbra 2005, s. 5.

Kristovej obety si Biskupská synoda kládla otázku vzhľadom na vhodné umiestnenie svätostánku v priestoroch našich chrámov.¹⁹³ Jeho správne umiestnenie totiž pomáha uznať Kristovu reálnu prítomnosť v Najsvätejšej sviatosti. Preto treba, aby bolo miesto, kde sa uchovávajú eucharistické spôsoby, ľahko rozpoznateľné každým, kto vstúpi do chrámu, a to aj vďaka večnému svetlu. S tým zámerom treba brať do úvahy architektonickú dispozíciu sakrálnej stavby: v kostoloch, kde neexistuje kaplnka Najsvätejšej sviatosti a zostáva hlavný oltár so svätostánkom, je vhodné naďalej ho používať na uchovávanie a adoráciu Eucharistie. Treba sa však vyhnúť tomu, aby sme pred ním umiestnili sedes celebranta. V nových chrámoch je dobré naplánovať aj kaplnku Najsvätejšej sviatosti v blízkosti presbytéria; kde to možné nie je, je vhodnejšie umiestniť svätostánok v presbytériu, na dostatočne vyvýšenom mieste v strede apsidálnej zóny alebo na inom bode, kde je rovnako dobre viditeľný. Tieto úpravy slúžia na to, aby sa zabezpečila patričná dôstojnosť svätostánku, o ktorý sa treba vždy starať aj z umeleckého hľadiska. Pochopiteľne je potrebné brať do úvahy všetko, čo k tejto veci predkladajú *Všeobecné smernice Rímskeho misála*.¹⁹⁴

TRETIA ČASŤ
EUCCHARISTIA –
TAJOMSTVO, KTORÉ ŽIJEME

*„Ako mňa poslal živý Otec a ja žijem z Otca,
aj ten, čo mňa je, bude žiť zo mňa“ (Jn 6, 57).*

¹⁹³ Porov. *Propositio* 28.

¹⁹⁴ Porov. č. 314.

EUCCHARISTICKÁ FORMA KREŠŤANSKÉHO ŽIVOTA

Duchovná bohoslužba – logiké latreia (Rim 12, 1)

70. Pán Ježiš sa pre nás stal pokrmom pravdy a lásky, a keď hovorí o dare svojho života, uisťuje nás, že „*kto bude jesť z tohto chleba, bude žiť naveky*“ (Jn 6, 51). No tento „večný život“ sa v nás začína už v tomto čase prostredníctvom zmeny, ktorú v nás spôsobuje eucharistický dar: „*Ten, čo mňa je, bude žiť*“ (Jn 6, 57). Tieto Ježišove slová nám umožňujú pochopiť, že tajomstvo, v ktoré „veríme“ a ktoré „slávime“, obsahuje v sebe dynamizmus, ktorý v nás pôsobí počiatok nového života a formu kresťanskej existencie. Prijímaním tela a krvi Ježiša Krista sa zúčastňujeme na Božom živote čoraz dospelejším a uvedomelejším spôsobom. Aj tu platí to, čo svätý Augustín hovorí vo svojich *Vyznaniach* o večnom *Logos*, pokrme duše: keď poukazuje na paradoxálnu povahu tohto pokrmu, svätý Učiteľ si v duchu predstavuje tieto slová: „Som pokrmom veľkých: rasti a budeš ma jesť. A nie ja budem asimilovaný do teba ako pokrm tvojho tela, ale ty budeš asimilovaný do mňa.“¹⁹⁵ Ved' nie eucharistický pokrm sa premieňa v nás, ale my sme ním tajomne premenení. Kristus nás živí a tým nás spája so sebou; „priťahuje nás do seba“.¹⁹⁶

¹⁹⁵ VII, 10, 16: PL 32, 742.

¹⁹⁶ BENEDIKT XVI., homília na priestranstve Marienfeld (21. augusta 2005): AAS 97 (2005), 892; porov. homília na vigíliu Turíc (3. júna 2006): AAS 98 (2006), 505.

Slávenie svätej omše sa tu prejavuje s celou svojou silou ako zdroj a vrchol cirkevného života, nakoľko súčasne vyjadruje aj počiatok, aj naplnenie novej a definitívnej bohoslužby, *logiké latreia*.¹⁹⁷ Slová svätého Pavla Rimanom na túto tému sú najsúhrnnejšou formuláciou toho, ako Eucharistia premieňa celý náš život na duchovnú bohoslužbu, milú Bohu: „*Bratia, pre Božie milosrdenstvo vás prosím, aby ste svoje telá prinášali ako živú, svätú, Bohu milú obeť, ako svoju duchovnú bohoslužbu*“ (Rim 12, 1). V tomto povzbudení sa obraz novej bohoslužby javí ako úplná obeť vlastnej osoby v spoločenstve s celou Cirkvou. Apoštolovo naliehanie na obeť nášho tela podčiarkuje ľudskú konkrétnosť bohoslužby, ktorá nám vôbec nie je vzdialená. Svätec z Hyppa nám aj v tomto ohľade pripomína, že „toto je obeť kresťanov, byť mnohí a pritom jedno telo v Kristovi. Cirkev slávi toto tajomstvo Oltárnou sviatosťou, ktorú veriaci dobre poznajú a v ktorej sa jasne ukazuje, že vo veci, ktorá sa obetuje, ona sama je obetovaná.“¹⁹⁸ Katolícka náuka učí, že Eucharistia ako obeť Krista je aj obeťou Cirkvi, a teda aj veriacich.¹⁹⁹ Dôraz na obeť v zmysle „robiť svätým“ tu vyjadruje celú existenciálnu hutnosť, zahrnutú v premene našej ľudskej skutočnosti, zakotvanej v Kristovi (porov. *Flp* 3, 12).

¹⁹⁷ Porov. *Relatio post disceptationem*, 6, 47: *L'Osservatore Romano*, 14. októbra 1995, s. 5 – 6; *Propositio* 43.

¹⁹⁸ *De civitate Dei*, X, 6: PL 41, 284.

¹⁹⁹ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1368.

* *sacrificium – sacer facere*, pozn. prekl.

*Všetko zahrňajúca účinnosť
eucharistickej bohoslužby*

71. Nová kresťanská bohoslužba zahrňa každý aspekt existencie a premieňa ju: „Či teda jete, či pijete, či čokoľvek iné robíte, všetko robte na Božiu slávu“ (1 Kor 10, 31). V každom skutku je kresťan povolaný vyjadrovať pravý kult Bohu. Tu čerpá svoju formu vnútorne eucharistická povaha kresťanského života, nakoľko zahrňa ľudskú skutočnosť veriaceho v jej každodennej konkrétosti. Eucharistia umožňuje zo dňa na deň postupné premieňanie človeka, milosťou povolaného byť obrazom Božieho Syna (porov. Rim 8, 19 a nasl.). Niet nič skutočne ľudské – myšlienky a city, slová a skutky –, čo by v Eucharistii nenašlo primeranú formu, aby mohli byť prežívané v plnosti. Tu vystupuje celá antropologická hodnota radikálnej novosti, ktorú Kristus prináša v Eucharistii: Boží kult v ľudskom živote nemožno viazať na jeden osobitný a privátny okamih, ale svojou povahou smeruje k tomu, aby prenikol každý aspekt života jednotlivca. Boží kult milý Bohu sa tak stáva novou formou prežívania všetkých okolností života, v ktorom je každá jednotlivosť povznesená, nakoľko je prežívaná vo vzťahu s Kristom a ako obeta Bohu. Božou slávou je živý človek (porov. 1 Kor 10, 31). A životom človeka je videnie Boha.²⁰⁰

²⁰⁰ Porov. SV. IRENEJ, *Adversus haeresis* IV, 20, 7: PG 7, 1037.

„Iuxta dominicam viventes“ – žiť podľa nedele

72. Táto radikálna novosť, ktorú Eucharistia vovádza do života človeka, sa prejavila v kresťanskom povedomí už od počiatku. Veriaci okamžite pochopili hlboký vplyv, ktorým slávenie Eucharistie pôsobilo na štýl ich života. Svätý Ignác Antiochijský vyjadroval túto pravdu tak, že kresťanov označoval ako tých, „čo prišli k novej nádeji“, a predstavoval ich ako tých, čo „žijú podľa nedele“ (*iuxta dominicam viventes*).²⁰¹ Táto formula veľkého antiochijského mučeníka jasne poukazuje na spojivo medzi eucharistickou skutočnosťou a kresťanskou existenciou v jej každodennosti. Zvyk kresťanov stretávať sa v prvý deň po sobote, aby slávil Kristovo vzkriesenie – podľa rozprávania svätého Justína, mučeníka²⁰² –, je aj údaj, ktorý definuje formu života obnoveného stretnutím s Kristom. Formula svätého Ignáca – „žiť podľa nedele“ – podčiarkuje aj paradigmatickú hodnotu, ktorú tento svätý deň vlastní vzhľadom na každý iný deň týždňa. On sa totiž neodlišuje len na základe prerušenia prác, ako nejaká pomlčka v rytme bežných dní. Kresťania tento deň vždy vnímali ako prvý v týždni, lebo sa v ňom slávi pamiatka na radikálnu novosť, ktorú priniesol Kristus. Preto je nedeľa deň, v ktorom kresťan nachádza tú eucharistickú formu svojej existencie, podľa ktorej je povolaný neustále žiť. „Žiť podľa nedele“ znamená žiť vo vedomí oslobodenia, ktoré Kristus priniesol, a prežívať svoju existenciu ako dar seba samých Bohu, aby sa jeho

²⁰¹ *Epistola ai Magnesiani*, 9, 1: PG 5, 670.

²⁰² Porov. *I Apologia* 67, 1 – 6; 66: PG 6, 430.

vítazstvo plne prejavilo na všetkých ľuďoch prostredníctvom hlboko obnoveného správania.

Žiť sviatočný príkaz

73. Synodálni otcovia, vedomí si tohto nového životného princípu, ktorý Eucharistia dáva kresťanovi, poukázali na dôležitosť príkazu svätitiť nedeľu a sviatočný deň pre všetkých veriacich, a to ako zdroj skutočnej slobody, aby mohli prežívať každý iný deň podľa toho, čo slávil v „Pánov deň“. Život viery je totiž v nebezpečenstve, keď človek už netuží zúčastniť sa na svätej omši, kde sa pripomína veľkonočné víťazstvo. Zúčastniť sa na nedeľnom liturgickom zhromaždení spolu so všetkými bratmi a sestrami, s ktorými tvoríme jediné telo Ježiša Krista, je požiadavkou kresťanského svedomia a zároveň toto svedomie formuje. Stratíť zmysel nedele ako Pánovho dňa, ktorý treba zasvätiť, je prejavom straty autentického zmyslu kresťanskej slobody, slobody Božích detí.²⁰³ Cenné sú pripomienky, ktoré v tomto ohľade napísal môj ctený predchodca Ján Pavol II. v apoštolskom liste *Dies Domini*²⁰⁴ o rôznych rozmeroch nedele pre kresťanov: nedeľa je *Dies Domini* vo vzťahu k dielu stvorenia; *Dies Christi* ako deň nového stvorenia a daru Ducha Svätého, ktorého nám dáva vzkriesený Pán; *Dies Ecclesiae* ako deň; v ktorom sa stretá na slávenie kresťanské spoločenstvo; *Dies hominis* ako deň radosti, odpočinku a bratskej lásky.

²⁰³ Porov. *Propositio* 30.

²⁰⁴ Porov. AAS 90 (1998), 713 – 766.

Takýto deň sa javí ako prvotný sviatok, v ktorom sa každý veriaci, v prostredí, kde žije, môže stať ohlasovateľom a ochrancom zmyslu času. Z tohto dňa pramení kresťanský zmysel existencie a nový spôsob prežívania času, vzťahov, práce, života a smrti. Preto je dobré, aby v Pánov deň cirkevné organizmy okolo nedeľnej svätej omše organizovali vlastné prejavy kresťanského spoločenstva: priateľské stretnutia, iniciatívy na formáciu viery detí, mládeže a dospelých, púte, charitatívne podujatia a rôzne príležitosti modlitby. Keďže ide o veľmi dôležité hodnoty – a právom už sobota večer od prvých večerov patrí k nedeľi a je dovolené zadostučiniť nedeľnému príkazu –, treba pripomenúť, že už samotná nedeľa si zaslúži, aby bola zasvätená, aby neskončila ako deň „prázdnny od Boha“.²⁰⁵

Zmysel odpočinku a práce

74. Napokon je v tomto našom čase veľmi naliehavé pripomenúť, že Pánov deň je aj dňom odpočinku od práce. Veľmi si želáme, aby bol ako taký uznaný aj zo strany civilnej spoločnosti, aby bolo možné oslobodiť sa od pracovných aktivít bez toho, že by sa na to doplácalo. Kresťania, nie bez vzťahu k významu soboty v hebrejskej tradícii, videli v Pánovom dni aj deň odpočinku od každodenných námah. To má svoj presný význam, lebo pomáha *relativizovať prácu*, ktorá má slúžiť človeku: práca je pre človeka, a nie človek pre prácu. Lahko tu možno vytušiť, čo to prináša človekovi, ktorý sa tak oslobodzuje od novej

²⁰⁵ Porov. *Propositio* 30.

formy otroctva. Ako som mohol vyhlásiť, „práca nadobúda prvoradý význam pre realizáciu človeka a pre rozvoj spoločnosti, a preto je potrebné, aby bola organizovaná a vykonávaná za plného rešpektovania ľudskej dôstojnosti a v službe spoločnému dobru. Zároveň je nevyhnutné, aby sa človek nenechal pohltiť prácou, aby z nej nerobil božstvo, mysliac si, že v nej nájde posledný a plný cieľ života“.²⁰⁶ Práve v dni zasvätenom Bohu človek chápe zmysel svojej existencie, ako aj svojich pracovných aktivít.²⁰⁷

Nedeľné zhromaždenia v neprítomnosti kňaza

75. Keď objavujeme význam nedeľnej svätej omše pre život kresťana, spontánne sa vynára otázka o tých kresťanských spoločenstvách, v ktorých chýba kňaz a kde v dôsledku toho nie je možné sláviť v Pánov deň svätú omšu. V tomto ohľade treba povedať, že sa nachádzame pred situáciami, ktoré sa od seba značne odlišujú. Synoda veriacim predovšetkým odporúčala, aby šli do niektorého chrámu diecézy, v ktorej je zaručená prítomnosť kňaza, aj keď si to vyžaduje istú obeť.²⁰⁸ Tam, kde pre veľké vzdialenosti je účasť na nedeľnej Eucharistii prakticky nemožná, je dôležité, aby sa kresťanské spoločenstvá aj tak zhromažďovali, aby chválili Pána a pripomenuli si deň, ktorý

mu je zasvätený. To sa má diať v kontexte primeraného vysvetlenia, aký je rozdiel medzi svätou omšou a nedeľným zhromaždením, ktoré očakáva, že dostane kňaza. Pastoračná starostlivosť Cirkvi sa má v tomto prípade prejavovať bdelosťou, aby sa liturgia slova, organizovaná diakonom alebo osobou poverenou kompetentnou autoritou, konala podľa rituálu, osobitne vypracovaného biskupskou konferenciou a ňou na taký účel schváleného.²⁰⁹ Pripomínam, že úlohou ordinárov je udeliť fakulty na rozdávanie sväteho prijímania pri takých liturgiách a zároveň pozorne zhodnotiť vhodnosť takej voľby. Okrem toho treba zaistiť, aby také zhromaždenia nevniesli zmätok ohľadne ústrednej úlohy kňaza a sviatostného prvku v živote Cirkvi. Dôležitosť úlohy laikov, ktorým treba právom poďakovať za ich veľkodušnosť v službe kresťanským spoločenstvám, nikdy nesmie zatieniť nenahraditeľnú službu kňazov pre život Cirkvi.²¹⁰ Preto nech sa pozorne dohliada, aby spoločenstvá, ktoré očakávajú kňaza, neposkytli dôvod takým ekleziologickým víziám, ktoré nezodpovedajú pravde evanjelia a cirkevnej tradícii. Skôr by to mali byť príležitosti úprimnej modlitby k Bohu, aby poslal svätých kňazov podľa svojho srdca. V tomto zmysle to výstižne napísal pápež Ján Pavol II. v *Liste kňazom* na Zelený štvrtok 1979, keď spomínal tie miesta, kde sa ľudia, zbavení kňaza diktátorskými režimami, zhromažďovali v kostole alebo na pútnickom mieste, položili na oltár štólu, ktorú si uchovali,

²⁰⁶ Homília (19. marca 2006): AAS 98 (2006), 324.

²⁰⁷ Čo sa toho týka, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, 258 vhodne pripomína: „Človeku, viazanému na nutnosť práce, odpočinok otvára perspektívu plnej slobody, večnej soboty (porov. *Hebr* 4, 9 – 10). Odpočinok umožňuje ľuďom pripomenúť si a prežiť Božie diela, od stvorenia po vykúpenie, a uznať samých seba ako Božie dielo (porov. *Ef* 2, 10), vzdávať vďaky za svoj život a svoje žitie v tom, ktorý je jeho pôvodcom.“

²⁰⁸ Porov. *Propositio* 10

²⁰⁹ Porov. *tamtiež*.

²¹⁰ Porov. Benedikt XVI., príhovor biskupom Biskupskej konferencie Kanady – Quebecu pri návšteve ad limina apostolorum (11. mája 2006): *L'Osservatore Romano*, 12. mája 2006, s. 5.

modlili sa modlitbu eucharistickej liturgie, a „vo chvíli, ktorá zodpovedá premeneniu“, urobili tichú odmlku na svedectvo, ako „vrúcne túžia počuť slová, ktoré len pery kňaza môžu účinne vysloviť“.²¹¹ Práve v tejto perspektíve, keď si uvedomujeme neporovnateľné dobro, ktoré pochádza zo slávenia eucharistickej obety, žiadam všetkých kňazov o praktickú, konkrétnu ochotu čo najčastejšie navštevovať spoločenstvá zverené ich pastoračnej starostlivosti, aby nezostávali príliš dlhý čas bez sviatosti lásky.

Eucharistická forma kresťanskej existencie, cirkevná príslušnosť

76. Dôležitosť nedele ako *Dies Ecclesiae* nám pripomína vnútorný vzťah medzi Ježišovým víťazstvom nad zlom a smrťou a našou príslušnosťou k jeho cirkevnému telu. Každý kresťan nachádza v Pánovom dni aj spoločný rozmer svojho vykúpeného života. Zúčastniť sa na liturgickom slávení, prijať Kristovo telo a krv zároveň znamená čoraz intímnejšie a hlbšie prežívať svoju príslušnosť k tomu, ktorý za nás zomrel (porov. *1 Kor* 6, 19 a nasl.; 7, 23). Ak jeme Krista, žijeme pre neho. Vo vzťahu k eucharistickému tajomstvu chápeme aj hlboký zmysel spoločenstva svätých, *communio sanctorum*. Spoločenstvo má vždy a neoddeliteľne vertikálny i horizontálny rozmer: spoločenstvo s Bohom a spoločenstvo s bratmi a so sestrami. Tieto dve dimenzie sa tajomne stretávajú v eucharistickom dare. „Kde sa zničí spoločenstvo

s Bohom, ktoré je spoločenstvom s Otcom, so Synom a s Duchom Svätým, zničí sa aj koreň a zdroj spoločenstva medzi nami. A tam, kde sa nežije spoločenstvo medzi nami, ani spoločenstvo s trojjediným Bohom nie je živé a opravdivé.“²¹² Pretože sme povolani byť údmi Krista, a teda aj údmi navzájom (porov. *1 Kor* 12, 27), vytvárame skutočnosť založenú na krste a živenu Eucharistiou, skutočnosť, ktorá si vyžaduje najst citlivú odpoveď v živote našich spoločenstiev.

Eucharistická forma kresťanskej existencie je nepochybne ekleziálna a komunitárna forma. Prostredníctvom diecéz a farností ako základných štruktúr Cirkvi na danom území môže každý veriaci zakúšať konkrétnu skúsenosť príslušnosti ku Kristovmu telu. Združenia, cirkevné hnutia a nové komunity – so živosťou ich chariziem, ktoré im dáva Duch Svätý –, ako aj inštitúty zasväteného života majú úlohu ponúkať svoj špecifický príspevok, aby umožnili veriacim zakúšať, čo znamená ich „byť tu pre Pána“ (porov. *Rim* 14, 8). Fenomén sekularizácie, ktorý nie náhodou obsahuje silno individualistické črty, ničivo účinkuje najmä na osoby, ktoré sa uzatvárajú alebo im chýba pocit prináležitosti. Kresťanstvo od svojich počiatkov vždy zahŕňa isté spoločenstvo, okruh vzťahov, neustále oživovaných počúvaním Božieho slova, slávením Eucharistie a podnetmi Ducha Svätého.

²¹¹ Č. 10: AAS 71 (1979), 414 – 415.

²¹² BENEDIKT XVI., generálna audiencia 29. marca 2006: *L'Osservatore Romano*, 30. marca 2006, s. 4.

Spiritualita a kresťanská kultúra

77. Synodálni otcovia dôrazne tvrdili, že „veriaci kresťania potrebujú hlbšie porozumenie vzťahov medzi Eucharistiou a každodenným životom. Eucharistická spiritualita neznamená len účasť na svätej omši a úctu k Najsvätejšej sviatosti. Zahŕňa celý vnútorný život“.²¹³ Táto skutočnosť nadobúda pre každého z nás osobitný význam. Treba uznať, že jeden z najvážnejších dôsledkov vyššie spomínanej sekularizácie spočíva v tom, že odsunula kresťanskú vieru na okraj života, akoby bola zbytočná, čo sa týka konkrétneho priebehu života súčasných ľudí. Zlyhanie takéhoto spôsobu života, „akoby Boha nebolo“, máme teraz všetci pred sebou. Dnes je potrebné opäť objaviť, že Ježiš Kristus nie je obyčajný osobný názor alebo nejaká abstraktná náuka, ale reálna osoba, ktorej včlenenie do dejín je schopné obnoviť život všetkých. Preto sa Eucharistia ako prameň a vrchol života a poslania Cirkvi musí premietnuť do spirituality, do života „podľa Ducha“ (*Rim* 8, 4 a nasl.; porov. *Gal* 5, 16. 25). Pozoruhodné je, že svätý Pavol v časti *Listu Rimanom*, kde vyzýva žiť novú duchovnú bohoslužbu, súčasne pripomína aj potrebu zmeny nášho spôsobu života a myslenia: „nepripodobňujte sa tomuto svetu, ale premeňte sa obnovou zmyšľania, aby ste vedeli rozoznať, čo je Božia vôľa, čo je dobré, milé a dokonalé“ (12, 2). Takto apoštol národov podčiarkuje vzťah medzi pravou duchovnou bohoslužbou a potrebou novým spôsobom vnímať existenciu a životné správanie.

²¹³ Porov. *Propositio* 39.

Premena zmyšľania je integrálnou súčasťou eucharistickej formy kresťanského života, „aby sme už neboli malými deťmi, ktorými sem-tam hádže a zmieta hocikajký vietor klamlivého ľudského učenia, ktorý podvodne strháva do bludu“ (*Ef* 4, 14).

Eucharistia a evanjelizácia kultúr

78. Z toho, čo sme povedali, vyplýva, že eucharistické tajomstvo nás stavia do dialógu s rozličnými kultúrami a do istého druhu výzvy.²¹⁴ Treba uznať interkulturálny charakter tejto novej bohoslužby, tejto *logiké latreia*. Prítomnosť Ježiša Krista a vyliatie Ducha Svätého sú udalosti, ktoré sa môžu stabilne konfrontovať s každou kultúrnou skutočnosťou, aby ju evanjeliovo prekvاسovali. V dôsledku to zahŕňa úlohu presvedčivo napomáhať evanjelizáciu kultúr v presvedčení, že sám Kristus je pravdou každého človeka a celých ľudských dejín. Eucharistia sa tak stáva kritériom hodnotenia všetkého, s čím sa kresťan stretá v rôznych kultúrnych prejavoch. V tomto dôležitom procese môžeme počuť veľmi významné slová, ktorými nás svätý Pavol v *Prvom liste Solúnčanom* vyzýva: „všetko skúmajte a čo je dobré, toho sa držte!“ (5, 21).

Eucharistia a veriaci laici

79. V Kristovi, hlavne Cirkvi, jeho tela, všetci kresťania tvoria „vyvolený rod, kráľovské kňazstvo,

²¹⁴ Porov. *Relatio post disceptationem*, 30: *L'Osservatore Romano*, 14. októbra 2005, s. 6.

ľud určený na vlastníctvo, aby ste zvestovali slávne skutky toho, ktorý vás z tmy povolal do svojho obdivuhodného svetla“ (1 Pt 2, 9). Eucharistia ako tajomstvo, ktoré treba žiť, sa ponúka každému z nás v podmienkach, v ktorých sa nachádza, a jeho existenciálnu situáciu premieňa na miesto, kde má každodenne žiť kresťanskú novosť. Ak eucharistická obeta v nás živí a dáva rásť tomu, čo nám už bolo dané v krste, ktorým sme všetci povolaní na svätosť,²¹⁵ toto sa musí prejaviť práve v situáciách alebo životných stavoch, v ktorých sa každý kresťan nachádza. Ak žijeme svoj život ako povolanie, zo dňa na deň sa stáva bohoslužbou milou Bohu. Vychádzajúc z liturgického zhromaždenia, je to samotná sviatosť Eucharistie, ktorá nás angažuje v každodenných skutočnostiach, aby sa všetko konalo na Božiu slávu.

A pretože svet je „pole“ (Mt 13, 38), na ktoré Boh kladie svoje deti ako dobré semeno, kresťanskí laici v sile krstu, birmovky a posilnení Eucharistiou sú povolaní žiť radikálnu novosť, ktorú Kristus priniesol práve doprostred bežných podmienok života.²¹⁶ Musia rozvíjať túžbu, aby Eucharistia čoraz hlbšie zasahovala do ich každodennej existencie a viedla ich byť svedkami vo vlastnom prostredí práce a celej spoločnosti.²¹⁷ Osobitné povzbudenie adresujem rodinám, aby čerpali inšpiráciu a silu z tejto sviatosti. Láska medzi mužom a ženou, prijímanie života a výchovné poslanie sa javia ako privilegované prostredia,

²¹⁵ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 39 – 42.

²¹⁶ Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Christifideles laici* (30. decembra 1988), 14. 16: AAS 81 (1989), 409 – 413; 416 – 418.

²¹⁷ Porov. *Propositio* 39.

v ktorých môže Eucharistia dokázať svoju schopnosť premieňať život a dávať mu plný zmysel.²¹⁸ Pastieri nech neustále podporujú, vychovávajú a povzbudzujú veriacich laikov, aby plne žili vlastné povolanie na svätosť v tom svete, ktorý Boh tak miloval, že dal svojho Syna, aby sa mu stal spásou (porov. Jn 3, 16).

Eucharistia a kňazská spiritualita

80. Eucharistická forma kresťanskej existencie sa nepochybné osobitným spôsobom prejavuje v stave a živote kňazov. Kňazská spiritualita je hlboko eucharistická. Semeno takej spirituality sa nachádza už v slovách, ktoré biskup hovorí v liturgii vysviacky: „Prijmi obety svätého ľudu na eucharistickú obetu. Uvedom si, čo budeš robiť, napodobuj, čo budeš sláviť, uprav svoj život podľa tajomstva kríža Krista Pána“.²¹⁹ Aby kňaz dal svojmu životu čoraz plnšiu eucharistickú formu, už počas formácie a potom v nasledujúcich obdobiach si musí vytvárať široký priestor na duchovný život.²²⁰ Je povolaný, aby bol neustálym hľadačom Boha, hoci súčasne zostáva blízky starostiam ľudí. Intenzívny duchovný život mu umožní vstúpiť do hlbšieho spoločenstva s Pánom a pomôže mu nechať sa naplniť Božou láskou a byť jej svedkom aj v ťažkých a temných okolnostiach. Na dosiahnutie tohto cieľa spolu so synodálnymi otcami

²¹⁸ Porov. *tamtiež*.

²¹⁹ *Rímsky pontifikál. Vysviacka biskupa, kňazov a diakonov*, Obrad vysviacky presbytera, č. 150.

²²⁰ Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* (25. marca 1992), 19 – 33, 70 – 81: AAS 84 (1992), 686 – 712; 778 – 800.

odporúčam kňazom „každodenné slúženie svätej omše, aj keby pri nej neboli prítomní veriaci“.²²¹ Také odporúčanie je v súlade predovšetkým s objektívne nekonečnou hodnotou každého eucharistického slávenia; a čerpá podnet aj z jej osobitnej duchovnej účinnosti, pretože ak je prežívaná pozorne a s vierou, svätá omša je formačná v najhlbšom zmysle slova, nakoľko napomáha kňazovi pripodobniť sa Kristovi a posilňuje ho v jeho povolani.

Eucharistia a zasvätený život

81. V kontexte vzťahu medzi Eucharistiou a rozličnými cirkevnými povolaniami osobitne žiari „pro-rocké svedectvo zasvätených osôb, ktoré nachádzajú vo svätej omši a v eucharistickej adorácii silu radikálne nasledovať Krista poslušného, chudobného a čistého“.²²² Aj keď zasvätení konajú mnohé služby na poli ľudskej formácie a starosti o chudobných, vo vyučovaní a službe chorým, vedia, že základný cieľ ich života je „rozjímanie o božských veciach a ustavičné spojenie s Bohom v modlitbe“.²²³ Podstatný príspevok, ktorý Cirkev očakáva od zasväteného života, je oveľa viac v poriadku bytia než v poriadku činnosti. V tomto kontexte by som chcel poukázať na dôležitosť panenského svedectva práve vo vzťahu k tajomstvu Eucharistie. Veď okrem puta s kňazským celibátom vyjadruje eucharistické tajomstvo aj vnútorný vzťah so zasväteným panenstvom, nakoľko

²²¹ *Propositio* 38.

²²² *Propositio* 39. Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Vita consecrata* (25. marca 1996), 95: AAS 88 (1996), 470 – 471).

²²³ *Kódex kánonického práva*, kán. 663, § 1.

toto je prejavom výlučného darovania sa Cirkvi a Kristovi, ktorého prijíma ako svojho ženícha s radikálnou a plodnou vernosťou.²²⁴ V Eucharistii nachádza zasvätené panenstvo inšpiráciu a pokrm pre svoje totálne darovanie sa Kristovi. Okrem toho z Eucharistie čerpá silu a podnety byť aj v našich časoch znamením veľkodušnej a plodnej lásky, ktorú má Boh voči ľudstvu. Napokon svojím osobitným svedectvom sa zasvätený život objektívne stáva predúčasťou na tej „Baránkovej hostine“ (*Zjv* 19, 7. 9), ktorá je cieľom celých dejín spásy. Takto účinne poukazuje na ten eschatologický horizont, ktorý potrebuje každý človek, aby mohol usmerňovať vlastné životné rozhodnutia.

Eucharistia a morálna premena

82. Pri objavovaní krásy eucharistickej formy kresťanskej existencie treba uvažovať aj o morálnej sile, ktorú taká forma aktivizuje na pomoc pravej slobode, vlastnej Božím deťom. Tým by som sa chcel venovať téme, ktorá sa otvorila aj na synode, a týka sa spojenia medzi *eucharistickou formou existencie a morálnou premenou*. Pápež Ján Pavol II. povedal, že morálny život „má hodnotu *duchovnej bohoslužby* (*Rim* 12, 1; porov. *Flp* 3, 3), živý a napájaný z toho nevyčerpatelného prameňa svätosti a oslavy Boha, ktorým sú sviatosti a osobitne Eucharistia: veď účasťou na obete kríža kresťan komunikuje s darujúcou sa láskou Krista a stáva sa schopný žiť túto lásku

²²⁴ Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Vita consecrata* (25. marca 1996), 34: AAS 88 (1996), 407 – 408.

vo všetkých svojich postojoch a v životnom správaní“.²²⁵ Napokon „v samotnom kulte, v eucharistickom spoločenstve, je zahrnuté aj to, že sme milovaní a že milujeme druhých. Eucharistia, ktorá sa nepremieta do konkrétne praktizovanej lásky, je sama osebe znehodnotená“.²²⁶

Tento poukaz na morálny vplyv duchovnej služby nemožno interpretovať moralistickým kľúčom. Je predovšetkým šťastným objavom dynamizmu lásky v srdci toho, kto prijíma Pánov dar, odovzdáva sa mu a nachádza pravú slobodu. Morálna premena, vlastná novej bohoslužbe, ktorú Kristus ustanovil, je isté napätie, srdečná túžba chcieť zodpovedať Pánovej láske celým svojím bytím, i keď aj vo vedomí vlastnej krehkosti. To, o čom hovoríme, sa dobre odzrkadľuje v evanjeliom rozprávajú o Zachejovi (porov. *Lk* 19, 1 – 10). Verejný hriešnik pohostil Ježiša vo svojom dome a to ho úplne premenilo: rozhoduje sa darovať polovicu svojho vlastníctva chudobným a vrátiť štvornásobne tomu, koho okradol. Keď hostíme Ježiša, v našom živote sa rodí morálne pnutie, ktoré prepuká do vďaky za to, že sme zakúsili nezaslúženú Pánovu blízkosť.

Aby život zodpovedal Eucharistii

83. Dôležité je zdôrazniť to, čo synodálni otcovia nazvali život zodpovedajúci Eucharistii, na čo je

²²⁵ Encyklika *Veritatis splendor* (6. augusta 1993), 107; AAS 85 (1993), 1216 – 1217.

²²⁶ BENEDIKT XVI. encyklika *Deus caritas est* (25. decembra 2005), 14; AAS 98 (2006), 229.

naša existencia objektívne povolaná. Bohoslužba milá Bohu totiž nikdy nie je súkromným aktom bez dôsledkov na naše sociálne vzťahy: vyžaduje si verejné svedectvo našej viery. To, pravdaže, platí pre všetkých pokrstených, no týka sa ešte naliehavejšie tých, čo pre svoje sociálne alebo politické postavenie, ktoré zastávajú, musia robiť rozhodnutia o základných hodnotách, ako úcta a obrana ľudského života od počatia až po prirodzenú smrť, rodina založená na manželstve medzi mužom a ženou, sloboda vychovávať deti, napomáhanie verejného dobra vo všetkých jeho podobách.²²⁷ O takých hodnotách sa nevyjednáva. Preto katolícki politici a legislatívci, vedomí si veľkej sociálnej zodpovednosti, musia sa cítiť osobitne zaviazaní svojím svedomím, správne formovaným, aby predkladali a podporovali zákony, inšpirované základnými hodnotami ľudskej prirodzenosti.²²⁸ To má aj objektívnu spojitosť s Eucharistiou (porov. *I Kor* 11, 27 – 29). Biskupi sú povinní neustále poukazovať na také hodnoty; je to súčasť ich zodpovednosti za stádo, ktoré im bolo zverené.²²⁹

²²⁷ Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Evangelium vitae* (25. marca 1995): AAS 87 (1995), 401 – 522; BENEDIKT XVI., príhovor k Pápežskej akadémii za život (27. februára 2006): AAS 98 (2006), 264 – 265.

²²⁸ Porov. KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Doktrínálna nóta o niektorých otázkach týkajúcich sa angažovania sa a správania katolíkov v politike* (24. novembra 2002): AAS 96 (2004), 359 – 370.

²²⁹ Porov. *Propositio* 46.

EUCCHARISTIA – TAJOMSTVO, KTORÉ HLÁSAME

Eucharistia a poslanie

84. V homílii počas svätej omše, ktorou som slávnostne začal moju službu na Petrovej katedre, som povedal: „Niet nič krajšie, ako byť zasiahnutý, prekvapený evanjeliom, Kristom. Niet nič krajšie, ako poznať ho a odovzdávať druhým priateľstvo s ním.“²³⁰ Toto tvrdenie nadobúda ešte väčšiu intenzitu, ak myslíme na eucharistické tajomstvo. V skutočnosti si nemôžeme nechať pre seba lásku, ktorú slávime v tejto sviatosti. Samotnou svojou povahou si vyžaduje, aby sme ju odovzdávali všetkým. To, čo svet potrebuje, je Božia láska, je stretnúť Ježiša a veriť v neho. Preto Eucharistia nie je len prameň a vrchol života Cirkvi, je aj jej poslaním: „Autenticky eucharistická Cirkev je Cirkev misionárska.“²³¹ Aj my musíme dokázať s presvedčením povedať našim bratom: „Čo sme videli a počuli, zvestujeme aj vám, aby ste aj vy mali spoločenstvo s nami“ (1 Jn 1, 3). Skutočne niet nič krajšie, ako stretnúť a odovzdávať všetkým Krista. Samotné ustanovenie Eucharistie napokon anticipuje to, čo je jadrom Ježišovho poslanca: je poslaný Otcovi, aby vykúpil svet (porov. Jn 3, 16 – 17; Rim 8, 32). Pri Poslednej večeri Ježiš zveruje svojim učeníkom sviatosť, ktorá sprítomňuje obetu, ktorú učinil zo seba samého v poslušnosti Otcovi pre spásu nás všetkých. Nemôžeme pristúpiť k eucharistickému stolu bez toho, aby sme sa nechali pohltiť

²³⁰ AAS 97 (2005), 711.

²³¹ *Propositio* 42.

misijným dynamizmom, ktorý berie podnet zo samotného Božieho Srdca a túži dosiahnuť všetkých ľudí. Preto je konštitutívnym prvkom eucharistickej formy kresťanského života aj misionárska horlivosť.

Eucharistia a svedectvo

85. Prvé a základné misijné poslanie, ktoré dostávame zo slávených svätých tajomstiev, je vydávať svedectvo našim životom. Obdiv z daru, ktorý nám dal Boh v Kristovi, vtlačá do nášho života nový dynamizmus, ktorý nás podnecuje byť svedkami jeho lásky. Svedkami sa stávame, keď sa cez naše slová, skutky a spôsob života prejavuje a odovzdáva niekto Iný. Možno povedať, že svedectvo je prostriedok, ktorým pravda o Božej láske dosahuje človeka v jeho dejinách a pozýva ho slobodne prijať radikálnu novosť. Možno povedať, že v svedectve sa Boh vystavuje riziku ľudskej slobody. Sám Ježiš je verný a pravdivý svedok (porov. Zjv 1, 5; 3, 14); prišiel, aby vydal svedectvo pravde (porov. Jn 18, 37). V tejto myšlienkovvej línii mi nedá neprebrať pojem, blízky prvým kresťanom, ktorý však oslovuje aj nás, kresťanov dneška: svedectvo až po sebadarovanie, až po mučenie, sa v dejinách Cirkvi vždy považovalo za vrchol nového Božieho kultu: „*Obetujte vaše telá*“ (Rim 12, 1). Myslíme napríklad na rozprávanie o mučeníctve svätého Polykarpa zo Smyrny, učeníka svätého Jána: celá dramatická udalosť je opísaná ako liturgia, ba ako sa sám mučeník stáva Eucharistiou.²³²

²³² Porov. *Mučeníctvo sv. Polykarpa*, XV, 1: PG 5, 1032. 1042.

Spomeňme si na eucharistické vedomie, ktoré vyjadruje Ignác Antiochijský pri myšlienke na svoje mučenie: považuje sa za „Božiu pšenicu“ a v mučeníctve sa túži stať „čistým Kristovým chlebom“.²³³ Kresťan, obetujúci svoj život v mučeníctve, vstupuje do plného spoločenstva s Veľkou nocou Ježiša Krista a tak sa on sám stáva Eucharistiou. Ani dnes Cirkvi nechýbajú mučeníci, v ktorých sa osobitným spôsobom prejavuje Božia láska. No hoci sa od nás nežiada skúška mučeníctva, vieme, že duchovný kult milý Bohu zahŕňa aj túto ochotu²³⁴ a uskutočňuje sa v radosnom a presvedčivom svedectve pred svetom, svedectvom dôsledného kresťanského života v prostrediach, kde nás Pán volá, aby sme ho ohlasovali.

Ježiš Kristus, jediný Spasiteľ

86. Podčiarkovať vnútorný vzťah medzi Eucharistiou a misijným poslaním nás vedie k tomu, že objaviť najhlbší obsah nášho ohlasovania. O čo živšia bude v srdci veriaceho ľudu láska k Eucharistii, o to jasnejšia mu bude misiónárska úloha: *prinášať Krista*. Nielen nejakú myšlienku alebo ním inšpirovanú etiku, ale dar jeho osoby. Kto neodovzdáva pravdu o Láske bratovi, nespravil ešte dosť. Eucharistia ako sviatosť našej spásy nám tak nevyhnutne pripomína aj jedinečnosť Krista a spásy, ktorú nám dosiahol cenou svojej krvi. Preto z eucharistického tajomstva, v ktoré veríme a ktoré slávime,

vyplýva potreba neustále všetkých vychovávať pre misionársku činnosť, ktorej stredobodom je ohlasovanie Ježiša, jediného Spasiteľa.²³⁵ To zabráni, aby sme redukovali čisto sociologickým kľúčom rozhodné dielo ľudského rozvoja, ktoré je vždy zahrnuté v každom autentickom procese evanjelizácie.

Sloboda Božieho kultu

87. V tomto kontexte by som chcel prepožičať hlas tomu, čo otcovia hovorili počas synodálneho zhromaždenia ohľadne veľkých ťažkostí, s ktorými sa stretávajú misie kresťanských spoločenstiev, žijúcich v podmienkach menšiny či dokonca pozbavenia náboženskej slobody.²³⁶ Musíme skutočne vzdávať vďaky Pánovi za všetkých biskupov, kňazov, zasvätených a laikov, ktorí sa veľkodušne obetujú pre ohlasovanie evanjelia a žijú svoju vieru, vystavujúc riziku aj svoj život. Nie je na svete málo oblastí, kde iba vstúpiť do chrámu znamená heroické svedectvo, ktoré vystavuje takého človeka výsmechu a násiliu. Aj pri tejto príležitosti chcem uistiť o solidarite celej Cirkvi s tými, ktorí trpia pre nedostatok náboženskej slobody. Tam, kde chýba náboženská sloboda – to vieme –, chýba v konečnom dôsledku tá najdôležitejšia sloboda, lebo vo viere človek vyjadruje svoje vnútorné rozhodnutie vzhľadom na posledný zmysel svojho života. Modlíme sa, aby sa rozšírili priestory

²³³ SV. IGNÁC ANTIOCHIJSKÝ, *Rimanom*, IV, 1: PG 5, 690.

²³⁴ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 42.

²³⁵ Porov. Propositio 42; KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, vyhlásenie o jedinečnosti a všeobecnom spásonosnom poslaní Ježiša Krista a Cirkvi *Dominus Iesus* (6. augusta 2000), 13 – 15: AAS 92 (2000), 754 – 755.

²³⁶ Porov. Propositio 42.

náboženskej slobody vo všetkých krajinách, aby kresťania, ako aj členovia iných náboženstiev mohli slobodne žiť podľa svojho presvedčenia, osobne a v spoločenstvách.

EUCCHARISTIA – TAJOMSTVO, KTORÉ PONÚKAME SVETU

Eucharistia, chlieb rozlámaný za život sveta

88. „A chlieb, ktorý ja dám, je moje telo za život sveta“ (Jn 6, 51). Týmito slovami Pán zjavuje pravý význam daru vlastného života za všetkých ľudí. Ukazujú nám aj jeho lásku, ktorú má ku každému človeku. Evanjeliá nám často približujú Ježišove city, ktoré má voči ľuďom, najmä voči trpiacim a hriešnikom (porov. Mt 20, 34; Mk 6, 34; Lk 19, 41). Prostredníctvom hlboko ľudského citu vyjadruje Boží úmysel spasť každého človeka, aby dosiahol pravý život. Každé eucharistické slávenie sviatostne aktualizuje dar, ktorý Ježiš učinil zo svojho života na kríži za nás a za celý svet. Súčasne Ježiš z nás v Eucharistii robí svedkov Božieho súcitu s každým bratom a sestrou. Okolo eucharistického tajomstva sa tak rodí služba lásky voči blížnemu, ktorá „tkvie v tom, že ja milujem – v Bohu a s Bohom – aj človeka, ktorý mi nie je príjemný alebo ktorého ani nepoznám. To sa môže uskutočniť, len ak vychádzame zo stretnutia s Bohom, ktorý sa stal spoločenstvom vôle a prišiel až po bod, že sa dotkol našich citov. Tak sa naučím pozeráť na každého človeka nielen svojimi očami a svojimi citmi, ale aj z perspektívy Ježiša

Krista“.²³⁷ Tak v ľuďoch, ktorí sú okolo mňa, spoznám bratov a sestry, za ktorých dal Ježiš svoj život, lebo ich miloval „až do krajnosti“ (Jn 13, 1). V dôsledku toho si naše spoločenstvá musia pri slávení Eucharistie čoraz viac uvedomovať, že Kristova obeť je za všetkých, a preto Eucharistia podnecuje každého veriaceho v Krista, aby sa stal „rozlámaným chlebom“ za druhých a aby sa angažoval za spravodlivejší a bratskejší svet. Keď myslíme na rozmnoženie chlebov a rýb, musíme uznať, že Kristus aj dnes povzbudzuje svojich učeníkov, aby sa angažovali v prvej osobe: „Vy im dajte jesť“ (Mt 14, 16). Povoláním každého z nás je byť spolu s Ježišom chlebom, rozlámaným za život sveta.

Sociálne dôsledky eucharistického tajomstva

89. Zjednotenie s Kristom, ktoré sa uskutočňuje v Oltárnej sviatosti, nás uschopňuje aj pre novosť sociálnych vzťahov: „mystika tejto sviatosti má sociálny charakter“. Veď „zjednotenie s Kristom je súčasne zjednotením so všetkými ostatnými, ktorým sa tiež dáva. Nemôžem mať Krista iba pre seba; môžem mu patriť len v jednote s tými všetkými, čo sa stali alebo stanú jeho“.²³⁸ V tomto ohľade treba ujasniť vzťah medzi eucharistickým tajomstvom a sociálnym úsilím. Eucharistia je sviatostou spoločenstva medzi bratmi a sestrami, ktorí prijímajú rozhodnutie zmieriť sa v Kristovi, ktorý zo Židov a pohanov urobil

²³⁷ BENEDIKT XVI., encyklika *Deus caritas est* (25. decembra 2005), 18: AAS 98 (2006), 232.

²³⁸ *Tamtiež*, č. 14.

jediný ľud a zbúral múr nepriateľstva, ktorý ich oddeľoval (porov. *Ef 2, 14*). Len táto ustavičná potreba zmierenia dovoľuje hodne prijímať Kristovo telo a krv (porov. *Mt 5, 23 – 24*).²³⁹ Prostredníctvom pamiatky na svoju obeť Ježiš posilňuje spoločenstvo medzi bratmi a sestrami a zvlášť povzbudzuje tých, čo sú v konflikte, aby sa čo najskôr zmierili a otvorili sa dialógu a úsiliu o spravodlivosť. Nepochybne je isté, že podmienky na budovanie pravého pokoja sú obnovenie spravodlivosti, zmierenie a odpustenie.²⁴⁰ Z tohto vedomia sa rodí ochota premeniť aj nespravodlivé štruktúry, aby sa nastolilo rešpektovanie dôstojnosti človeka, stvoreného na Boží obraz a podobu. Prostredníctvom konkrétneho rozvíjania tejto zodpovednosti sa Eucharistia stáva v živote tým, čo znamená počas slávenia. Ako som už mal možnosť povedať, nie je vlastnou úlohou Cirkvi vziať do svojich rúk politický boj za vytvorenie čo najspravodlivejšej spoločnosti. Cirkev však nemôže a nesmie ani zostať na okraji boja za spravodlivosť. Cirkev sa musí „doň začleniť cestou rozumných argumentácií a musí prebúdať duchovné sily, bez ktorých sa spravodlivosť, ktorá si vždy vyžaduje aj odriekanie, nemôže ustáliť ani prosperovať“.²⁴¹

²³⁹ Nie bez dojatia sme počas synodálneho zhromaždenia počúvali významné svedectvá o účinnosti tejto sviatosti pri diele zmierenia. V *Propositio 49* sa o tom hovorí: „Vďaka eucharistickým sláveniam sa národy, ktoré sú proti sebe v konflikte, mohli zhromaždiť okolo Božieho slova, počúvať jeho prorocké poslanstvo zmierenia prostredníctvom veľkodušného odpustenia, prijať milosť obrátenia, ktorá umožňuje spoločenstvo na tom istom chlebe a na tom istom kalichu.“

²⁴⁰ Porov. *Propositio 48*.

²⁴¹ BENEDIKT XVI. encyklika *Deus caritas est* (25. decembra 2005), 28: AAS 98 (2006), 239.

V perspektíve sociálnej zodpovednosti všetkých kresťanov synodálni otcovia pripomenuli, že Kristova obeť je tajomstvo oslobodenia, ktoré nás neustále vyzýva a provokuje. Preto sa obraciam na všetkých veriacich s výzvou byť skutočne tvorcami pokoja a spravodlivosti: „Kto má účasť na Eucharistii, musí sa usilovať o budovanie pokoja v našom svete, poznačenom mnohými násilnosťami a vojnami a dnes osobitne terorizmom, ekonomickou korupciou a sexuálnym zneužívaním“.²⁴² Všetko toto sú problémy, ktoré rodia ďalšie prejavy násilia a vzbudzujú úprimnú starosť. Vieme, že tieto situácie nemožno riešiť povrchným spôsobom. Práve v sile tajomstva, ktoré slávime, treba odmietnuť okolnosti, protirečiacie dôstojnosti človeka, za ktorého Kristus vylial svoju krv, čím potvrdil veľkú hodnotu každého jednotlivca.

Pokrm pravdy a núdza človeka

90. Nemôžeme zostať pasívni k istým procesom globalizácie, ktoré nezriedka umožňujú bezmiečne zväčšovať rozdiely medzi chudobnými a bohatými na svetovej rovine. Musíme odmietnuť každého, kto hromadí bohatstvá zeme, a tak vytvára donebavolajúce nerovnosti (porov. *Jak 5, 4*). Je napríklad nemožné mlčať pri pohľade „na dojemné obrazy veľkých utečeneckých táborov v rozličných častiach sveta, tých, čo hľadajú šťastie alebo utekajú pred ešte horším osudom, a čo sú vo všetkom núdzni. Nie sú aj títo ľudia naši bratia a sestry? Neprišli ich deti na svet

²⁴² *Propositio 48*.

s tým istým oprávneným očakávaním šťastia ako druhí?“²⁴³ Pán Ježiš, chlieb večného života, nás pobáda, aby sme boli citliví na situácie núdze, v ktorej sa ešte nachádza veľká časť ľudstva: sú to situácie, ktorých príčina zahŕňa aj jasnú a znepokojujúcu zodpovednosť ľudí. Vskutku, „na základe dostupných štatistických údajov možno potvrdiť, že aj polovica z obrovských súm, globálne určených na zbrojenie, by bola viac než dostatočná, aby trvalo oslobodila od núdze nespočetný zástup chudobných. Je to výzva pre ľudské svedomie. Národom, ktoré žijú pod prahom chudoby, a to skôr zapríčinených situáciami, ktoré závisia od medzinárodných politických, ekonomických a kultúrnych vzťahov, než nekontrolovanými situáciami, naše spoločné úsilie v pravde môže a musí dať novú nádej“.²⁴⁴

Pokrm pravdy nás podnecuje odmietajú situácie, nedôstojné človeka, v ktorých sa zomiera pre nedostatok jedla, z dôvodu nespravodlivosti a vykorisťovania, a dáva nám novú silu a odvahu neúnavne pracovať na budovaní civilizácie lásky. Od počiatku sa kresťania delili o svoje majetky (porov. *Sk* 4, 32) a starali sa o pomoc chudobným (porov. *Rim* 15, 26). Almužna, ktorá sa zberá cez liturgické zhromaždenia, je živou spomienkou na to, ale zároveň je to veľmi aktuálna potreba. Dobročinné cirkevné inštitúcie, osobitne *Charita* na rôznych úrovniach, poskytujú cennú službu pomoci ľuďom v núdzi, najmä tým najchudobnejším. Čerpajúc inšpiráciu z Eucharistie,

ktorá je sviatosťou lásky, stávajú sa jej konkrétnym vyjadrením, a tak si zaslúžia uznanie a povzbudenie v ich solidárnom úsilí vo svete.

Sociálna náuka Cirkvi

91. Tajomstvo Eucharistie nás uschopňuje a podnecuje odvážne sa angažovať v štruktúrach tohto sveta, aby sme do nich vniesli tú novosť vzťahov, ktoré majú v Božom dare svoj nevyčerpatelný zdroj. Modlitba, ktorú opakujeme počas každej svätej omše: „chlieb náš každodenný daj nám dnes“, nás zaväzuje urobiť všetko, čo je možné, v spolupráci s medzinárodnými, štátnymi a súkromnými inštitúciami, aby prestal alebo sa aspoň zmenšil škandál hladu a podvýživy, ktorou trpia toľké milióny ľudí, najmä v rozvojových krajinách. Najmä kresťanský laik, formovaný v škole Eucharistie, je povolaný prevziať priamo svoju politickú a sociálnu zodpovednosť. Aby mohol primerane vykonávať svoje úlohy, treba ho pripraviť konkrétnou výchovou k láske a spravodlivosti. Na tento účel, ako sa to požadovalo na synode, je potrebné, aby sa v diecézach a kresťanských spoločenstvách spoznávala a podporovala sociálna náuka Cirkvi.²⁴⁵ V tomto vzácnom dedičstve, pochádzajúcom z najstaršej tradície Cirkvi, nachádzame prvky, ktoré s hlbokou múdrosťou usmerňujú správanie kresťanov vzhľadom na páľčivé sociálne problémy. Táto náuka, ktorá dozrieva cez celé

²⁴³ BENEDIKT XVI., príhovor k diplomatickému zboru, akreditovanému pri Svätej stolici (9. januára 2006): AAS 98 (2006), 127.

²⁴⁴ *Tamtiež*.

²⁴⁵ Porov. *Propositio* 48. Na tento účel sa javí veľmi osobné *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*.

dejiny Cirkvi, sa vyznačuje realizmom a rovnováhou, čím pomáha vyvarovať sa scestných kompromisov alebo prázdnych utópií.

Posväcovanie sveta a ochrana stvorenstva

92. Pre rozvoj hlbokjej eucharistickej spirituality, schopnej významne vplývať na sociálnu situáciu, napokon treba, aby kresťanský ľud, vzdávajúci vďaky prostredníctvom Eucharistie, si bol vedomý, že tak robí aj v mene celého stvorenia, snažiac sa tak posvätiť svet a intenzívne pracovať s týmto cieľom.²⁴⁶ Samotná Eucharistia vrhá mocné svetlo na ľudské dejiny a na celý vesmír. V tejto sviatostnej perspektíve sa zo dňa na deň učíme, že každá cirkevná udalosť má aj charakter znaku, prostredníctvom ktorého nám Boh odovzdáva seba samého a oslovuje nás. Tak môže eucharistická forma existencie napomáhať skutočnú zmenu zmýšľania v spôsobe, akým sa pozeráme na dejiny a svet. Samotná liturgia nás k tomuto všetkému vychováva, keď počas prinášania darov sa kňaz obracia na Boha modlitbou požehnania a prosby nad chlebom a vínom, „plodom zeme“ a „viniča“ a „práce ľudských rúk“. Týmito slovami okrem zapojenia všetkej ľudskej činnosti a námahy do daru pre Boha nás tento obrad podnecuje považovať zem za Božie stvorenie, ktorá pre nás rodí to, čo potrebujeme na udržiavanie nášho života. Príroda nie je neutrálna skutočnosť, matéria, ktorú môžeme nezáväzne používať podľa ľudských inštinktov. Skôr patrí do

²⁴⁶ Porov. *Propositio* 43.

dobrého Božieho plánu, v ktorom sme všetci povolani byť synmi a dcérami v jedinom Božom Synovi, Ježišovi Kristovi (porov. *Ef* 1, 4 – 12). Oprávnené starosti o ekologické podmienky, v ktorých sa stvorenstvo nachádza v toľkých častiach sveta, nachádzajú posilu v perspektíve kresťanskej nádeje, ktorá zaväzuje konať zodpovedne za ochranu stvorenia.²⁴⁷ Vo vzťahu medzi Eucharistiou a vesmírom objavujeme jednotu Božieho plánu a objavujeme hlboký vzťah medzi stvorením a „novým stvorením“, ktoré sa začalo vzkriesením Krista, nového Adama. V sile krstu máme na ňom už teraz účasť (porov. *Kol* 2, 12 a nasl.) a tak sa nášmu životu, živenému Eucharistiou, otvára perspektíva nového sveta, nového neba a novej zeme, kde zostupuje z neba od Boha nový Jeruzalem ako „nevesta, ozdobená pre svojho ženicha“ (*Zjv* 21, 2).

Užitočnosť eucharistického kompendia

93. Na koniec týchto úvah, v ktorých som sa chcel zastaviť pri líniách, ktoré vynikli na zasadaní Biskupskej synody, túžim prijať aj žiadosť, ktorú otcovia vyjadrili, aby sa kresťanskému ľudu pomohlo čoraz lepšie veriť, sláviť a žiť eucharistické tajomstvo. Pod starostlivosťou kompetentných dikastérií bude uverejnené *Kompendium*, ktoré zhromaždí texty *Katechizmu Katolíckej cirkvi*, modlitby, vysvetlenia eucharistických modlitieb misála a všetko ostatné, čo sa môže javiť osožné pre správne chápanie, slávenie

²⁴⁷ Porov. *Propositio* 47.

a adoráciu Oltárnej sviatosti.²⁴⁸ Verím, že tento prostriedok bude môcť prispieť, aby sa pamiatka Pánovej smrti a vzkriesenia každým dňom stávala viac prameňom a vrcholom života a poslania Cirkvi. To podnieti každého veriaceho urobiť zo svojho života pravú duchovnú bohoslužbu.

ZÁVER

94. Drahí bratia a sestry, Eucharistia je počiatok každej formy svätosti a každý z nás je povolaný do plnosti života v Duchu Svätom. Koľkí svätí urobili svoj život opravdivým vďaka ich eucharistickej zbožnosti! Od sv. Ignáca Antiochijského po sv. Augustína, od sv. Antona Opáta, Františka Assiského a sv. Tomáša Akvinského, od sv. Kláry z Assisi a Kataríny Sienskej, sv. Pasquala Baylona a sv. Pierra Juliána Eymarda, od sv. Alfonza Máriu z Liguori po blahoslaveného Charlesa de Foucaulda, od sv. Jána Máriu Vianeya po sv. Teréziu z Lisieux, od sv. Pia z Pietrelciny po blahoslavenú Teréziu z Kalkaty, od bl. Piergiorgia Frassatiho po bl. Ivana Mertza, aby som spomenul len niektoré z toľkých mien, svätosť vždy nachádzala svoj stredobod vo sviatosti Eucharistie.

Preto treba, aby sme v Cirkvi v toto najsvätejšie tajomstvo opravdivo verili, s úctou ho slávili a intenzívne žili. Dar, ktorý Ježiš koná zo seba v sviatosti pamiatky svojho utrpenia, nám potvrdzuje, že úspech nášho života pozostáva v účasti na trojičnom živote, ktorá nám v ňom bola ponúknutá definitívnym a účinným spôsobom. Slávenie a adorácia Eucharistie nám umožňujú priblížiť sa k Božej láske a osobne k nej prilnúť až po spojenie s milovaným Pánom. Obeta nášho života, spoločenstvo so všetkými veriacimi a solidarita s každým človekom sú nevyhnutné aspekty *logiké latreía*, duchovnej bohoslužby, svätej

²⁴⁸ Porov. *Propositio* 17.

a milej Bohu (porov. *Rim* 12, 1), v ktorej je celá naša ľudská skutočnosť premenená na Božiu slávu. Pozývam teda všetkých pastierov, aby venovali čo najväčšiu pozornosť šíreniu autenticky eucharistickej kresťanskej spirituality. Kňazi, diakoni a všetci, ktorí konajú eucharistickú službu, môžu z týchto samotných služieb, konaných so starostlivosťou a neustálou prípravou, čerpať silu a podnety na vlastnú i spoločnú cestu posvätenia. Povzbudzujem všetkých laikov, zvlášť rodiny, aby vo sviatosti Kristovej lásky ustavične nachádzali silu na zmenu vlastného života na autentické znamenie prítomnosti vzkrieseného Pána. Prosím všetkých zasvätených, aby svojou eucharistickou existenciou ukázali žiaru a krásu plného prináležania Pánovi.

95. Na začiatku štvrtého storočia bola kresťanská bohoslužba ešte zakázaná cisárskou vrchnosťou. Niektorí kresťania severnej Afriky cítili potrebu sláviť Pánov deň, a preto porušili tento zákaz. Keď boli mučení, vyhlásili, že pre nich nebolo možné žiť bez Eucharistie, Pánovho pokrmu: *sine dominico non possumus*.²⁴⁹ Títo mučeníci z Abitínie, spojení so svätými a blahoslavenými, ktorí urobili z Eucharistie stredobod svojho života, sa za nás prihovárajú a učia nás vernosti stretnutiu so vzkrieseným Kristom. Ani my nemôžeme žiť bez účasti na sviatosti našej spásy a túžime byť *iuxta dominicam viventes*, teda preniesť do života to, čo slávime v Pánov deň. Tento deň je totiž dňom nášho definitívneho oslobodenia. Je sa čo

²⁴⁹ *Martyrium Saturnini, Dativi et aliorum plurimorum*, 7, 9, 10: PL 8, 707. 709 – 710.

diviť, ak túžime, aby bol každý deň prežitý podľa novosti, ktorú doň vniesol Kristus tajomstvom Eucharistie?

96. Nech nás najsvätejšia Mária, nepoškvrnená Panna, Archa novej a večnej zmluvy, sprevádza na tejto ceste stretnutia s Pánom, ktorý prichádza. V nej nachádzame uskutočnenú podstatu Cirkvi najdokonalejším spôsobom. Cirkev vidí v Márii „eucharistickú ženu“ – ako ju nazval Boží sluha Ján Pavol II.²⁵⁰ – ako svoju najlepšiu ikonu a kontempluje ju ako nenahraditeľný vzor eucharistického života. Preto v prítomnosti „*verum corpus natum de Maria Virgine*“ na oltári kňaz v mene liturgického zhromaždenia hovorí slovami kánonu: „s úctou si spomíname najmä na preblahoslavenú Máriu, vždy Pannu, rodičku Ježiša Krista, Boha a nášho Pána“.²⁵¹ Jej sväté meno sa vzýva a uctieva aj v kánonoch východných kresťanských tradícií. Veriaci zo svojej strany „odporúčajú Máriu, Matke Cirkvi, svoj život a svoju prácu. Usilujú sa mať tie isté city ako Mária, pomáhajú celému spoločenstvu žiť ako živá obeta, milá Otcovi“.²⁵² Ona je *tota pulchra*, celá krásna, pretože v nej žiari jas Božej slávy. Krása nebeskej liturgie, ktorá sa má odrážať aj v našich zhromaždeniach, nachádza v nej verné zrkadlo. Od nej sa musíme učiť, ako sa my sami máme stať eucharistickí a cirkevní ľudia, aby sme sa mohli aj my, podľa slov svätého Pavla, postaviť

²⁵⁰ Porov. JÁN PAVOL II. encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. apríla 2003), 53: AAS 95 (2003), 469.

²⁵¹ *Prvá eucharistická modlitba (Rímsky kánon)*.

²⁵² *Propositio* 50.

„nepoškrvnení“ pred Božiu tvár; takí, akých nás chcel mať od počiatku (porov. *Kol* 1, 21; *Ef* 1, 4).²⁵³

97. Nech v nás na príhovor preblahoslavenej Panny Márie Duch Svätý zažne ten istý oheň, ktorý zakúsili emauzskí učeníci (porov. *Lk* 24, 13 – 35), a obnoví v našom živote eucharistický obdiv pre jas a krásu, ktoré žiaria v liturgickom obrade, účinnom znaku nekonečnej krásy svätého Božieho tajomstva. Tí učeníci vstali a ponáhľali sa do Jeruzalema, aby sa s bratmi a sestrami vo viere podelili o svoju radosť. Pravá radosť spočíva v zistení, že Pán zostáva medzi nami ako verný spoločník na našej ceste. Eucharistia nám umožňuje objaviť, že mŕtvy a vzkriesený Kristus je aj naším súčasníkom, prítomným v tajomstve Cirkvi, svojho tela. Stali sme sa svedkami tohto tajomstva lásky. Poprajme si navzájom, aby sme išli plní radosti a obdivu na stretnutie so svätou Eucharistiou, aby sme zakúšali a ohlasovali iným pravdivosť slov, ktorými sa Ježiš lúčil so svojimi učeníkmi: „*Ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta*“ (*Mt* 28, 20).

Dané v Ríme pri svätom Petrovi 22. februára 2007, na sviatok Katedry svätého Petra, apoštola, v druhom roku môjho pontifikátu.

Benedictus PP XII

²⁵³ Porov. BENEDIKT XVI., homília (8. decembra 2005): AAS 98 (2006), 15.

OBSAH

ÚVOD	3	
<i>Pokrm pravdy</i>	3	
<i>Vývoj eucharistického obradu</i>	5	
<i>Biskupská synoda a Rok Eucharistie</i>	6	
<i>Zámer predkladanej exhortácie</i>	7	
PRVÁ ČASŤ		
EUCHARISTIA – TAJOMSTVO VIERY	9	
<i>Eucharistická viera Cirkvi</i>	11	
NAJSVÄTEJŠIA TROJICA		
A EUCHARISTIA	12	
<i>Chlieb, ktorý zostúpil z neba</i>	12	
<i>Bezodplatný dar Najsvätejšej Trojice</i>	13	
EUCHARISTIA: JEŽIŠ,		
PRAVÝ OBETNÝ BARÁNOK	14	
<i>Nová a večná zmluva v Baránkovej krvi</i>	14	
<i>Ustanovenie Eucharistie</i>	15	
<i>Figura transit in veritatem</i>	16	
DUCH SVÄTÝ A EUCHARISTIA		17
<i>Ježiš a Duch Svätý</i>	17	
<i>Duch Svätý a eucharistické slávenie</i>	19	
EUCHARISTIA A CIRKEV		20
<i>Eucharistia, kauzálny princíp Cirkvi</i>	20	
<i>Eucharistia a cirkevné spoločenstvo</i>	21	

EUCHARISTIA A SVIATOSTI	23
<i>Sviatosťná povaha Cirkvi</i>	23
I. EUCHARISTIA	
A KREŠŤANSKÁ INICIÁCIA	25
<i>Eucharistia, plnosť kresťanskej iniciácie</i>	25
<i>Poriadok sviatostí iniciácie</i>	26
<i>Iniciácia, cirkevné spoločenstvo a rodina</i>	26
II. EUCHARISTIA	
A SVIATOSŤ ZMIERENIA	27
<i>Ich vnútorné spojivo</i>	27
<i>Niektoré pastoračné pripomienky</i>	29
III. EUCHARISTIA	
A POMAZANIE CHORÝCH	30
IV. EUCHARISTIA	
A SVIATOSŤ POSVÄTNÉHO STAVU	31
<i>In persona Christi Capitis</i>	31
<i>Eucharistia a kňazský celibát</i>	33
<i>Nedostatok kňazov a pastoračia povolání</i>	34
<i>Vďaka a nádej</i>	36
V. EUCHARISTIA A MANŽELSTVO	37
<i>Manželský ráz Eucharistie</i>	37
<i>Eucharistia a jednota manželstva</i>	38
<i>Eucharistia a nerozlúčnosť manželstva</i>	39
EUCHARISTIA A ESCHATOLÓGIA	42
<i>Eucharistia: dar putujúcemu človeku</i>	42
<i>Eucharistická hostina</i>	43
<i>Modlitba za zosnulých</i>	44
EUCHARISTIA A PANNA MÁRIA	44

DRUHÁ ČASŤ	
EUCHARISTIA – TAJOMSTVO,	
KTORÉ SLÁVIME	47
<i>Lex orandi a lex credendi</i>	48
<i>Kráša a liturgia</i>	48
EUCHARISTICKÉ SLÁVENIE KONÁ	
„CHRISTUS TOTUS“	50
<i>Christus totus in capite et in corpore</i>	50
<i>Eucharistia a vzkriesený Kristus</i>	51
ARS CELEBRANDI	52
<i>Biskup, liturg par excellence</i>	52
<i>Rešpekt k liturgickým knihám</i>	
<i>a bohatstvu znakov</i>	53
<i>Umenie v službe slávenia</i>	54
<i>Liturgický spev</i>	56
ŠTRUKTÚRA	
EUCHARISTICKÉHO SLÁVENIA	57
<i>Vnútorná jednota liturgickej činnosti</i>	57
<i>Liturgia slova</i>	58
<i>Homília</i>	59
<i>Prinášanie darov</i>	60
<i>Eucharistická modlitba</i>	61
<i>Obrad pokoja</i>	62
<i>Rozdávanie a prijímanie Eucharistie</i>	63
<i>Prepustenie: „Ite, missa est“</i>	64
ACTUOSA PARTICIPATIO	65
<i>Opravdivá účasť</i>	65
<i>Účasť a kňazská služba</i>	66

<i>Eucharistické slávenie a inkulturácia</i>	67	<i>Duchovná bohoslužba –</i>	
<i>Osobné podmienky na „actiosa participatio“</i> . . .	69	<i>logiké latreía (Rim 12, 1)</i>	86
<i>Účasť kresťanov nekatolíkov</i>	70	<i>Všetko zahrňajúca účinnosť</i>	
<i>Účasť prostredníctvom</i>		<i>eucharistickej bohoslužby</i>	88
<i>komunikačných prostriedkov</i>	72	<i>„Iuxta dominicam viventes“ – žiť podľa nedele</i>	89
<i>„Actiosa participatio chorých“</i>	73	<i>Žiť sviatočný príkaz</i>	90
<i>Starostlivosť o väzňov</i>	73	<i>Zmysel odpočinku a práce</i>	91
<i>Migranti a účasť na Eucharistii</i>	74	<i>Nedelné zhromaždenia</i>	
<i>Veľké koncelebrácie</i>	75	<i>v neprítomnosti kňaza</i>	92
<i>Latinský jazyk</i>	75	<i>Eucharistická forma kresťanskej existencie,</i>	
<i>Eucharistické slávenia v malých skupinách</i> . . .	76	<i>cirkevná príslušnosť</i>	94
VNÚTORNÁ ÚČASŤ NA SLÁVENÍ	77	<i>Spiritualita a kresťanská kultúra</i>	96
<i>Mystagogická katechéza</i>	77	<i>Eucharistia a evanjelizácia kultúr</i>	97
<i>Úcta k Eucharistii</i>	80	<i>Eucharistia a veriaci laici</i>	97
ADORÁCIA		<i>Eucharistia a kňazská spiritualita</i>	99
A EUCHARISTICKÁ ZBOŽNOSŤ	80	<i>Eucharistia a zasvätený život</i>	100
<i>Hlboký vnútorný vzťah medzi slávením</i>		<i>Eucharistia a morálna premena</i>	101
<i>a adoráciou</i>	80	<i>Aby život zodpovedal Eucharistii</i>	102
<i>Prax eucharistickej adorácie</i>	82	EUCHARISTIA – TAJOMSTVO,	
<i>Formy eucharistickej zbožnosti</i>	83	KTORÉ HLÁSAME	104
<i>Miesto svätostánku v chráme</i>	83	<i>Eucharistia a poslanie</i>	104
		<i>Eucharistia a svedectvo</i>	105
TRETIA ČASŤ		<i>Ježiš Kristus, jediný Spasiteľ</i>	106
EUCHARISTIA – TAJOMSTVO,		<i>Sloboda Božieho kultu</i>	107
KTORÉ ŽIJEME	85	EUCHARISTIA – TAJOMSTVO,	
EUCHARISTICKÁ FORMA		KTORÉ PONÚKAME SVETU	108
KRESŤANSKÉHO ŽIVOTA	86	<i>Eucharistia, chlieb rozlámaný za život sveta</i> . . .	108

<i>Sociálne dôsledky eucharistického tajomstva</i> ..	109
<i>Pokrm pravdy a núdza človeka</i>	111
<i>Sociálna náuka Cirkvi</i>	113
<i>Posväcovanie sveta a ochrana stvorenstva</i>	114
<i>Užitočnosť eucharistického kompendia</i>	115
ZÁVER	117

Posynodálna apoštolská exhortácia

Sacramentum caritatis

PÁPEŽA BENEDIKTA XVI.
biskupom, kňazom a diakonom,
zasväteným osobám a veriacim laikom
o Eucharistii – prameni a vrchole
života a poslania Cirkvi

Preložil ThLic. Marián Gavenda
Lektoroval PhDr. Marian Veselý
Jazyková úprava Mária Majerníková

Obálku podľa návrhu Mgr. Stanislava Andila
upravila Anna Kraváriková

Vydal Spolok svätého Vojtecha – VOJTECH, spol. s r. o.,
Trnava 2007

Edícia Pápežské dokumenty, 68. zväzok
Zodpovedný redaktor PhDr. Slavomír Ondica
Technická redaktorka Mária Novosedlíková
Prvé vydanie

ISBN 978 – 80 – 7162 – 659 – 6